

ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ

ПОВРЕМЕНИ СПИС

ЗА СЛОВЕНСКУ ФИЛОЛОГИЈУ И ЛИНГВИСТИКУ

УРЕЂУЈЕ

А. БЕЛИЋ

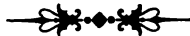
УЗ

СТАЛНУ САРАДЊУ

г. г. А. МЕЈЕ-А, проф. Collège de France, А. СТОЈИЋЕВИЋА, проф. Унив. у
Љубљани, К. НИЧА, проф. Унив. у Кракову, М. РЕШЕТАРА, б. проф. Унив.
у Загребу, О. ХУЈЕРА, проф. Унив. у Прагу, Р. НАХТИГАЛА, проф. Унив. у
Љубљани, СТ. ИВШИЋА, проф. Унив. у Загребу, СТ. М. КУЉБАКИНА, проф.
Унив. у Београду, ФР. ИЛЕШИЋА, проф. Унив. у Загребу, ФР. РАМОВША,
проф. Унив. у Љубљани и Х. БАРИЋА, проф. Унив. у Београду

КЊИГА X СВ. 1—3

ШТАМПАЊЕ ОВЕ КЊИГЕ ПОТПОМОГНУТО ЈЕ ИЗ ЗАДУЖБИНЕ
д-ра ЉУБ. РАДИВОЈЕВИЋА С. К. АКАДЕМИЈЕ

ДРЖАВНА ШТАМПARIЈА
КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ
БЕОГРАД, 1931

Језик Петра Зоранића

ЗАДАРСКИ ДИЈАЛЕКАТ У ПОЧЕТКУ XVI ВЕКА

(Наставак)

7. Једначење и сажимање самогласника

§ 131. Сажимање двају самогласника истог образовања у непосредном додиру налази се у малом броју случајева. Обично је тај појав извршен у старим, нерашчлањивим сложеницама у којих се први део завршавао, а други почињао истим самогласником, или у облицима у којима је између два иста самогласника изгубљено *j*:

uu — *u*: *pri*ti 71₂, 88₃₅, *prido*h 6_{32—33}, *pridos*mo 7₃₂ итд., *primeš* 71₃, *primi* 83₅, *prim'* 77₃₉, *primit*e 69₁₆ (ориг. очигледно грешком *primimite*) и сл.,

ee — *e*: *ne* (gen. sg. fem.) 5₈, 6₂₅, 14_{14, 18}, 15₁₂, 18₁₅, 19₂₆, 21₃₈, 24₂₀, 29_{6, 14, 18, 19}, 44₃₅, 46₈ итд. често, поред облика са очуваним *j* и без сажимања *neje* 24₂₆, 89₂₈ у прози, и 79₈ у стиху.

У новијим, рашчлањивим сложеницама сажимање се по свој прилици, осим у ретким случајевима, није вршило, зато што је у језичком осећању већином била жива гласовна слика појединих саставних делова. Таквих примера је мало. Без сажимања је написано: *rooblači*ju 24₃₈ (ако је у ориг. одиста тако), а са сажимањем *ropčaše* 49₁₀ (ориг. *ropchiasce*, Б. транскрибовао *roopčaše*). Треба ипак напоменути да у првом примеру, који се налази у стиху, оба самогласника *oo* имају вредност једног слога. Може бити по среди и синереза.

Слично двојство у поступању са самогласницима у непосредном додиру код рашчлањивих сложеница показују и савремени говори. Поред обичног *црндок*, *идочим*, *поодмаћи* и сл. налази се у њима ређе и *жушџока*, *идкџе* (*ид џкџе*) и сл.

§ 132. Ако су у непосредан додир дошла два од самогласника различитог образовања *e*, *a* или *o*, сажети су у један, пошто су претходно изједначени. Судећи по већини примера који долазе у Зоранића, једначење самогласника вршило се према другом, дакле у оном истом правцу у коме се вршило и једначење сугласника. Број примера је доста ограничен:

oa — *a*: *stah* (1 sg. imperf. од *stojati*) 11₂₉, 12₃₀, 16₆, 83₃₈, 85₁₃, 93_{30, 32}, 94₂ (не наводим примере који би могли бити и 1 sg. aor. од *stati*, као 88₃₂, 89₂ и сл.), *staše* (3 sg. imperf.) 15₈₇, 17_{2, 7}, 18₂₉, 19₂₆ итд., *stahu* (3 pl. imperf.) 20₂₉, 41₁₆, 43₂₄, 47₁₇ итд., *stati* (inf.) 12₉, *opas* 67₂₈, 87₂₈,

oe — *e*: *steći* (part. praes.) 7₃₈, 12₂₈, 86₂₇, 88₁₉, 89₄ и сл., поред *stojeći* 12₃₄, *nastojeći* 49_{11—12}, образованих наново према облицима 3 pl. praes. као *stoje* 3₂₁, *nastoje* 16_{19—20}, који због стеге система у сад. времену нису подлегли сажимању,

ae — *e*: *zeci* 42₉.

§ 133. Сажимање самогласника после губљења сугласника *j* претпостављају неки научници и у појединим облицима односно-упитне основе *koga*, *komu* (м. *kojega*, *kojemu*) и сл., и присвојних основа *moga*, *tomu*, *tvoga*, *svoga* итд. (м. *mojega*, *mojemu*, *tvojeга*, *svojeга*), који су обични и у Зоранићеву језику, и у осталим источничакавским споменицима. На основу тога они допуштају да су се при сажимању самогласници могли једначити и према првом. Решетар због тога облик *steći*, који се тој претпоставци противи, тумачи аналошким утицајем других глаголских прилога на *-eći*, пошто „глаголскијех прилога на *oći* нема“ (*Rad CXXXIV* 152). Међутим кад већина примера са сажимањем двају самогласника који нису могли потпасти под утицај аналогije других облика говори у прилог правила да се при сажимању једначење вршило према другом самогласнику, онда је ту претпоставку тешко примити. Ја мислим да све те краће облике заменица и заменичких придева треба тумачити аналогijом према облицима одређених придева, који су такође добивени аналогijом према облицима заменица *toga*, *tomu*, *koga*, *komu* у свима српскохрватским говорима.

§ 134. Од основа *moj*, *tvoj*, *svoj* Зоранић има и облике по спољашњем изгледу сасвим правилно сажете: ном. sg. fem. *ma*, *tva*, gen. sg. fem. *me*, *tve*, *sfe*, dat.-loc. sg. fem. *moj*, *sfoj*, instr. sg. fem. *mom*, *tvom*, *svom*, gen. sg. m.-n. *tveга*, loc. sg. m.-n. *mem* (в. примере у § 257). Они долазе скоро искључиво у стиху, одн. слику. Проза има свега девет примера: *ma* ном. sg. fem. 29₂₉, 94₃₉, *tva* ном.

sg. fem. 3₁₈, 64_{88, 86, 41}, 81₂₈, *tvu* acc. sg. fem. 45₈₁, *sfu* acc. sg. fem. 18₈₈. У лекционарима и другим споменицима их већином нема. Само у тестаменту попа Брајка Храншића долази једном по с в џ и к џ ш и џ ц и н, поред своџи д џ ши, моџи кр џ ц е р ши, н џ в е сти моџи.

Те околности одмах на први поглед одају њихову природу. По среди су већим делом творевине песничког језика, образоване свесном аналогјом, за љубав слика или метра, према облицима упитно - односне основе *ki, ka, ko*, са којом су основе *moj, tvoj, svoj* већ имале додирних тачака. Кад је на пр. у gen. sg. masc-neutr. према *koga* било *moga, tvoga, sfoga*, у dat. sg. *komu — tomu, tvomu, sfomu*, у loc. sg. према *kom — tom, tvom, sfom*, није било необично образовати и у nom. sg. fem. према *ka — ma, tva, sfa*, у gen. sg. fem. према *ke — me, tve, sfe*, acc. sg. fem. према *ku — mu, tvu, sfu*.

§ 135. Таквога је карактера вероватно и један део примера из прозе. Одиста, изрази у којима долазе имају већином јасну карактеристику песничког језика — инверсију: *misal me ma grize* 29₂₉, *misal ma* 94₃₉, *misal tva* 3₁₃, *milost tva* 64₄₁, *љubaf sfu* 18₈₈. Али није искључена ни могућност да су, бар неки облици, као nom. sg. *ma* и *tva*, постали гласовним путем, сажимањем после губљења сугл. *j*, вероватно само у нарочитим изразима и положајима, као у примерима: *tva milost (zna)* 64₈₄, *tva (dake) milost (rači)* 64₃₅, *tva (razborna) hitrost* 81₂₈ и сл., и да су, дакле, били у употреби и у обичном говору.

§ 136. У глаголским завршецима *-am, -aš, -a* итд. (место *-ajem (aju), -aješ, -aje*) имамо, као и у осталим српскохрватским говорима, сажимање врло старог порекла, можда и прасловенско дијалекатско.

§ 137. Облици *podne*, поред *poldne, poldno*, и *doñi, doñe, doñem, doñim, najdoñem*, поред *dolña*, нису постали сажимањем *oo* после вокализације *л* у *o*, као што мисли Решетар (*Rad CXXXVI* 106), него губљењем сугласника *л* на крају слога пред денталом (§ 192). *Z*, који уопште не зна за замену сугл. *л* са *o*, има такође облик *dopodne* (в. § 115). Исто тако су добивени и *koko, nikoko, toko, toka, toku, tokoje, tokoj*, од *kol(i)ko, nikol(i)ko, tol(i)ko* итд. (§ 192).

8. Губљење самогласника

§ 138. Разни старији самогласници често су изгубљени у Зоранићеву језику. Облици без некадашњег самогласника нарочито су многобројни у стиховима. Али међу њима, разуме се, поред

примера правог губљења који су израз живог народног говора Задра и околине има и знатан број примера вештачког скраћивања, изазваног потребама метра, тј. примера елизиге. Да бисмо добили правилну слику особина задарског говора XVI века у овом правцу ми ћемо њих издвојити, па закључке оснивати првенствено на примерима из прозе.

Само у изузетним случајевима, кад прозни текст довољно осветљава изванредан појав, узимаћемо у обзир и примере из стихова.

И по спољашњој страни, а и по природи самога појава, могу се разликовати две врсте губљења самогласника: у средини речи и на крају речи. У средини речи самогласник је у Зоранића изгубљен у ретким примерима, али обично дефинитивно. На крају речи, међутим, губљење је често, али је опет већином произвољно, чак и у истим речима, и зато се једна иста реч употребљава час са првобитним самогласником, час без њега, без нарочитих погодаба, или у најмању руку под погодбама које је већином немогуће утврдити. Врло је мален број речи у којима је првобитни крајњи самогласник изгубљен дефинитивно, тако да се више никако не јавља.

§ 139. У средини речи изгубљен је самогласник у примерима:

malne (од *malo ne*) 37₁₁, 48₁₂, 85₃₇, 89₉, и са редукованим *л* (в. § 192) *mane* 17₉ (Б. транскрибована *malne*),

dvanadeste 71₈₈, 93₁₂, *trinadestom* 29₅,

pokle 41₂₀, 42₂₀, 45₃₀, 48₁₈, 51₃₃, 53₂, 57₂₈, 84₅ и сл., поред *pokole* 41₁₈, 52₁₁, 82₃₇, у коме је *о* сачувано или реконституисано јамачно према облицима као *pokol* 8₈₂, 18₁₉, 19₂₉, 41₉, 30 итд., *odkol* 11₂, 3, 8, 54₂₂ и сл.,

dokle 17₂₅, 40₂₈, исп. *dokol* 18₂₉, 22₃₅, 23₃, 31₁₈ и сл.

Затим, вероватно, и у

koko (са редукијом *л* испред *к*, в. § 192) 17₁₇, 18₂, 28₂₄, 38₂₆, *nikoko* 12₃, 19, 40₂₉, *toko* 5₃₆, 8₆, 18₃₂, 29₁₆, 61₃₃, 94₅, *toka* 15₁, *toku* 36₃₂, 63₂₅ а, 75₁₄ б, *tokoje* 32₃₄, 40₂₃, 64₂₀, 85₂₅, 87₂₉, *tokoј* 34₂₀.

kuko, *kukogodi*, *tuko*, *tukoje*, *nikuko*, *tuku* (са старијим прелазом *ол* у *у*, в. § 128),

projdmo 16₂₄ у прози, и *bište* 57₃₁, *slište* (Б. *sliš'te*) 57₈₈ (× 2), 86 (× 2), 89 (× 2), 58₃ (× 2), 6 (× 2) итд., *račte* (Б. *rač'te*) 57₈ — све у стиху.

Али су овде могли бити од утицаја и прилошки облици *kolь*, *tolь* са старом редукијом вокала на крају, одн. готови

облици *projd, biž, sliš, rač* и сл., добивени губљењем самогласника *u* на крају речи, исп. *poj*, м. *pojđ* (§ 142).

И облици *negli* 20₈₂, *večkrat* 3₆, 5₈₅, 12₅, 28₈₉, 38_{21—22}, 29₉, 39₉, 42₆, 16 и сл. биће пре образовања од готових облика *neg, več*, са губљењем самогласника на крају (в. § 143), него примери губљења у средини речи. Исто тако и *mnogokrat* 24₁₁, од *mnog + krat*, исп. *mnogokrat* 14₁₉, 38_{38—39}, 49₇.

§ 140. Да ли је и облик *nis* (1 sg. praes.) 69₁₅, 81₁₂, 87₂ (све у прози) и 23₂₈ (у стиху) постао на тај начин што је прво изгубљено *a*, па услед тога и *m*, или друкче, тешко је рећи. Али је несумњиво да претставља стварну црту источночкавских говора, јер се налази и у другим споменицима, на пр. у Александриди, исп. примере које наводи Јагић, *JArch XIII* 627—631.

§ 141. Облици *hoć* (2 sg. praes.) 68₁₉, 35, 66₉ (× 2), 10 (× 2), *ć* 30₁₄, 67₂₆, 68₂₀, 78₈, *neć* 73₂₁ (све у стиху) и *mož* (2 sg. praes.) 7₂₆ (у прози), 19₉, 67₃₁, 73₁₈ (у стиху) нису постали губљењем самогласника, него су познати остаци старог конјунктива.

§ 142. На крају речи губљење је самогласника много чешће. Има га и у облицима променљивих речи, али сразмерно мало. Такав је, најпре, познати општи српскохрватски облик:

netoj 7₂₄, 19₂₀, 22₂₈, 31, 29₈₀, 51₂₇, 67₃, 11, 19, 23, 35, 68₁, 18, 94₁₆, исп. и *netojte* 56₂₄, 25, 65₅. Осим тога:

poj (2 sg. imperat., са познијим губљењем *d*) 21₂₉, 53₃₆, 54₆, 80₄, поред *pojdi* 88₅, исп. и *projdmo* 16₂₄, *hod* (2 sg. imperat.) 12₈₅, поред *hodi* 89₇.

То су једини примери губљења крајњег *u* у облику 2 sg. imperat. који долазе у прози. Али их у стиху има врло много (исп. § 50). Зато је врло вероватно да је задарски народни говор у Зоранићево време ипак знао за овај појав, бар у извесној мери.

j (3 sg. praes.) *kako j po naravi* 17₂₂, *kako j običaj* 44₁₃ (исп. *kako je običaj* 88₁₆), *ča j triba* 33₁₅, *tako j hotila* 51₂₉, *tu j ukopana* 46₇. Пример *golubica j uraj* 90₂₁ не бројим зато што је цитат из претходног стиха.

Можда је такав и једини пример

s (2 sg.) *ča s vidil* 16₂₃ (ако није грешка).

Између осталих променљивих речи само енклитички облик датива замен. 2 л. једн. има скраћен самогласник у једном једином примеру у прози: *kato t se vidi* 17₂.

§ 43. Највише је примера губљења на крају непроменљивих речи. На прво место долазе облици с партикулом *pe* (старо *že*):

jer 7₂₅, 27, 28, 12₁, 13₃₆, 14₂, 17₁₄, 23, 84, 21₁₆, 28₁₈, 81, 31₁₉ ИТД. врло често, према једином прозном примеру *jere* 12₂₅, и у стиху 22₈₂, 23₃₂ и сл.,

jur 6₂₈, 84, 7₆, 11, 18, 11₈₇, 17₇, 8, 23, 18₂₉, 27₂₁, 27, 29₄₀ и сл. често, према *jure* 6₈₂, 7₂, 13₂₁, 17₂, 27₃₇, 64₈₈, 69₁₇, 24, 71₁₁ ИТД, *ter* 7₃, 45₂₁, 83₁₂, 35, а само у стиху *tere* 9₂₂, 10₂₇, 21₈₁, 60₂₈ 61₃₁, 62₁₃, 79₁₄ и сл.,

ner 19₃₁, (исп. и у стиху 19₁₄, 30₁₉ и сл.),

nigdar 6₂₅, 12₃₆, 27₂₀, 29₂₇, 31, 38₂₈, 27, 44₈₈, 49₃, 53₃₇ и сл., а само једном *nigdare* 14₉,

ništar 21₂, 40₂₇, 94₉, исп. и у свези *ništarmañ(e)* (в. ниже), *ničesar* 80₃₁, *ničemur* 6₃₆, поред *ničimre* 41₂₃,

nitkor 70₂₈, *nikomur* 21₁₉, 37₂₈,

ča-godir 86₈₈, 94₂₀, *kojugodir* 41₁₃.

У облицима с речцом *godī* (старо *godě*) то је ређе:

ča-god 54₃₆, 65₈, поред *godī* 5₂₈, 17₂₇, 53₁₉, *čagodi* 41₂₉, 64₄₂, *kigodi* 28₃₈, 45₆, 55₁₆, *tko godī* 43₃₄, *kada godī* 84₉ и сл.

У појединим прилозима и предлозима доста често:

još (са редукијом *ć*) 13₅, 31, 16₂₀, 20₂₉, 21₂₁, 24₁₃, 28₁, 81, 29₃₈, 89 ИТД., поред *jošće* 30₂₅, 76₂₅,

već 3₁₇, 6₃₆, 11₃₉, 15₂₄, 17₁₅, 17, 20₃₂, 29₂₄, 38₂₇ (× 2), 39₈ ИТД. често, исп. и *većta* (са доцније доданом партикулом *-ta*) 6₂₂, 7₁₆, 22₁₅, 25₂₅, 28₂₅, 27, 29₇, 39₈₇ ИТД, *većkrat* 3₆, 5₃₅, 12₅, 28₈₉, 38₂₁₋₂₂, 29, 39₉, 42₆, 16 ИТД., поред *veće* 3₂₀, 5₂₈ (× 2), 12₄, 17, 37, 19₂₈, 29₁₅, 38₁₈ и сл.,

ništarmañ 5₃₆₋₃₇, 17₃, 65₁, поред *ništarmañe* 4₆, 5₂₉, 12₃₈, 17₁₆, 19₂₅, 20₃₂₋₃₃, 28₂₅, 29₃₅ ИТД.,

udiļ 6₁₅, 12₁₃ (× 2), 41₂₄, 49₃₃, 69₁₀, према *udiļe* 45₁₉, 71₇, 88₄₀,

daleč 70₁₈, према *daleče* 7₂₇, 57₇,

kroz 12₂₁, 15₉, 32, 17₆, 15, 29₁₉, 22 ИТД., поред *krozi* 3₁₈, 21, 7₁₈, 12₁₀, 15₇, 15, 24₁₉ ИТД.,

bud 57₂₉, 93₂₈, према *budi* 3₁₈, 7₂₇, 12₄, 7, 11, 20₈₂, 22₁₄, 28₂₇ и сл.,

al 28₃₈, 37₁₇, 71₁₈, према *ali* 4₃₃, 7₂₃, 11₃₇, 38 (× 2), 12₅, 13₃₂ (× 2), 14₃₀ ИТД. врло често,

alit 88₃₁, према *aliti* 83₂, 88₄₁,

nut 13₂₅, 31₂₃, 43₁₄, 83₁₁, 95₉,

pak 6₃, 10, 13₅, 37, 16₁₃, 31₁₈, 33₁₃, 37₁₁, 39₂₉, 40₁₇ ИТД. често, исп. у *Z paki* (*Rad CXXXVI* 178). Обично са секундарним *e* и тамо и у Зоранића *pake* 3₂₆, 12₁₅, 23, 25, 15₁₄, 16₄, 17₂₅ ИТД. често,

tad 13₄₀, 16₅, 17₁, 5, 26, 80, 84, 19₂₇, 88, 22₁₀, 18, 24₂₃ итд. врло често, према *tada* 3₁₂, 13₈, 15₂₈, 31, 16₂₅, 88, 17₅, 18₃₈, 19₃₀, 20₈₁ и сл., *sad* 12₁₇, 14₂₀, 19₃₂, 28₁₇, 40₈₄, 41₂₈ итд., према *sada* 4₃₅, 7₃₀, 13₃, 18₃₅, 37₂₆, 86, 38₈, 9 и сл., *kad* 13₂₅, 24₂₀, 27₁₆, 29₂₅, 39₁₆, 43₁₈ итд., према *kada* 6₂₉, 12₁₅, 15₆, 17₉, 27₃₈, 28₅ итд., *cić* 17₁₅, 20₈₈, према *cića* 48₂₄, 49₁₀ у прози, и 31₁₆ у стиху, *pokol* 8₈₂, 18₁₈, 19₂₉, 41₉, 30 итд., *odkol* 11₂, 3, 8, 54₂₂ итд., *dokol* 18₂₉, 22₈₅, 23₃, 31₁₈ итд., поред *pokole* 41₁₈, 52₁₁, 82₃₇ (исп. и *pokle* 41₂₀, 42₂₀, 45₃₀ итд., *dokle* 17₂₅, 40₂₈ итд.), *okol* 10₂₇, 17₁₁, 38₈₄, 57₁₆ (× 2), 24, 70₁₃, 83₃₀, поред *okolo* 54₂₂, 85₃, 19, 90₁₀, 93₁₆, *neg* 6₈₈, 11₃₇, 13₂, 88, 15₂₄, 21₂₀, 22₁₄, 15, 23₁₉, 29₁₅, 36 итд. често, исп. и *negli* 6₅, 19₂₈, 20₃₂, 28₂₅, 45₂₆ итд., поред јединог примера у прози *nego* 69₃₆, и у стиху 20₁₂, 18, 32₁₆, 36₃₆, 66₁₄, 63₂₂ итд. и, опет у прози, *negoli* 7₂, *prik* 4₁₅, 12₃₀, 13₂₅, 40₅, 46₁₄, 47₁₅ итд. само тако, али исп. у *Z priko* 44₃₀, 45₈₂, 67₄, 5 и сл., *vrh* 7₁₁, 12₈₆, 23₂₄, 37₁₈, 41₃₁, 47₃, 32, 62₁₇ итд. редовно тако, поред јединог *vrhu* 57₈ у прози, и 21₁ у стиху, *mej* 14₃₅, 17₃₄, 22₁₉, 23₁₈, 30₈, 38₁₅, 36, 43₁₆, 44₈ итд., поред *meju* 14₁₉, 50₈, 52₈₆, 53₈₅, 54₃₅, 72₃₁, и *meu* 13₃₆, 14₇, 23, 24, 15₄, 17₈, 20, 26, 43₂₁, 85₃, *kud* 5₃, 84₈₇, 87₃₅, 88₁₅, *odkud* 4₁₈, 15₂₀, 24₂₅, 28₄, 29₁₄, 43₃₉, *tud* 84₈₅, *odtud* 27₂₂, *sfud* 85₄₀, *od ovud* 71₂₅, поред *kude* 48₃₅, 51₂₄, *odkude* 4₁₆, 14₄, *tude* 48₃₉, *sfude* 15₃₄, 87₃₇, и *tuda* 42₃₉, 75₄₀, 79₁₆ (стих), *onuda* 40₂₅ и сл., *zgor* 15₁₇, *uzgor* 85₂₁, и можда *k zgor* (ориг. *chzor*, Б. *k gor*) 37₁₂, поред *gori* 47₂₈, 70₃₀, 81₂₅, 93₇, 95₉, и у стиху 75₁₆ а, 90₁, *protif* 13₁₁, 70₂₇, *suprotif* 46₂₇ (исп. ст. сл. противъ, и у *Z protiva* 10, 12, 17, 19, 24, поред *protif* 11, 19, 23 итд.).

§ 144. У погледу на овај појав Зоранићев језик се осетно разликује од језика старијих источничакавских споменика. У лекционарима је Решетар (*Rad CXXXIV* 153—154) констатовао губљење самогласника само у *-kolě*, *-desete* у средини, и честици *-re* на крају речи. Детаљним проучавањем ове црте можда ће се наћи још који усамљен случај, као што је на пр. у *Z svrh* 4₁₂ поред обичнога *svrhu*, или евентуално (ако заиста претставља губљење крајнега *y*, исп. ст. сл. противъ) — *protif* (исп. *protiva*, са секундарним покретним *a*). Али то ипак неће изменити чињеницу да је

језик њихов у овом правцу врло конзервативан. Остали мањи споменици немају довољно примера за упоређивање. Само глагољска листина из Книна (АС 60) пружа неколико интересантних података на основу којих се ближе и тачније може одредити хронологија овога појава у задарском дијалекту. У њој већ налазимо примере скраћивања у у предлогу *теји*: *змен иннх, мен собом, мен ннми* (× 2), затим скраћивање *е* у речци *-је* (ст. сл. ждѣ): *такон* (× 3) поред *оногаѣ* (× 3), осим скраћивања у речци *-ре*: *т'р*, поред *ѣѣ*.

На основу тога може се закључити да је већ средином XV в. губљење крајњих самогласника у задарском дијалекту било узело јачег маха, и да Z претставља нешто ранији ступањ његова развитка.

§ 145. По пореклу своје губљење самогласника у средини речи је бесумње гласовне, а губљење на крају мешовите, фонетско-морфолошке природе. Под утицајем нарочитих чинилаца које сада није могуће одредити, можда положаја речи у реченици, темпа говора, дужине речи и сл., неки кратки ненаглашени самогласници на крају непроменљивих речи који нису били носиоци семантичке вредности могли су бити изгубљени гласовним путем. У другим приликама, међутим, губљење је изостајало. На тај начин добивена је напоредност једних и других облика у истим речима, па на основу ње добивено осећање произвољних алтернација *вос* / *џ*, које су се могле механички преносити и на друге речи. Утолико лакше што су такве алтернације постојале на крају неких речи још и раније. Оне су у српскохрватском језику биле добивене после губљења полугласника у отвореном слогу у оним основама које су у прасловенском имале на крају речи алтернације пуног и редукваног вокала, као што су на пр. ст. сл. *толѣ* | *толи* | *толѣ*, *кољѣ* | *коли* | *колѣ*, *нѣљѣ* | *нѣли* | *нѣлѣ*, *вѣнѣ* | *вѣноу* | *вѣнѣ* и сл., као и у речима које су у једном положају губиле полуглас на крају, а у другом га чувале, на пр. у предлозима-префиксима *сѣ*, *изѣ*, *вѣзѣ*, *надѣ*, *подѣ*, *обѣ* итд. Исп. Белића, *Глас LXII* 210—211, *РФВ XLVIII* 362—376.

§ 146. Облици са самогласником према облицима без самогласника јављају се и у неким другим категоријама речи, али су они друкчијег карактера и другог порекла.

Без крајњег самогласника *и* долазе често облици неодређеног начина:

reć 38₁₁, 70₂₉, 94_{3, 31}, *dat* 69₁₂, *znat* 44₂₃, *bit* 23₁₉, 95₁₄, *vidit* 6₃₃, 13₃₆, 14₁₀, 15₂₆, 18₈₁, 71₈₁, *providit* 7₂₉, *složit* 24₂₆, *stvorit* 13₃₁,

satvorit 50₈₀, *prитvorit* 48₂₀, *općit* 12₁₇, *držat* 29₁₇, *obrat* 6₄, *zazvat* 7₂₄, *živit* 84₂₆, *platit* 69₁₅, *zбудit* 43₂₅, *utišit* 12₁₀, 41₂₄, *ugasit* 6₂, 42₃₈, 53₇, *pomislit* 29₁₉, *priбродit* 12₃₈, *odvratit* 6₈, *umorit* 38_{31—32}, *razcvilit* 39₃₇, *prijat* 38₂₁, *погледат* 54₃₅, *odagnat* 39₈₀, *priбиват* 71₂₉, *poćinut* 50₁, 33₈₄, 84₂₇, *izgarat* 29₂₁, *stanovat* 28_{23—24}, *zauhitit* 94₁₀, *istumaćit* 72₂, *stumaćit* 72₃.

Ипак су облици са *u* у великој превази. То нарочито важи за инфинитиве на *-ћu*, двосложне облике уопште, и облике с основом на сугласник: *reći* 22₁₅, 23₁₄, 24₂₀, 28₁₇, 29₄, 37₂₀, 26₃₈, 13₁₉, *izreći* 31₂₈ итд., *моći* 6₂₅, 7₄, 15₂₆, *помоći* 7₂₉, — *biti* 4₁₀, 13₃₁, 17₈, 28₈₀, 32 итд. и редовно *morebiti* 7₂₇, 11₃₇, 17₃₄, 18₂₈, 19₂₇, 31₄₁ итд. често, *peti* 19₃₁, 20₈₅, 21₂₀, 22₁₅, 23₂₄, 24₃₂, 25₈₀, 27₈₂, 31₃₂, 37₁₅, 22₂₄ итд., *dati* 7₅, 28₁₃, 13₂₀, 35₂₀, *stati* 12₉, *znati* 28₈, *zvati* 28₉, *doјti* 6₁₇, 12₁₀, 13₂₆, *najti* 6₃₆, 12₇, 24₂₆, *proјti* 6₁₉, 13₂₅, 17₂, *poјti* 31₂₇, *pasti* 14₁₅, 27₃₀, *бљusti* 14₃ итд., — *ulisti* 13₃₆, 15₂₃, *prenesti* 12₈₄, *dovesti* 13₃₉, затим *viditi* 13₁, 14₂₁, *utoliti* 4₂, 13₂₈, 28₂₅, *ugasiti* 28₂₅, 28₂₈, *obeseliti* 17₃₄, 21₁₈, *obslužiti* 17₁₇, 27₃₄, *ćiniti* 24₂₁, 27₃₂, *ućiniti* 13₃₃, 17₂₈, 28₇₆, *složiti* 23₁₇, *držati* 13₂₇, *uzdržati* 15₁₃, *dobiti* 6₁₂, *živiti* 45₂₀, 52₁₄, 89₁₈, *priživiti* 7₂₆, *izбудiti* 31_{30—31}, *odvratiti* 12₃, *poćinuti* 28₈₄, *skončevati* 7₂₅, *naslidovati* 6₁₁, *razcvilevati se* 29₈₁, *zašćicevati se* 24₂₃ итд. Размера краћих и дужих облика у прози износи приближно 1 : 10.

§ 147. Исто тако има и доста облика прилога садашњег времена без самогласника на крају :

hteć 45₃₈, *mneć* 50₃₁, *bудућ* 3₉, 50₃₀, 76₃, *videć* 3₂₂, 70₈, *могућ* 7₁₈, 20₃₄, *држећ* 7₆, 13₂, 15₃₂, *појућ* 30₅, 94₃₁, *sumнећ* 43₈₃, 48₃₈, *помнећ* 50₁₂, *трепећ* 13₃₁ (примери 16₂₂, 40₂₈, 42₃₅ не иду овамо зато што су јамачно употребљени као придеви), *пишућ* 94₃₁, *тужећ se* 7₂₂, *braneћ* 17₁₂, *љубећ* 41₈, *смijuћ* 43₂₅, *плачућ* 7_{21—22}, *зовућ se* 48₂₃, *шушућ* 16₃₅, *горећ* 5₃₄, *ловећ* 40₂₆, *летећ* 49₇, *ћудећ se* 7₃₃, *ћујућ se* 83₃₀, *blудећ* 29₂₉, *ufajuћ* 4_{8—9}, 43₃₈, *milујућ* 46₁₁, 72₅, *uzдишућ* 48₉, *gukajuћ* 47₃₇, *duhajuћ* 17₁₃, *nukajuћ* 17₂₁, *žubereћ* 30₄, *surlajuћ* 37₁₀, *dohodeћ* 89₁₂, *razмишљујућ* 40₇, *domишљајућ se* 42₂₆, *privоњујућ* 48_{8—9}, *turvitajuћ* 80₃₅, *silovajuћ se* 6₈.

Нескраћени облици су и овде бројнији: *hteći* 29₃₉, *mneći* 18₂₈, *bудући* 3₇, 5₃₅, 38₆, 2₇, 12₁₁, 11₃₇, 12₇, 14₃₁, 35₁₆, 16₂₇, 17₃₂, 27₂₄, 28₃₄, *videći* 13₂₉, 23₂₀, *могући* 12₅, *steći* 7₈₃, 12₁₃, *vрући* 13₂₀, *појући* 12₁₅, 19₂₃, 22₁₂, 23₂₃, 24₁₄, 29₃₆, 31₂₃, *greдући* 7₁₁, 12₁₃, 13₈, 14₁₄, 15₃₃, *iшћући* 3₂₃, 28₂₀, 29₂₉, *hodeći* 16₂₅, 17₁₉, *плачући* 11₂₉, 12₆, 13₁₃, *jeћећи* 7₁₉, 12₁₃, *teкући* 7₂₂, 12₂₁, *bižeћи* 7₁₀, 28₂₃, *muћећи* 16₈, 15₆, *perући* 12₁₈, *trнући* 12₂₁, *drhћући* 13₂₁, *hvaleći* 14₃₆, *cvileći* 15₈, *пишући* 3₂₇, *pateći* 5₃₃,

šaļući 6₂₀, *časteći* 6₂₀, *živući* 6₂₇, *misleći* 7₁₁, *gojeći* 7₈₄, *hoteći* 12₁₈, *stojeći* 12₈₄, *čudeći se* 12₃₆, *vodeći* 27₃₇, *pasući* 27₂₄, *služeći* 21₂₁, *slišeći* 20_{30—81}, *čineći se* 20₃₀, *dubući* 27₂₆, *paļući* 20₂₉, *skučeći* 12₁₃, *govoreći* 6₉, 14₁₉, 15₁₆, 23₁₄, 31₂₅, *gledajući* 15₂₅, 32₁₆, 18₂₅, *razgledajući* 16₆, *besideći* 11_{31—32}, 27₂₅, *uzdajući se* 4₁, *sfršujući* 5₈₁, *prohajaјуći* 3₁₀, 12₂₂, *spominajući se* 15₇, 16_{37—38}, *privračajući se* 30₂, *prijimajući* 5_{34—35}, *pripovidaјуći* 27₃₃, *uspripovidaјуći* 28₂₂, *iskomoļuјуći* 13₈ итд.

Размера краћих и дужих облика прилога садашњег времена у прози износи приближно 1:9.

§ 148. Ови познати, у савременим чакавским и многим штокавским, нарочито приморским говорима, потпуно уопштени облици не долазе у најстаријим источничаквским језичким споменицима, ни у *Z*, *B*, *Š*, ни у глагољским листинама. Решетар је само у *K* нашао један пример прилога садашњег времена без крајњег *u*, *vapijuć* (*Rad CXXXIV* 154—155). Због тога би се могло узети, као што то чини Решетар, да и они претстављају случајеве губљења крајњег самогласника. Али су могућа и друга тумачења. Краћи облици неодређеног начина могли би претстављати и гласовни облик старог супина, а краћи облици прилога садашњег времена старији облик асс. sg. партиципа.

§ 149. Неколико пута налазе се облици показне основе *ov* (*of*) без почетнога самогласника *u* *voj* 22₃₅, *u vih* 61₂₀, *u ve* 73₁₁, *pri voj* 35₁₁. Зато што сви долазе у стиху, а ниједан у прози, Будмани је ове примере схватио погрешно као примере елизије почетнога самогласника *o* изазване потребама метра. Међутим, Зоранићу ни у једном од ових случајева елизија није била потребна. Да је у свом говору имао само облике са *o*, *ovoj*, *ovih*, *ove*, он их је могао оставити и нетакнуте, и служећи се синерезом написати свуда са *o*: *u_ovoj*, *u_ovih*, *u_ove*, *pri_ovoj*, па да се тим метар стиха опет ни у колико не измени. Јасно је, дакле, да су краћи облици *voj*, *vih*, *ve* и сл. такође стварна особина Зоранићева говора, и да су (заједно са облицима основе *on* без почетног *o*) били у употреби и у народном задарском говору. Да је то тачно показују и примери који долазе у лекционарима. Решетар (*Rad CXXXIV* 153) наводи из *Z*: *u poј* (он чита криво *v poј*, в. § 125), *va no*, *va nom*, *na f*, из *K*: *na nom*, *po nom*. Исп. исто тако и у савременом чакавском говору Раба *vāv* (Кушар, *Rad CXVIII* 4), у Новом и другде.

§ 150. Постанак ових облика Решетар тумачи аналошким утицајем веза као *va to*, *va tom* и сл., а Кушар рапско *vā v* сажим-

мањем *ao* у *ā*. Међутим ни једно ни друго тумачење није без слабих страна.

Сажимање *ao* у *ā*, дакле с једначењем према првом самогласнику, тешко је, ако не и немогуће, допустити. Самогласници су се, као што смо видели, при сажимању једначили према другом (в. § 132). У везама *u ovom, pri ovom* и сл. оно је уопште невероватно. Тако исто је тешко допустити и аналошки утицај везе показне основе *to* са предлозима као *va, na, za* итд. И у старим источничакавским споменицима и у појединим савременим говорима видан је, напротив, сасвим супротан утицај: основе *ovo, ono* утичу на основу *to*, исп. *oto* м. *eto* у лекционарима, у Зоранића (в. § 114), и у савременим говорима

По свој прилици, порекло краћих облика је нешто друкче. Сажимања самогласника је било, али не у вези основа *ov, on*, с предлозима који се завршавају самогласником *a*, него у вези с предлозима с вокалом *o* на крају, као *po, do*. Најпре је, дакле, добивено *pōvot, pōvoj, dōvoga, dōve*, од *po^ovot, po^ovoj, do^ovoga, do^ove*. Из те везе су, онда, декомпозицијом *pō-vot, pō-voj, dō-voga, dō-ve* изведени краћи облици *vot, voga, voj, ve* итд., и доцније ступили у везу са другим предлозима, као *pri, va'u, na* итд. Дужина у *vāv* могла је бити добивена и према *pō, dō*, и из везе предлога с енклитичним облицима заменица као *vā nī, nā nī*, и аналошких *vā te, nā te, zā se* и сл.

§ 151. Напослетку, без почетног самогласника *u* долази често и предлог-префикс *iz*. Примера тога облика има у Зоранићевој језику доста, али се већим делом налазе у стиху. Зато примере из прозе означавам нарочито (пунијим бројевима):

a) z očiju 13₄, 10₂₅, 80₁₆ (поред *iz očiju* 15₃₇, 33₃₆, 76₁₄), *z ruk* 78₈₁ (поред *iz ruk* 69₂₄), *z dubrav* 74_{42b}, *z vedra neba* 89₃₄ (поред *iz vedra neba* 15₃), *z nemilosti* 62₄, *znevuarke* 13₁₁, 29₂₀, 42₃₆, 51₂₂, 34-35, 77₁₄, 30, 79₁₇ (поред *iz nevarke* 18₄, 32₁₀; исп. и *snevuarke* 49₂₈, 50₃₄), *znutra* 59₁₀ (поред *iznutra* 83₁₄), *zvan* 26₁₆, 32₂₄ (поред *izvan* 15₂₄, 59₁₀), *zmeju* 72₃₁, *spod* 72₂₈. Исп. и примере у којима имамо замену предлога *sъ* предлогом (*i*)*z* о којој ће ниже бити говора — *nezmerne* 85₂₄ (поред *nesmeran* 5₃₄, 11₃₉, 22₅, 32₂₈, *nesmerni* 15₃₇, *nesmerno* 18₃₉, *nesmerne* 31₁₆ итд.), *z ĩe* 22₄, *z live* 26₁₉ (поред *s live* 51₃, 88₂₉).

Примери са самогласником су далеко бројнији: *iz prikla* 3₁₁, *iz vode* 7₂₃, 28, *iz daleĉe* 7₂₇, *iz ud* 8₁₀, *iz spiĉe* 12₂₇, *iz luka* 13₂, *iz jezera* 13₁₀, *iz paklene propasti* 13₁₀₋₁₁, *iz paklenih vrat* 14₁₇, *iz*

paklenih ogañ 15₉, *iz kojih vrat* 15₂₁, *iz ove propasti* 16₂₄, *iz tmin* 16₂₈ ИТД. ИТД.

б) *nezrečenoj* 49₉, *nezrečenu* 32₂₈, 36₁₇, *zrit* 76₂₆, *zreć* 34₈ (поред *izreći* 31₂₃, 76₂₀, 86₁, 87₂, *izrekoste* 72_{5—6} и сл.),

stumačit 72₃, 62₉ (поред *iztumačiti* 71₈₆, *istumačiti* 87₃, *istumačit* 72₂, *istumači* 71₃₂, *istumačiše* 47₃₃),

skusiti 20₃₄, 66₁₃ (в. § 5), *skusil* 58₈₄, 37, *skusila* 20₇ (поред *izkusi* 94₃₂, *iskuševaše* 70₂, *izkuševaše* 70₁₂),

spustif (*daž iz očiju*) 76₁₄, *spuštaj* 80₁₆, *spušćeni* 74_{11 b}, и можда *zpušća* 16₂₉ (ориг. *yuschya*, Б. *izpusća*), (поред *ispusti* 48₁₇, 93₈₆, *izpusti* 51₀, 70₃₃, 72₁, *ispustiše* 26₃₈, *izpustif* 39₁₃, 14, 43₁₈, 45₃₈, 50₂₀, *ispustifši* 7₂₀, *izpušćen* 47₃₈, 51_{6—7}),

spovidam 15₁₂, (поред *ispovidam* 81₂₃, *ispovij* 81₁₇),

zit 21₃, *zide* 15₂₀ (поред *iziti* 13₃₇, 39₁₆, 86, 40₂, 45₂₄, 27, 29, 47₃₂, *izide* 43₃₉, 59₂, *izajti* 46₃, *izajde* 45₃₄, 7₂₈),

spuni 76₁₉, *spuniše* 74_{86 a} (поред *ispuniti* 38₃₂, *izpuniti* 6₅, 23, *izpuni* 51₂₀, 53₃₉),

zranila 9₃₃, (поред *izrañen* 3₁₀, *izrañena* 42₁₈),

skoreni 8₃₈ (поред *iskoren* 10₃₀),

zmučena 11₁₆,

zbistren 34₂₈,

zustiť 63_{10 a},

zviše (*se z očiju*) 10₂₅,

zvor 64_{10 b} (поред *izviraše* 39₆, 83₁, *izvirujući* 17₁₀, *izvirajući* 16₂₈),

zraste (subst., acc. pl.) 55₃₆ (поред *izreste* 48₅, *izreslo* 48₇).

Такви су, вероватно, и примери *zabrana* 61₁, *zabrane* 90₂₅ (поред *izbrati* 82₁₇). Пример *zibrane* 72₁₃ напомиње познато западно-чакавско *zi* (исп. Белић, *Zamьtku* 18—19, *JΦ I* 110—113), али је исувише усамљен, па се на основу њега не могу стварати никакви закључци.

У образовањима *zgubiti* 21₂₁, *zgubih* 8₈, 11₄, 5, 18₂, *zgubil* 30₃₅, 32₅, *zguđlene* 44_{8—9} (поред *izgubih* 6₂₈, 29, 84₃₄, *izgubi* 19₆, *izgubil* 21₂₁, 36₂₆, *izgubifši* 47₃₇), и *skazati* 20₃, *skazal* 36₁₆, *skaži* 22₃, 5 (поред *izkazati* 28₆, 87₁, *izkažujem* 24₃₁, *izkazuju* 87₄, 11) може бити и префикс *sz*, али је опет вероватније да су и то примери предлога *iz* без самогласника на почетку.

§ 152. Овај кратки облик је био бесумње облик задарског народног говора, и врло старог порекла. Има га и у *Z*, али му Решетар није довољно истакао прави значај. Осим примера које

он наводи: *zbavi, shodeći, zvanka, znutra, z neba, zišal, zliže, z onoga, z hiž* (*Rad CXXXIV* 153; пример *skrsnutja* претставља сасвим други појав, в. § 193), ја сам, више случајно, нашао и ове: *izidi z ěga* (*sgnega*) *Z* 32₈ (Решетар исправио у *iz*), *izliže zmeju* (*smeyu*) 38₁₈, *spovida se* 6₈₂, *spudiši* (2 sg. praes.) 84₅, *speľati vas iz zemľe* (3 sg. pr.) 90₁₈, *shajajućega is korabľa* 91₁₃, *Juda Skariot* 14₃₅. Биће свакако и других. Исто тако га има и у *Š*: *sbrana* 8, *scusěye* 9, *shasāge* (тј. *skazanje*) 11, *scupiti* 58, 54, *scuplenge* 29, поред *ispulněge* 5, *ysbaflenye* 29, *yspouidnicof* 13. Исп. и у *AC* 37 з невинѣн, *AC* 60 з оногаѣ срба (× 3), з врх рике, з богочина, с тѣховне (?), змен, поред из срба, из стола, ис плавна (× 2), ис чѣдомрић, изгв-бито, *AC* 95 з боканца итд.

Несумњиво је такође да је кратки облик без *и* предлога-префикса *из* у задарском дијалекту раније био и доста распрострањен, много више него што би се могло претпоставити на основу Зоранићева језика, или језика *Z*. Примери које у њима налазимо претстављају у ствари само његове остатке. То на првом месту убедљиво доказује размера малопре наведених примера из *Š*: на 6 примера без *и* налазимо у њој само 3 примера са *и*. Осим тога јасан доказ о његовој раширености у раније време пружа нам и једна особина Зоранићева језика. То је употреба предлога-префикса *из* на месту предлога-префикса *s*. Исп. горе наведене примере *z ěe* 22₄ (= *s ěe*), *z live* 26₁₉ (= *s live*), затим, све у прози: *venac iz glave unese* 51₂₂, *same uze iz ruk otvore se* 83_{35—86}, *iz nebeskih dežel slizla jesi* 13_{33—34}, *iz vańske strane biše* 85₁₁, *iz vańske strane stah* 85₁₃, *iz druge strane dojde* 88₂₆, *voda iz visoka i strmena briga... pada* 88_{31—32} (говори се о водопаду Крке), *krv iz a sfih stran kipa... ide* 13_{19—20}, и у стиху *iz desne hti stavit* 26₁₇, и најзад сложене глаголе: *izbi* (*san*) 10₁₇, 51₂₆, *izbudi* 30₃, *izbujen* 80₃₇, *izbud se* 39₁₆, 21—22, *izbudif se* 47₃₁ (пример *izbuditi* 31_{30—31} не убрајам, зато што може имати и дистрибутивно значење).

Да у овим примерима немамо обичну замену предлога-префикса *s* предлогом префиксом *из(з)*, изазвану њиховим међусобним мешањем због хомонимије облика *з(с)* и *с(з)* види се по томе што за обрнуту употребу *s* на месту *из*, коју бисмо у том случају с правом очекивали, у Зоранићеву језику нема ни једног примера. Очигледно је, дакле, ту по среди други појав, наиме т. зв. крива регресија, до које је дошло услед доцнијег ширења облика *из*. А она, појмљиво, не би могла настати да

употреба кратког облика *з* није имала шире размере, и довела до хомонимиске колизије са предлогом *с*.

И задарски дијалекат је, дакле, некада, свакако до XV века, знао у већој мери за ову карактеристичну црту која је у савременим западночакавским говорима потпуно уопштена. Питање је сада да ли су за њу знали и локални чакавски говори даље на исток, говори Сплита, Хвара, Корчуле, тј. да ли је била распрострањена на целом терену источночакавског дијалекта. Из *B* и Марулићевих дела Решетар не наводи ниједног примера. Али то, наравно, не значи да их уопште нема, јер, као што смо видели, у Решетаровој студији овом појаву није обрађена довољна пажња. Зато су потребна детаљнија испитивања и ових и других источночакавских књижевних споменика у овом правцу. Она ће свакако бити интересантна, јер ће, ако њихови резултати буду позитивни, допустити да се утврди једна старија општечакавска особина — а у даљој перспективи и једна диференцијациона црта чакавских говора према штокавским.

9. Покретни самогласници

§ 153. Поједини крајњи самогласници прасловенског или српскохрватског порекла постали су у нарочитим речима покретни, тако да се у Зоранићеву језику могу задржавати или одбацити, а да се при том морфолошка или семантичка вредност речи ни у колико не промени. Њихову употребу одређују врло различити чиниоци које је тешко ближе одредити, често вероватно индивидуални психолошки, затим синтагматички, као што су: карактер гласовних група које настају везом речи, реченички нагласак, ритам говора и сл., а у стиху нарочито метар.

Покретни се самогласници налазе на крају предлога-префикса, прилога, свеза, и најзад партикула које се додају речима, дакле уопште на крају непроменљивих речи. Доста су обични и у прози, али много обичнији у стиху.

§ 154. Самогласник *a* је покретан прво на крају предлога-префикса *sa, iza, prida, pada, nada, oda, ka, oba, raza*. — Пошто је оно у овим случајевима полугласничког порекла требало би да се задржава по правилу чувања некадашњих полугласника, тј. кад иза предлога долази сугласничка група у којој је полугласник испао. Међутим, у Зоранићеву језику од некадашње његове употребе има само остатака. Обично се *a* налази на крају предлога:

а) кад су у вези с образовањима од *věsь* : *sasfim* (прилог) 9₃₇, 12₂, 19₂, 21_{21, 34}, 26₄ итд., *sasfima* 4₃, 5₃₈, 12₂, 22₈ итд., *sasvim* 84₁₉, *sasvima* 44₃₉, уопште врло често, затим *sa sfom* 6_{22—23}, *sa sfim* 7₉, *sa sfimi* 13₁₇, 39₃₂, *sa sfakim* 49₁₀, *iza sfih* 13₁₉, *nada sfe* 6₁₇, 21₃₀, 23₂₂, 28₂₈, 40_{4—5}, 49₃₂, 50₁₁, 51₈₁, *oda sfih* 67₄. Али има и *od sfih* 21₁₆, 48₃, *od sfakoga* 4₉, 14₃₂, па у стиху *od sfih* 25₃₆, *nad sfe* 8₃₆, 20₂₆.

б) кад су у вези с инстр. заменице 1 л. једн. : *sa mnom* 7₃₀, 8₁₁, 11₂₀, 12₂₇, 13₃₆, 55_{31, 32}, 81₂₇, 82_{31—32}, 89₇. За везу са другим предлозима има само један пример, и то без покретнога *a* : *nad mnom* 22₉, али је у стиху, па зато може и не бити особина обичног говора.

в) кад су у вези с енклитичким облицима заменица : *iza ņ* 7₃₄, *nada ņ* 34₂₉, и аналогичном према тим везама *prida me* 54_{26—7}, *prida se* 44₂₆, *poda se* 86₁₈, *uza se* 77₄ и сл.

§ 155. Иначе је употреба покретнога *a* делом везана за новију тенденцију да се гласовни изглед предлога сачува од измена које би умањиле осећање за модификацију значења коју предлог-префикс уноси у речи, а делом сасвим произвољна. Зато краће облике налазимо и онде где би по правилу имали бити дужи, и обрнуто. На пр. поред очекиваних *iza sna* 39_{17, 19}, 51₂₀, *ka dnevu* 39₄₈ имамо и *od sna* 50₁₈, *od dne* 5₃₇, *od psa* 49₂₅, *s psom* 49₃₂, *s mnogimi* 48₁, *s mnozimi* 37₃₂, *s mnogom* 46₂₁, *uz zjatje* 81₅, *s stvari* 83₉, па чак и *smrtju* (тј. *sa*) 79₃ итд., поред *obazrif* 43₁₅, *nadazrih* 86₁₉, *nadazri* 83_{11—12}, *odagnat* 39₃₀, *odagna* 39₉, 54₈, *razabrana* 61₂, *izašla* 7₂₈, налазимо и *izbrati* 82₁₇, *nadzrem* 34₂₇ (у стиху) и сл. И обрнуто, поред *s cvitom* 85₂₆, *s zlatovitimi kosciami* 51₁₃, па чак и са честим обележавањем гласовних промена које настају непосредним додиром сугласника у предлогу са сугласницима на почетку следећих речи : *Sladmilom* (тј. *ca*) 27₂₄, 88₈, 28₃₅, *Stanom* 54_{8, 14}, *strahom* 47₂₆, *sudom* 88₂₈ итд. (в. § 24) имамо и *sa cvitof* 13₅, *sa strane* 52₃₆ итд.

Нарочито се у глаголским сложеницама истиче тенденција да се прошири употреба дужих облика. Тако поред очекиваног *shranil* 61₂₁, *shrañen* 92₁₈, *shrañenih* 91₂₀, *shranu* 93_{24, 28}, *strti* 95₁₈, *rasuta* 37₃₄, 88₃₀, *rasule* 4₃₂, *rasute* 71₈, *rastupi* 7₃₁, *svršenim* 57₂₁ итд., сретамо редовно *izašadši* 12_{24, 27}, 13₁₂, 31₂₆, 88₁₀ и сл., *izašal* 17₂, 28_{10, 21}, *sašal* 47₃₅, *odašadši* 33₉, 43₃₅, *odašaci* 82₃₀, *obašaci* 7₆, па и *izajti* 46₃ (поред обичнијег *iziti* 13₃₇, 39_{16, 36}, 40₂, 45_{24, 27, 29}, 47₃₂, *izajde* 7₂₃, 45₃₄ (3 sg. aor., поред *izide* 43₃₉, 52₂ у 3 sg. praes.),

obajde 70₈, 90₁₆ (3 sg. aor.), затим *saznajući* 7₁₇₋₁₈, *saznah* 12₁₅, *saznaše* 10₄₀, *saznan* 68₂₄, *nesaznanje* 15_{3, 6, 15} итд., *nesaznana* 15₁₅, *izaznati* 7₁₉, *sazidati* 28₈, *sazida* 4₂₀ 27₃₅, 52₃₄, *samliti* 93_{26, 31}, *samilaše* 93₂₅, *samilahu* 93₂₀, *sameļiše* 93₂₉₋₈₀, *sašiva* 81₃₉, *sašiven* 82₁, *sagrišenja* 65₁₈, *odagañiše* 39₉₋₁₀ и двојако: *satvorit* 19₁₀, 26₁₈, 50₃₀, *satvori* 41_{13, 25}, *satvoriše* 12₂₀, 48₅, 54₃₉, *satvorif* 18₂₁, *satvoren* 38₁₈, *satvorene* 45₉ уз *stvoriti* 46₃, *stvorit* 13₃₁, 26₁, *stvori* 25₃₅, 26₈, 46₁₉, 79₁₄, 87₂₁, *stvoren* 6₃₉, 14₂₂, *stvorena* 7₁, 44₃₆, *stvoreno* 6₂₂ и сл., *stvor* 11₁₄, *stvore* 85_{32, 34}, *stvorenje* 26₂₃, *stvar* 12₃₆, *stvari* 3₂, 4₁₂, 6₁₆ итд. врло често, *sakri* 79₁₅, уз *skrivena* 3₁₅, *savit* 92₂₀, *savija* 79₁₂ уз *svifši* 69₉, *obviše* 10₂₇ и сл. Чак налазимо и *uza ñu* 81₁₅, *uza to* 39₃₈₋₃₉, поред *uz ñu* 51₁₈, *uz to* 28₁₇, *us to* 17₄.

У предлогу *prez*, који стоји место *bez*, покретно се *a* никако не јавља, чак ни онда кад је могло бити добивено гласовним путем, и кад га други предлози често имају: *prez sfake* 15₃₁ и сл.

§ 156. Исто тако су покретни, али су сасвим друкчији по пореклу, а унеколико и по употреби, крајњи самогласници:

a у *tada, kada, sada, cića, tuda*, а свакако и *onuda* (иако у тексту нисам наишао на пример без *a*),

e у *jere, jure, tere, nigdare, pokole, veće, ništarmañe, udiļe, daleće, kude, otkude, tude, sfude*,

u у *krozi, godi, budi, ali, aliti, gori*, у облицима инфинитива и садашњег партиципа, и најзад у *vani* (7₃, према *van* 12_{22, 24, 27, 13₃₇, 15₁₁, 16₂₄, 17₁} итд.),

o у *nego, okolo*,

y у *teju, vrhu*.

Примере види у § 143.

Њихова је покретност, као што смо већ рекли, настала на тај начин што су као елементи без нарочите семантичке вредности на крају речи могли под једним условима бити гласовно-аналошким путем скраћени, а под другим задржани. Само у *vani/van* је покретност наслеђена из ранијег времена.

10. Секундарни самогласници

§ 157. Осим секундарног непостојаног *a*, добивеног од секундарног полугласника који се после губљења полугласника на крају речи развио у сугласничким групама гласовним путем као и у другим српскохрватским говорима, у Зоранићеву језику има секундарних самогласника друкчијег порекла и друкчијег карактера, добивених доцније. То су секундарни покретни

самогласници који се факултативно додају појединим непроменљивим речима са скраћеним крајњим вокалом, уместо или поред етимолошког вокала. Такви су секундарни самогласници:

a у *meja* 16₁₄ (*koji pak meja se neslično pojam se*), 39₁₂ (*i meja se boj pojaše*). Оригинал има у првом примеру *mevasce*, у другом *mevase*, а Будмани их је оба неумесно исправио у *meju se*. Поред тога и *mej-meju*.

e у *pake* 3₂₆, 12₁₅, 23₂₃, 25₂₅, 15₁₄, 16₄, 17₂₅ итд. често, поред *pak*. Старије *paki* у Зоранића не долази, али се налази у *Z*.

у у *učeru* 37₁₉, *zgoru* 75_{18a}, 91₃, поред *zgor*, *spridu* 37₁₀, 62_{9b}, поред *sprid*.

Да у свима овим случајевима заиста имамо додавање нових покретних вокала види се по томе што су се појавили тек онда кад су редуковани облици ушли у употребу. У *Z*, који за редукцију зна само у ретким случајевима, нема оваквих облика, осим *pake*. Али је оно могло настати због тога што је имало и *pak* (*Rad CXXXVI* 178).

Наравно, то не значи да су на овај начин добивени и други крајњи неетимолошки самогласници, као *a* у *prija*, *u* у *deri* (ст. сл. *дажѣ*), *ofdi*, *a* и *e* у *kuda - kude*, *tuda - tude - sfuda* (према ст. сл. *кждѣ-кждѣ*) и сл. који се увек тако јављају и у старијим споменицима (само *Š* има *prige*). Они су могли делом бити наслеђени из прасловенског, делом настати директним утицајем једних завршетака на друге, или у нарочитим синтаксичким везама, као што су у *Z* изрази *izdaleča*, *zgora* итд. Тако неке прилошке завршетке објашњавају и Белић (*РФВ XLVIII* 362—376), и Решетар (*Rad CXXXVI* 78).

§ 158. Много изразитији, прави секундарни вокали су они који се додају облицима који раније на крају уопште нису ни имали никаква самогласника. Такви су секундарни самогласници:

a у *sasfima* 4₃, 5₃₈, 12₁₂, 13₅, 28₇, 40₂₁, 59₈, 87₁₆ итд., *sasvima* 44₃₉, поред *sasfim* 9₃₇, 12₂, 19₂, 20₁, 21₂₁, 34₃₄, 26₄, 49₈₁, *sasvim* 84₁₉,

e у *utome* 39₃₄ (Б. транскрибује *u tome*) исп. *potom toga* 47₃₁, затим *uto* 40₂, 9₉, 47₃₇, 51₂₀, 52₁₉, 54₈, 18₁₈, 86₃₂, 93₁₀ итд., и са секундарним *j* *utoj* 17₂₈, 50₃₅, 36₃₆ итд.

У тим примерима већ имамо онај исти појав додавања секундарних покретних самогласника који у штокавским говорима констатујемо знатно раније, а у источночкавским нешто доцније у нарочитим облицима заменица и придева. Исп. на пр. у Бараквића *sasvine*, *mojime*, *svojime*, *tujime* (*St P XVII* 12). Само између

овога појава у Зоранића и појава штокавских говора, односно Бараковића језика, има једна разлика. У Зоранићеву се језику, наиме, самогласници *a*, *e* још не додају правим заменичким облицима. Зато их ни сами облици *sfim*, *tom* никад немају кад су употребљени као прави заменички облици: *sa sfim nastojem* 7₉, *sfim* (самосталан dat. pl.) 64₂₅, 72₆, 73₃₂, 75_{18 a, 29, 30} итд., и *tom* 21₁₅, 86₃₁, *tom* 18₄ и сл. Примери *tojima* 53₁₀ и 60₁₃ поуздано нису овакви, него остаци облика двојине, јер се управо односе на именице *ličca*, *oči* уз које придеви и иначе обично имају специјалне облике и у Зоранића и у Z. Тако исто нису овога карактера ни облик instr. pl. *nima* 38₃₆, ни облици loc. sg. на -у (в. §§ 251, 256, и Rad CXXXVI 154). Додавање самогласника *a*, *e* налазимо само у сложеним изразима који имају прилошко значење. У Зоранића *sasfim* значи „пошћуно“, а *utom* „шата, у шај мах“.

11. Осџаци ѓрасловенских самогласничких ѓромена

§ 159. Промене самогласника које је заједнички српско-хрватски језик наследио из прасловенског јављају се у Зоранићеву језику као морфолошке алтернације (смене) самогласника, углавном под истим условима под којима и у осталим српско-хрватским говорима. Иновације има само код смене *o/e* у наставцима деклинације.

Падежни наставци *o*-основа и глаголска итеративна образовања чувају смену *o/e* иза некадашњих палаталних сугласника редовно. Исп. између осталог

instr. sg., dat. pl. *plačem* 5₃₅, 6₁, 10₁₆, 15₂₃, *nožem* 14₁₁, *ocem* 70₃, *srcem* 6₃₁, 9₃₇, *požem* 34_{12, 33}, *kužeļem* 69₃, *nastojem* 7₉, *zeljem* 52₂₃, *perjem* 70₅, *petjem* 5₄, *govorenjem* 3₁₆, *morem* 12₃₂, *ugoјajem* 19₂₂, *dubjem* 17₄, свакако и *gospodičem* 14₃₁ (ориг. *gospodchiet*).

Пример *raskošom* 38₂ (према *raskoš moj* 9₃) није поуздан, зато што стоји уз облик instr. sg. fem. *razbludom*, па би могао претстављати прелаз ове основе међу *a*-основе.

gen. pl. *kraļef* 61₃₀, *mladičef* 31₂₆, 37_{19—20}, 55₁₂, *lupežef* 93₂₇
moje 6₃₄, 12_{3, 16}, 86_{31, 38}, *tvoje* 22₁₂, *sfoje* 86₃₉, *sfe* 6_{17, 25}, 8₃₆, 15_{25, 33}, 20₂₆, *naše* 91_{3, 6}, *vaše* 62₂₂, *vičnje* 87₆, *tašče* 9₆, 59₃₈, 95₁₆, *moјega* 10₂₈, 11₅, 92₃₈, *tvoјega* 33₂₀, 90₃₈, *sfoјega* 10₂₀, *našega* 65₃, 92₃₇, *vašega* 69₁₆, *sfega* 41₁, 47_{3, 66}, *neга* 12₃, 13₂₈, 14₂₇, *vičnega* 90₃₇, *višnega* 37₁₆, *moјemu* 36_{16, 40}, *tvoјemu* 12₂₅, *sfemu* 29₁₈, *niemu* 12₁₂, 25₂₂, 93₂₆, *moјem* 5₃₂, 24₃₀, *sfoјem* 53₂, *sfem* 3₂₈, 13₁₉, 14_{2, 25}, 22_{3, 21}, *nem* 5₁, 93₃₆,

razcviljevati 29₈₁, *zaščičevati* 24₂₈, *sničevahu'* 6₂, *spušćevaše*, *navišćevaše* 54₁₆, *zagrļevaše* 85₈₁, *okruževaše* 85₈, *iskuševaše* 70₂, *izkuševaše* 70₁₂ итд.

Само у неким усамљеним примерима прилошких облика поремењена је ова смена: *umičo* 30₃, 37₂₀, 57₁₈, 62₁₆, поред *umiče* 17₉, 35₁₆, 68₃₇, *raskošo* 39₂₉ (Б. криво *raskošno*, § 5), 88₈. Видна је, дакле, тенденција да се успостави самогласник *o*. Зато супротна тенденција, ширење самогласника *e* иза тврдих сугласника, није ни мало вероватна. Примери *dafnega* 28₈, *uzlem* 83₁₈, које Даничић (*Ист. облика* 37, 160) наводи из Зоранића као такве случајеве треба исправити у *dafnega*, *uzlom*, исп. *dafne* 30₄ (ас. pl. fem.), *uzlom* 46₈₈. Пример *romorem* 80₂₀ је очигледно вештачки, створен због слика са *uzoren*, исп. правилно *romorom* 10₂₀.

§ 160. Падежни наставци *a*-основа, међутим, елиминисали су ову смену потпуно:

mojom 6₂₃, 11₃₄, 24₂₅, *sfojom* 44₈₅, 45₃, 47₇, 51₈₈, 55₁₈, *sfoj* 6₂₈, 26₂₀, *noj* 9₂₉, 11₅, 22₁₂, 16₁₂, 22₈, *kojom godir* 64₃₉, *taščom* 32₁₉, *umičom* 26₂₂, *dušom* 8₉, 11₁₉, *pričom* 68₁₇, *pogačom* 56₂₀, *sričom* 9₃₀, *nesričom* 9₂₂, 82₂, *pičom* 32₁₉, *želoj* 35₈₃,

mojoj 7₁, *tvojoj* 9₅, 23₁₅, 65₁₁, 14₁₄, 92₂₀, *sfojoj* 28₁₈, 31₂₄, 28₂₈, 67₈, *našoj* 11₃₈, 70₂₂, 92₁₂, *vašoj* 84₁₉, *sfoj* 22₁₀, 65₁₅, *noj* 7₁₈, 13₃₁, 14₁₀, 15₇, 16₂₈, 18₁₃, 19₂₄, *joj* 7₃₁, 8₁₀, 24₂₄, 9₂₂, 11₂₂, 13₈, 14₁₃, 16₁₂, *lipjoj* 8₂₅, *vičnoj* 87₅, *najdolnoj* 40₈₃ и сл.

Редовно је смена *o/e* очувана само у voc. sg. именица на *-ica*: *božice* 31₃₄, 41₁₀, 59₁₈, *sestrice* 40₁₄, *kraljice* 78₂, *dušice* 51₂₇, 90₈₁, *krunicе* 22₉, *danice* 31₃₅, 59₁₇. Сасвим ретко у других: *nesriče* 34₃₈, 45₁₈, 79₂₇, поред *nesričo* 40₂₀, 31₃₁, 45₁₅, *Ruže* 40₁₉. Иначе увек *bratjo* 17₂₀, 27₈₀, 37₁₇, 80₃₀, 41₃₀, 57₂₆, 64₃₈, *želo* 51₂₄, *deželjo* 88₃₉.

§ 161. Старији источночакавски језички споменици показују да је ширење *o* место *e* у наставцима *a*-основа у источночакавским говорима извршено нешто доцније него у штокавским, вероватно од краја XIV до средине или краја XV века. Почело је у instr. sg. именица, пре него што је крајњи сугласник *v* (од *u*) замењен сугласником *m*, па је одатле прешло и на заменице и придеве. У АС 37 налазимо још *рѣков' мовѣ', свѣкѣ' рѣков'*, у АС 67 *рѣков мовѣ'*, у АС 95 *мовѣ' рѣковѣ', волѣ' воживѣ'*, а у *Š tvojef*₆₂ (*tuoyef*), *sa vsev*₁₈ (ориг. грешком *sausem*), поред *voļov*₄₂, *voļof*₅₃. Према факсимилу изгледа да су и примери *sa fsm*₅₇, *tuoyom*₅₇ доцније исправке од *sa fseu*, *tuoyeu*.

У облику dat.-loc. sg. придева и заменица раширило се о тек дошњије. *Z* има увек *-om* у instr. sg., док је у dat.-loc. *-ej* још обичније од *-oj* (*Rad CXXXVI* 147). Глагољске листине из средине XV века имају *ej* редовно: *AC 55* наши, в' пласи з'морачнен, *AC 67* моџи, ен, *AC 82* ен (× 2), *AC 92* моџи, своџи, и сажето свџи, *AC 95* моџи.

II СУГЛАСНИЦИ

1. Сугласник *j* (*d'*, *ǰ*)

§ 162. Сугласник *j* је у Зоранићеву језику осим за старо *j* и редован рефлекс за старо *d'*, а у групи *žj* и за старо *ǰ* (*dž*). Тако је Будмани транскрибовао све примере са рефлексом ових гласова који долазе у тексту. И несумњиво с правом. Већ неколико навода оригиналне граfiје у напоменама на дну страна показује да за Зоранића између рефлекса старог *j* и рефлекса старог *d'* (*ǰ*) није постојала никаква разлика. Исп. (први број означава страну акад. издања, други број напомене) : *uigia-semise* 6₈, *uigiasce* 85₇, — *uiyasce* 85₅, *niyena* 60₂, (очигледно са штамп. грешком место *uiyena*), затим примере с пропуштеним слабим *j* : *uite* 74₄ (Б. криво *vijte*) *razuite* 63₃ (Б. криво *razuŕte*), *ui* 79₂ (Б. криво *vij*), можда и *razuiye* 35₂ (вероватно због слика место *razuiya*, исп. *razvijaš* 86₁₆) *Veleuig* 70₁, *meyasce* (= „међу се“) 16₃, *meyase* 39₂, *roystvu* 65₃, *biah* 93₁ (= *bjax*, Б. криво *bdijah*), *sigiasce* 10₈, *sayauih* 93₅, *brusgi* 10₂. И у огледу оригиналне граfiје *St. XIV*₃ *usayen*, а овде *osloboyen*. Можда је такав и непоуздани пример *uureyuuy* 29₁. Примере граfiје за етимолошко *j* в. у § 26, 27. Према томе Будманијева је транскрипција рефлекса за *d'* (*ǰ*) сасвим поуздана.

§ 163. Сугласник *j* за старо *d'* налази се:

а) у облицима имперфекта глагола на *и* с консонантом *д* пред наставком: *vijah* 29₂₅, 78₁₂, *vijaše* 6₃₂, 12₄, 12₁₂, 13₃₉, 18₈₆, 84₈₅, 85₂₆, 82₈₅, *vijahu* 29₁₇, 47₁₁, 57₈, 72₂₅, 85₃₁, 88₃₀. — *sijaše* 10₁₉, 51₅, 54₈₃, 55₅, *sijahu* 17₁₉, 55₁₇, 19₁₉, 86₁₇ — *vojaše* 77₈, *vojahu* 17₈, 72₂₆, *izvojaše* 6₁₄, 38₇, 47_{1—2}, *izhojaše* 83₂₄, *ishojaše* 15₂₈ — *plojaše* 29₂₄, *olojahu* 91₉, *blujah* 84₃₃, *blujahu* 69_{1—2}, *slajaše* 6₂₉, 86₈₆, — *bjah* 93₁₁ — *slijah* 78₂₀ — *gospojaše* 49₃₈ — *prujaše* 7₂ — *kajaše* 90₁₅ — *besijahu* 71₁₅,

б) у облицима трпног придева истих глагола: *rejena* 37₂, *narejen* 33_{12—13}, *narejeno* 52₁₉, 53₂₅, *narejenu* 19₃₀, *nesrejen* 20₈₅, *odrejeno* 27₃₁ — *slobojen* 78₁₁, *oslobojen* 28₃₀, 83₃₁, 84₅, 94₃₇, *oslobojena* 81₂₈ — *sajeni* 17₁₁, *usajen* 7₃₄, 93₂, *usajena* 48₂₅, *usajeno* 85₄

— *vijen* 54₁₃, *vijena* 60₅, *vijenu* 12₃₇ — *rasrjeni* 24₃₆, *rasrjena* 44₂₉ — *vojena* 47₂₆, *izvojene* 85₃₆, *hojeno* 84₈₅, *hojenim* 85₁₀ — *rojen* 28₁₅, 52₂₉ — *začujen* 86_{31, 37}, 93₁₀, — *izbujen* 80₈₇,

в) у имперфективним образовањима истих глагола: *prohajat* 34₃₂, *prohaja* 5₈, 87₃₅, *prohajajući* 3₁₀, 12₂₂, *prohajah* 10₁₈, 76₂₈, *prohajahu* 77₉, *izhaja* 16₂₄, 49₁₈, *izhajahu* 83_{21—22}, *nahajaju* 28₁₉, 91₁₅ — *trujam* 29₃₀, *trujajuć* 32₁₁, *trujah* 6_{9—10}, 7₄, 17₃₈, 78₂₁, *sbujah se* 6₃₁, *razvijaš* 84₁₆, и можда *razvije* 35₂₂, *uvrejuju* 29₂,

г) у императиву и 1 л. презента глагола *viditi* (старо *viděti*) *vij* 79₈₅, 79₃₈, *Velevij* 70_{1, 14, 25, 28, 34, 35}, *Velevija* 70₃₂, *Veleviju* 70₃₁, исп. и са пропуштеним „слабим“ *j vi* 79₃₂, 91₇ (+ *ni*, Б. криво *vi'*), *vite* 74_{41a} (Б. криво *vijte*), *razvite* 63₁₁ (Б. криво *razvi'te*) — *viju* 51₂₆, и у императиву глагола *poviditi* (старо *po-věděti*) *ispovij* 81₁₇, са пропуштеним *j povi* 22₁₂ (Б. криво *povi'*).

д) у другим разним образовањима:

mlaji 28₁, *tvrje* 84₆,

ugojaj 12₂₀, 20_{22, 28}, 22₁₅, 37₃₈, 45₁₆, 61₂₄, *ugojajem* 19₂₂,

voj 47₁, 59₁₇, 70₂₈, 11₁₂ (?),

rojstvo 62₂₁, *rojstva* 16₁₀, *rostva* 28₅ (са штампарском грешком или пропуштеним слабим *j* ?), *rojstvu* 65₁₂,

gospoja 77₈₇, 79₁₇, 80₃₈, *gospoји* 78₂₇, *gospoju* 21₂₅, 80₉, *gospoj* 78₂, *gospojami* 14₃₅,

žaju 42₃₈,

netoraja 49₁₈,

mlajahan 24₃₄, 29_{2—3}, 90₁₈, 93₂, *mlajahna* 6₃₇, 14₂₇, 29₁₀, 39₂₈, *mlajahnu* 8₃₈, 17₃₁, 29₃, 36₁₂, 86₂₆, *mlajahne* 17₂₈,

tuj 87₂₀, *tuja* 71₂₃, *tujih* 29₂₉, *tujinka* 39₆,

čajavih 93₂₈ (или *sajavih*? ориг. *sajavih*, исп. чеш. *saze* = „чађ“),

meju 14₁₉, 50₈, 52₃₆, 53₃₅, 54₃₅, *zmeju* 72₃₁, *meja* 16₁₄, 39₁₂, *mej* 14₃₅, 17₃₄, 22₁₉, 23₁₈, 30₈, 38_{15, 36}, 43₁₆, 44₈, 46₃₆, 47_{9, 15}, 52₂₈, 53₃₈, 55₄, 56₅, 57_{15, 17, 28}, 62₂₈, 69_{19, 38}, 76₂₈, 79₁₅, 84₃₂, 85_{4, 12}, 90₂₅, и са пропуштеним слабим *j mej* 13₃₆, 14_{7, 23, 24}, 15₄, 17_{18, 20, 26}, 43₂₁, 85₃,

prija (ст. сл. прѣждѣ) 12₂₃, 18₃₇, 27₁₄, 37₈, 67₂₅, 73₃₃, 88₁₂,

tolikoje 10₃₁, 13₇, 37₃, 41₁₉, 42₃₀, 46_{27, 32}, 87₃₈, 93₁₄, *tolikoј* 10₁, 35₂,

tokoje 32₃₄, 40₂₃, 64₂₀, 85₂₅, 87_{1, 29}, *tokoј* 34₂₀,

tukoje 60₂₅, 83₁₄, *tukoј* 68₃₁,

takoje 40₈, 41₃₁, 57₁₁, 83_{20, 25}, 88₂₆, 90₁₇, *takoј* 24₃₁, 27₁₀, 68₃,

74₂₆, 75₇, 91₂₈, 92₉,

toje 30₁₆,

tuj 12₂₈, 13₁₀, 17₁₃, 21₁, 18₂₇, 28₁₄, 15₁, 31₂₂, 38₁₇, 39₁₁, 43₉, 24₁, 42₁₈, 19₁, 44₂₄, 45₃₅, 46₂₀, 81₁, 47₈, 15₁, 36₁, 49₁₄, 25₁, 50₃₄, 51₁₂, 52₃₄, 35₁, 54₃₄, 70₃₄, 71₃, 14₁, 74₃, 80₈₂, 85₃₇, 86₄, 19₁, 81₁, 87₂₁, 89₂₇, 90₁₂, 22₁.

§ 164. За старо *ǰ* у групи *žj*:

dažja 51₃₀, *dažjeć* 33₃₅, *dažjenju* 25₁₂, и са редукованим *j daž* 10₉, 11₁, 25₁₃, 30₂₆, 74₁₈, 76₁₄, 21₁, 80₁₆, 91₃₄,

bružji 10₉, *bružjeći* 76₁₄, 91₃₃, исп. *bruzgom* 7₂₂ и сл.

§ 165. Рефлекс *j* за старије *d'* (*ǰ*) налазимо и у другим старијим споменицима источночкавских говора. *Š* пише подједнако: *gospoye* 4₁, 26₁, 27₁, *potuergenge* 21₁, *sagā* 49₁, *prige* 8₁, *p(ri)ge* 40₁, *s onofge* 46₁, и *bosgimi* 2₁, *udarsange* 8₁, *ispulnēge* 5₁, *pozdraflēge* 5₁, *obsigāge* 6₁, *oc(ri)plenge* 6₁, 7₁, *oc(ri)plenye* 8₁, *ubrosāye* 4₁, *p(ro)slaflēye* 7₁ итд., а глагољске листине такође: *AC 37* пороѣнѣ, невѣѣн' (gen. pl., данас *Невиђане*), *AC 55* насаѣно, толикоѣ, такоѣ, *AC 60* мѣи (× 3), змѣи, оноганѣ (× 3), такѣи (× 3), воѣашѣ, *AC 58* сѣѣѣомѣ итд.

Сплитски језички споменици, *B* и Марулићева дела, имају то исто (*Rad CXXXVI 97*).

§ 166. Сасвим оправдано, дакле, очекујемо да се са њима слаже и *Z*, споменик који свима својим цртама одаје задарски дијалекат. Међутим, по Решетаровим закључцима *Z* би, осим у предлогу *теју* и речци *-је*, за *d'* (*ǰ*) требао да има увек рефлекс *ђ*: „Не иде напротив по правилу *Z*: он доиста пише етимолошко исто као *B*, то јест: *a*) са у н. пр. *člamenteu*, *celuyu*, *priyateglu*, *yasse*, *yedan*, *suoy*, *tuoy*, *račboynicha*, *yaste* итд. итд.; *b*) са *i* н. пр. *iesi*, *iere*, *ia*, *iest*, *iuda*, *suoie*, *iati* итд.; *c*) са *g* н. пр. *gim*, *čudegi*, *gischahu*, *boçgi*, *gistinu*, *potribugemo*, *bigahu* (све на стр. 16) итд. итд.; *d*) врло ријетко са *gi*; једини су примјери *prigiali* 1, *gimi-giuchi* 1, *marigiu* 2, *bigiahu* 4, *gia* 6, *giu* 16, *giedan* 90; *e*) често га не биљежи иза *u* н. пр. *maria*, *pria*, *mariu*, *chie* (ки је) 1, *mariom* 2 итд. Будући дакле да *Z* биљежи етимолошко *j* и словом *g* (врло ријетко и групом *gi*) с разлогом би се могло промислити да је хтио тај исти глас назначити и када н. пр. пише *rogenoga* или *hogiase*. Али кад се скупе примјери где је примарна група *dj*, излази да за њих *Z* има своје тврдо правило у писању; он наиме за тако *dj* пише у или *i* (за које се писање не може сумњати да назначује баш глас *j*) само, али зато без изузетка, у *теју* (врло често; изнимице са *i teiu* 9, 81), затим у честици *-је* (шток. *-ђе*, ст. слов. *-жде*): *tolichoye* 12, 66, *tolicoie* 82, *tucoye* 64, 67, *tacoie* 86, *tachioie* 24, 87 итд. Иначе *Z* за примарно *dj* пише без изузетка или само *g* (редовно *ge*, па *ga*, *gu*, *gi*) или групу

gi (*gia*, *gie*, *giu*): *naregen* 1, *rogenoga* 2, 3(2), *porogen* 2, *pogergen* 4, *rogenya* 5, *rogena* 6, *porogeniu* 7, *hogenya* 13(2), *pogergeuasce* 36 итд.; *priporogienya* 2, *rogien* 15, *osugien* 17, *saçigies* 18, *ispugteuati* 49, *utuergieuasce* 52 итд.; *cugasese* (чуђаше се) 2, *pohaga* 9, *çagan* (жедан) 9, 14, *sigasse* 16, *hogahu* 26 итд.; *i(s)hogiase* 6, *çagian* 9, *sigiasse* 14, 16, *sigiah* 16, *uigiasce* 17, *nachlagiay* 19, *sligiassse*, *tuar-giasse* 23, *hogiassse*, *hogiahu*, *nugiahu* 26, *prihagiam* 32, *çagiamo* 57, *gragiane* 58, *çagiayu* 68 итд.; *pohogu*, *oslobogu* 9, *nahogu* 23, 24 итд.; *uigiu* 3, *naregiuyu* 48 итд.; *tuginaç* 66 итд.; *uigmo* 1, *uig* 7, 10, *çagna* (жедна) 9(2), *çarouig* 46 итд. . . . Поред овако конзеквентнога разликовања етимолошкога *j* с једне стране а примарне групе *dj* с друге, ја мислим да се не може о томе сумњати, да писари, који су преписали *Z*, нијесу изговарали просто *j* у овој другој групи случајева (изуевши наравски *теју* и *-је = жде*), јер кад би тако изговарали, написали би барем гдјегдје и *у* или *и*. Будући да тога никако нема, ја мислим да се мора свакако казати да су они мјесто примарне групе *dj* редовно изговарали *ђ*: „ (Rad CXXXVI 97—98).

Ја мислим да примери које наводи Решетар убедљиво говоре баш против његових закључака, тј. да се у *Z* рефлекси старих *j* и *d'* (*ǵ*) графицијом не разликују довољно, ни у ком случају толико да би се на основу тога могла реконструисати два различна фонема. Ни саме, да их тако назовем, екстремне графиције *у* и *и*, које већином служе за ознаку рефлекса за *j*, и графиција *gi*, која се већином употребљава за бележење рефлекса да *d'* (*ǵ*) не служе искључиво и без изузетка за означавање једног јединог рефлекса. На једној страни налазимо и *у*, *и* за *d'* (*ǵ*) (примерима које наводи Решетар треба додати и пропуштене *gospoꝛe* 11₃, *priya* 8₃₀, 31, 26₃, и са пропуштеним slabим *j* *pria* 1₄, 6₁₂, 7₁₂, 19₃₄, 21₂₇, итд. често) — а на другој и *gi* за *j* (наведеним примерима може се додати и *bosgie* 58₃₇). Већ и због самих ових примера не би се могло говорити о неком конзеквентном разликовању у бележењу двају рефлекса, чак и кад би сви остали примери рефлекса *j* и *d'* (*ǵ*) били означени засебним графицијама. У најбољем случају могло би се само рећи да постоји извесна диференцијација у бележењу једног јединог гласа *j* према томе да ли стоји на месту *j* или старог *d'* (*ǵ*) и ништа више. Јер ако *priġiali* значи *prijali*, *gimigiuchi* — *jimijući*, *marigiu* — *Mariju*, *gia* — *ja* итд., онда ни *sigiah*, *uigiase*, *hogiase*, *rogien*, *uigiu*, *naregiuyu* итд. не може значити ништа друго него *sijah*, *vijaše*, *hojaše*, *rojen*, *viju*, *narejuju* и сл.

Иначе, кад би *gi* служило за бележење гласа *ǰ*, не би јамачно ни у једном једином случају било написано и за глас *j*, који има још три знака (*y*, *i*, *g*).

Али много више него наведени случајеви Решетаровим се закључцима противи напоредна употреба графије *g* за оба рефлекса. Њом се, уосталом, рефлекс за *d'* (*ǧ*) означава чешће него графијом *gi*. Кад се са *g* на свакој страни наизменично означава час рефлекс *j*, час опет рефлекс *d'* (*ǧ*) онда ту очигледно не може бити ни говора о неком тврдом правилу и конзеквентном разликовању. То је, напротив, сасвим јасан доказ да су оба рефлекса претстављала један и исти фонем *j*. Јер да је писару *g* значило и *ǰ*, не би јамачно њим кроз цео текст означавао и *j*, кад је за овај глас имао на расположењу још два знака, *y* и *i*.

Распоред примера са графијом *gi* за рефлекс *j* доказује то исто. Од укупних осам случајева два се налазе на 1 страни, по један на 2, 4 и 6, затим на 16, 58 и 90. Види се лепо да је писар спочетка за рефлекс старог *j* употребљавао подједнако поред *y*, *i*, *g* и знак *gi*, па убрзо од тога одустао, и графију *gi* резервисао за означавање рефлека *d'* (*ǧ*). Доцније ју је неколико пута само случајно употребио и за означавање рефлекса *j*.

§ 167. Али то уједно значи да Решетар у једном правцу ипак има право. У *Z* се одиста графијом унеколико разликује рефлекс за *j* од рефлекса *d'* (*ǧ*). Графије *y*, *i* служе скоро искључиво за бележење првог, графија *gi* за бележење другог рефлекса, а *g* за оба. Та разлика врло вероватно почива на разлици у природи сугл. *j* у зависности од тога да ли претставља рефлекс старог *j*, или рефлекс старог *d'* (*ǧ*). У првом случају оно је по свој прилици било *слабо*, и подложно редукцији. Зато се у вези са *u* обично и не бележи. У другом случају, напротив, било је *јак*. Најзад, неки пут, кад разлика није била довољно јасна, *j* је било *средње*, на пр. у облицима написаним са *g*. Али се свакако осећала у примерима са *gi*. Изгледа чак да бисмо у тим случајевима могли имати означено оно специјално *j* са врло јаким фрикативним елементом које смо претпоставили за крајњу групу *ǰj* у речи *daǰj* (в. § 99). Оно се, дакле, у време кад је *Z* писан унеколико још чувало, па се у току доцнијег развитка задарског дијалекта потпуно изједначило са *j* од старог *j*, тако да се у Зоранићеву језику међу њима није осећала никаква разлика.

На основу тога није се тешко уверити да се рефлекс за *d'* (*ǧ*) означава са *y*, *i* само у *теји* и *-је* не зато што би само у тим

случајевима претстављао сугласник *j*, него због тога што је само у тим случајевима *j* било увек слабо. Одиста, оно се већ у *Z* често не бележи у облику *pria* (поред ретког *priya*), а у Зоранићеву се језику губи у *meu*. Али је и у другим усамљеним случајевима у *Z* било слабо, исп. примере са губљењем *iuite* 11₁₆ (= *i vijte*), поред *iugito* 2₂₈, *od pouite* 8₁₆ (= *odpovijte*), и можда *rasireuāye* 95₁₂ (= *rasrjevanje*) исп. *irasergenje* 20₂₁.

§ 168. Сугласник *j* је у Зоранићеву језику уједно и рефлекс страног палаталног *g'*, у *anjeli* 70₂₄, *anjelski* 90₃₂, *Juraj* 90₂₈.

О секундарном *j* које се накнадно развило у Задарском дијалекту в. § 173—174 а о губљењу *j* § 194.

2. Сугласник *ћ* (*t'*, *č*)

§ 169. Сугласник *ћ* је у Зоранића редовни рефлекс старог *t'*, а у групи *šč* и старог *č*. Његов језик се, дакле, као што се с правом очекује, и у погледу на црту *шћ* за старије *št'*, *šč* слаже са осталим чакавским говорима.

Примере са групом *шћ* претстављају:

а) облици трпног придева глагола на *и* с групом *сш* у основи, и од њих изведене глаголске именице: *oprošćen* 3₂₆, *prošćenje* 12₂₇, 54₁₇, 69_{26, 28}, *pušćena* 13₂, *spušćeni* 74₁₁, *izpušćen* 51_{6—7}, 47₃₈, *dopušćenja* 54_{3—4}, *svišćen* 54₁₇, *svišćeni* 65₈₇, *svišćenim* 94₈₈, *svišćenju* 50₃₈, *čašćen* 49₈₆,

б) имперфективна образовања истих глагола: *pušćaše* 86₁₅, *pušćahu* 43₁, *pušćajte* 55₈₆, *pušćajuć* 79₁₈, *dopušća* 37₂₃, 70₂₆, *dopušćaše* 39₁₀, 49₃₈, *ispušća* (или *spušća*, ориг. *ypuschya*) 16₂₉, *pušćivam* (+ *pro-livam*) 10₁₆, *spušćevaše* 38_{7—8}. Пример са *št spuštaj* 80₁₅ (+ *pristaj*) није поуздан, јер је можда вештачки. — *svišćam* 13₃₈, *navišćevaše* 54₁₆, 87₃₇,

в) у презенту, императиву и партиципу презента глагола (*j*)*iskati*: *iščeš* 42₃₈, *išću* 7₉, 65₃₁, *išći* 70₂₄, *išćući* 3₂₃, 28₂₀, 29₂₉, 42₁₄, 55₁₁, 70₆, *jišćući* 53₆, 80_{35—36}, 81₂₀,

г) у образовањима појединим суфиксима и разним основама: *bašćine* 4₃₂, 71_{8, 25}, 73₃₄, 75_{17, 30}, 88_{2, 5}, 89₅, *bašćini* 89₂₂, 95₂₀, *bašćinu* 3₂₆, 5₄, 72₅, 74₅, 89₁₉, *bašćinska* 89₇, *bašćinac* 4₈, 82₂₆, 92₁₀, *podobšćine* 84₂₂, 87_{3—4}, *podobšćin* 84₁₀, *nepodobšćinu* 94₈₇, *sobošćina* 95₅, *pitomšćinu* 37₁₈, *slobošćina* 34₃₄, *izvršćine* 55₁₃, *skupšćini* 65₁₇,

milošća 9₁₅, 78₁, 89₈, *milošći* 83₃₇, *milošću* 48₄, 77₄₆, *milošćicu* 77₄, *zavidošćom* 43₁₂, *zavidošću* 49₂₆ (instr. sg. контаминацијом са *zavidost* исп. § 198).

plandišće 17₁₈, 37_{12, 19}, 57₂₄, 73₁₉, 91₁₆, *plandišću* 27₃₂, *istočišće* 16₃₇,
lovišće 35₁₀, *godišće* 71_n.
tršćica 63₁₉, *tršćice* 74₁₀, *Butinščica* 88₂₅, n,
tašće 9₆, 59₃₈, 95₁₆, *taščom* 32₁₁, *taščim* 67₁₄, *taščinom* 24₁₃, *taščine*
 87₂₂, 94₁₁, — *šćeti* 62₄, *šćetu* 38₃₉, *šćečaše* 49₂₁, *šćečahu* 27₂₄,
šćediti 29₂, 81₃₁, *šćedeć* 23₄,
šćap 82₁₀, 90₁₁,
jošće 30₂₅, 76₂₅, *iušće* (?) 77₂₅,
nišće 6₂₁, 38₂₂,
klišće 13₁₃,
zaščičevati se 24₂₃. Зато ми је пример са *шш* *zaščičenje* 92₂₉,
 сумњив.

Осим у поменутим непоузданим *spuštaj* и *zaščičenje*, *шш* долази
 још само у једном примеру: *šteneti* 42₉.

§ 170 Групу *шћ* у овим случајевима имају редовно и сви
 други стари источночакавски језички споменици, лекционари
 (*Rad CXXXVI* 102), дела Марулића, Хекторовића, глагољске листине
 итд. Само у листини писаној ћирилицом на Вукшићима 1492 год.
 (*AC 136*) долази двапут у једном истом облику јасно *шш*: *плѣмѣнштѣнѣ*
 (сугласник *ћ* се у њој пише редовно са *ћ*: *юрѣанићѣ*, *марковићѣ*,
шѣвићѣ, *дѣнмовићѣ*, *днлѣћѣ* итд.). Могуће је, као што је за Зоранићеве
 примере и Решетар претпоставио, да се у овим гласовним облицима
 огледа утицај суседних штокавских говора.

3. Покретни сугласници

§ 171. На крају појединих облика који се завршавају на
 самогласник јављају се понекад покретни сугласници који,
 као и покретни самогласници, ни у колико не утичу на њихову
 морфолошку или семантичку вредност. Нарочито се налазе у
 стиху, очигледно ради слика.

Најчешће се јавља покретно *j*:

taj (nom.-acc. sg. masc.) у прози 16₃₈, 70₃₇, у стиху 18₁₉
 (+ *tadaj* + *raj*), 20₂₁ (+ *ugajaj*), *toj* (nom.-acc. sg. neutr.) у прози
 39₁₃, у стиху 23₃₃ (+ *onoj* + *moj* + *jednoj*),

tuj (acc. sg. fem.) у прози 51₉,

saj у стиху 18₇, 62₇, 11₁,

ovoj (nom.-acc. sg. neutr.) само у стиху 8₁₉, 23₃, 30₃, 60₂₃, 77₁₃
 (све + *moj*), 68₂₁ (+ *dvoj*), 74_{25a} (+ *takoj*),

onoj 23₃₀ (+ *moj*), 62₁₁ (+ *sfoj*);

utoj (Б. *u toj*) у прози 17₂₈, 50_{35, 36}, у стиху 24₂₅, *ustoj* (Б. *us toj*) у прози 22₁₃, у стиху 23₉, — примери *utoj*, *ustoj* имају вредност прилошког израза са значењем „*шада*“,

ujednoj у стиху 23₃₂ (+ *moj* + *toj*),

ondaj, само у стиху, 18₂₀ (+ *raj*), 22₆ (+ *otaj*),

tadaј, само у стиху, 18₂₁ (+ *raj*), 22₂₇, (+ *otaj*),

sadaј, само у стиху, 20₂₃ (+ *ugoјaj* + *raj*), 22₂₈ (+ *otaj*), 79₂₈ (+ *raj* + *vapaj*),

tuj 12₂₈, 13₁₀, 17_{18, 21}, 18₃₇, 28_{14, 15}, 31₂₃, 38₁₇, 39₁₁ итд. врло често, према *tu* 70₈₈, 86₁.

Сугласник *j* у *tolikoј*, *tokoј*, *tukoј*, *takoј* претстављао је већ стални саставни део речи.

Ређе се налазе и покретни сугласници *̄u*, *p*:

nut 13₂₅, 31₂₃, 43₁₄, 83₁₁, 95₉, према *nu* 18₃₅, 19₂₈, 46₂₂, 71_{27, 41}, 83₂₄, 94₂₉ (× 2),

alit 88₃₁, према *ali* 4₃₃, 7₂₃, 11₃₇ (× 2), 12₅, 13₃₂ (× 2) итд.,

(*ča*) *godir* 86₃₈, 94₂₀, (*koju*) *godir* 41₁₃, према (*ča*) *godi* 17₂₇, (*gdo*) *godi* 53₁₉, (*koliko*) *godi* 5₂₈ и сл.

§ 172. Порекло је ових покретних сугласника јасно. То су већином делови некадашњих речца у којима је редукован крајњи самогласник. Покретно *̄u* у *alit*, *nut* остатак је речце *-̄ui*, (= дат. з.м. 2 л. једн., т. зв. етички датив), а покретно *r* део речце *-pe* (ст. сл. жѣ). Само *j* у *taj*, *saj*, *ovoj*, *onoj*, *ondaj*, *tadaј*, *sadaј* и сл. постало је од некадашње речце *-u* која се додавала показним заменичким и прилошким облицима да се појача њихово значење, па у овом положају прешла у *j*.

4. Секундарни сугласници

§ 173. У многим речима налазе се сугласници који нису прасловенског порекла, него су се развили доцније. Ти секундарни сугласници добивени су делом фонетским, делом аналошким путем.

Фонетским путем добивен је најраспрострањенији сугласник ове врсте, глас *j* пред *u* у почетку речи. Такво *j* налазимо скоро у свима речима које почињу са *u*:

α) *jih* 29₁₇, 40₂₃, 43_{25, 32, 33}, 44_{4, 7, 13, 14, 20, 26, 38}, 45₁₀, 47₃₃, 54₂₃, 55₁₅, 59₈, 61_{23, 24}, 62₁₉, 71₁₆, 73₁₈, 81₃₇, 86₂₂, 93_{24, 25, 29}, — *jim* 29₇, 37_{16, 22}, 43_{28, 27, 32, 34}, 45_{2, 7, 9}, 46₁₃, 80₂₀,

β) *ih* 14₁₂, 71₂₂,

α) *jini* 14₂₂, 15₃, 19₂₇, 21₁₈, 71_{23, 28}, 76₂, 87₂₀, 88₃₆, 93₂₄, *jino* 20₁₁, 21₂₀, 43_{27, 35}, 49₃₈, 52₁₄, 54₉, 83₃₄, 87₂₀, *jinoga* 39₁₀, 88₁₃, *jinomu* 49₁₆,

jinoin 26₈₄, 59₂, *jinu* 63_{29a}, *jine* 12₁₇, 27₁₈, 41₃, 42₁₂, 47₁₅, 50₁₅, 55_{4, 13}, 82₂₂, 84₂₂, 85₈₄, 91₃₁, 95₆, *jinih* 4₃, 35₆, 62₂₇, 64₂₇, 67_{12, 87}, 78₁₅, 82₄, 85₃₉, 87₂₅, 88₂₇, 90₉, 93₂₈, *jinim* 4₁, 20₁₁, 32₁₅, 38₁₆, 57₁₄, 59₁₂, 66₁₉, 67₁₄, и 44₃₃, *jinimi* 16₈, 44₂₇, 69₃₈, 86₈, *jinako* 6₃₈, 62_{1, 5}, 85₇, 94₃₁, 95₁₄, *jinake* 95₆, *jinakovo* 94₃₉, *jindi* 22₃₈,

β) *inoga* 21₉, *ina* 37₁, 48₃₈, *inoj* 19₁₃, *inu* 13₃₀, *inih* 41₆, 58₁₀
61₁₉, *inako* 40₂, *inude* 35₁₆,

α) *jime* 17₃₀, 18₂₆, 19₃₃, 22₁₂, 23₁₇, 24₂₆, 27₁₄, 33₁₈, 37₃₁, 38₁, 41_{13, 29}, 44₃₅, 45₃₉, 46_{5, 8, 9, 26, 28}, 49₁, 52_{17, 28}, 68₃₆, 70₃₆, 71_{15, 31}, 81_{8, 30}, 86_{21, 28, 29, 31, 37}, 90₂₂, *jimena* 23₂₀, 46₂₉, 48₂₉, 93₂₂, *jimenu* 16₂, 52₇, 55₁, 76₈, 82₃, *jimenom* 7₂₄, 12_{22, 23, 35}, 13₃₂, 16₉₋₁₀, 28_{8-9, 14}, 38₅, 41₃₆₋₃₇, 41₃₈, 42₁, 48₂₈, 49₁₅, 50₁₈, 70_{14, 36}, 75₄₁, 76₆, 82₄, 86_{22, 26}, *jimen* 93₂₈,

β) *ime* 28₄, 44₁₀, 61₃₀, 88₂₇, *imenom* 37₃₆, 52₂₇, 90₁₈, *imena* 93₂₇,

α) *jistina* 53₅, 81₃₁, *jistine* 70₁₉, *jistini* 94_{15, 17}, *jistinom* 75_{7a}, 93₃₈, *jistinan* 68₂₁, *jistino* 83₃₉, *ujisto* 24₁₇, 89₂₉, 94₂₃, 95₅ (§ 7).

β) *istina* 14_n, 24₁₁, 59₃, 69₁₄, *istine* 67₁, 95₁₅, *istinu* 95₁₈, *istine* 45₂₆, *istinih* 65₂₇, *istino* 28₆, *zaisto* 4₂, 13₃₂, 21₂₂, 27_{18, 21}, 51₂, 57₁₈, 59₁, 64₃₄, 81₁₀ и 15₁₃ (в. § 3),

α) *jimiti* 11₃₆, 49₂₆, 66₅, 67₃₀, *jimit* 20₁₆, 66_{3, 4, 27}, 67₂₇, *jimam* 22₁₄, 79₃₁, *jimaš* 17₃₂, *jima* 6₄, 37₁₉, 39₃₆, 62₇, 63_{25a}, 65₂₀, 71₃₃, 80₃₄, *jimamo* 27₃₁, *jimaju* 37₂₂, 64₃₅, *jimi* 6₁₃, 16_{12, 14}, 69₃₈, *jimismo* 59₁₉, *jimiše* 13₁₄, 46₂₇, 52₂₈, 53₁₇, 55₉, 73₃₃, 93₁₃, *jimaše* 23₁₄, 38₃₈, 85₂₀, *jimal* 23₂₉, *jimanja* 74_{28a},

β) *imiti* 29₃₄, 30₁₄, 44₁₅, *imit* 23₂₈, *imaš* 18₃₆, *ima* 63_{13a}, *imih* 29₂₈, *imi* 37₃₈, *imiše* 17₃₄, 40₂, 44₁₀, *imaše* 39₁₆, *imihu* 42₉, 47₃₂, *imahu* 44₂₆, *imio* 29₃₈, *imenja* 65₂₁,

α) *pri-jimam* 29₃₆, *prijima* 24₁₃, 30₃₇, *prijimamo* 65₁, *prijimaše* 40₁₂, *prijimahu* 69₅, *prijimajući* 5₃₄, *prijimajuć* 90₃₈, *prijimajući* 17₇, *pojimļu* 14₂₀, *pojimļući* 42₃₄,

β) вероватно *poimaše* 90₁₄, јер је Будманијево *pojmaše* свакако немогуће (в. § 3), Пример *izimahu* 83₂₁ не иде овамо.

α) *jigre* 27₃₂, према томе и *uzjigra* 16₃₈, 51₁₅,

β) *igri* 53₂₇, *igrajuć* 59₃₃. За *uzigra* 60₂₈ в. ниже.

α) *jiskati* 40₁₀, *jiskali* 44₃₄, *jišeući* 53₆, 80₃₅₋₆, 81₂₀,

β) *iščeš* 42₃₈, *išću* 7₉, 65₃₁, *išeući* 3₂₃, 28₂₀, 29₂₉, 42₁₄, 55₁₀, 70₆, *išći* 70₂₄, *iskaše* 46₃, *iskavši* 42₃₆.

У основама сложених глагола *iziskovati* 59₃₋₄, 69₃₇, 70₂₁, *iziskujući* 6₁₆, *iziskujuć* 66₃₃, *iziskovaše* 70₁₇, *iziskovan* 48₂, и наведених

izimahu se 83₂₁, *izigra* 60₂₈ не може се ни очекивати секундарно *j*, пошто су то старије сложенице, са деловима сраслим у једну целину још пре него што се оно почело развијати у почетку речи. Према томе облици као *uzjigra* морају бити нова образовања.

Секундарног *j* нема никад, а свакако га никад није ни било, пошто га нема ни у језику старијих споменика, у свези *i*, предлогу-префиксу *iz*, и облицима глагола *iti - idem: ide* 13₂₀, 28_{24, 34}, 40₁₈, 49₅, 50₁₉, 54₁₀, *idemo* 31₁₉, 71₂₈, *idi* 12₂₅, *idoh* 12₂₈, 17₅, 71₇, 80₃₀, 81₁, *idosmo* 69₂₀, 89₉, *idoše* 8₁₀. Осим тога и у: *iskrñi* 46₃₄₋₈₅, *iskrñemu* 15₈₅, *iskrñih* 68₃₂, *ižopa* 85₃₆, *ižopom* 90₁₃, *Isukrstu* 46₃₃, *Isukrstovih* 46₃₀, *Ikar* 70₄, *Ivansku* 52₂₉.

Старији источночакавски језички споменици, поглавито споменици писани латинским словима, показују да је овај појав у раније време имао општи карактер, а да су облици без *j* примери познијега губљења слабога *j*. Тако према Решетару „Z у домаћим ријечима — изузевши глагол *iti*, приједлог *iz* и везник *i* — у почетку ријечи нема *никада i*- већ увијек *ji*-... само што једном има *kako im je (chachoimye)* 17. Од туђих ријечи има овако *ji*-мјесто *i* у Z само *Jivan* (често и без изузетка), док га никако нема у *Isus, Isukrst, Izrael, Izak* итд. Са Z добро се слаже K, али овдје има уз обично *jime* једном и *imena* 262, па *chima = ki ima* 257. — B такођер има редовно *i*- без промјене у истијем домаћим ријечима, у којим ни Z уњ не дира, а осим тога још у *ili* (Z мјесто тога има *ali*) и у *iskrñi* (врло често), затим у туђим ријечима (осим *Ivan*). У осталијем домаћијем ријечима — осим *jih, jim* које је и у њега редовно тако — и у *Ivan B* мијеша *i*- и *ji*-“ (*Rad CXXXVI* 122). Š има такође *gisto* 11, *gisti* 45, *gimena* 21, али у 6, 7, 8, 9, 11, 12 итд., J 7, 16, i 14, 18, *ispulñe* 5, *uspouidnicof* 18, *ysbaflenge* 29. У глагољским листинама ова црта долази ређе до израза због тога што се пред палаталним самогласницима (*u, e*) *j* обично не бележи. Па ипак се овда-онда може наћи означен покоји интересантан пример, исп. на пр. у тестаменту попа Зубине (A C 37) ич (тј. *jih*, ген. пл., исп. животом' мојим'), љистѣ, поред иствѣ, има, имало, а у опоруди Томана Матешића с Уљана (A C 82) чак и љилню.

§ 175. У погледу на развитак секундарног *j* пред самогласником *u* у почетку речи источночакавски говори су се, дакле, у раније време слагали са западнима, који, као што је познато, на разним тачкама свога простирања још и данас у већој или мањој мери знају за ту особину. Због тога се она с пуним правом може узети као старија општа карактеристика свих чачкавских

говора, а у исто време и као једна од диференцијационих црта према штокавским говорима, који је свакако нису имали.

Иначе, није тешко разумети зашто и на који начин се пред почетним *u* појавило *j*. Решетар је умесно претпоставио да је оно у прво време настајало међу речима у реченици, као прелазни гласовни елемент, кад се од две речи везане у једну целину прва свршавала на самогласник а друга почињала са *u* (*Rad CXXXVI* 125). И у данашњим говорима се под тим условима развија слабо *j*, како у средини једне речи, тако и међу речима, исп. *бијо* (или *бијо*), *носијо* и сл. облике. Временом је такво *j* постало јако и уопштило се као саставни део речи, да се доцније опет редуцира заједно са првобитним slabим *j*.

Ово тумачење открива у исто време и разлоге због којих се секундарно *j* није развијало у свези *i* и предлогу-префиксу *iz*. Наиме, док су остале речи с почетним *u* бивале у реченици везиване у акценатску целину са речима које су стајале пред њима (тако и енклитични облици *ih*, *im*) свеза *i* и предлог *iz* су као проклитике долазиле увек иза паузе, и везивале се само са речима иза њих, па зато нису ни имале услова за развитак секундарног прелазног елемента *j*.

Што се тиче речи *Isukrst*, *Izrael*, *Isak*, *Ikar*, *ižop* и уопште страних израза, ја мислим да у њима нема секундарног *j* због тога што су оне као културне и књижевне речи биле стално под утицајем гласовног облика који имају у страним језицима, па су тако или остајале ван домашаја гласовних закона народног говора, или обнављане према изворном гласовном саставу.

Најзад, глагол *iti* — *idem* није добио секундарно *j* по свој прилици зато да не би у неким облицима (као 3 pl. praes. *idu*, part. praes. *idući*, вероватно кратки имперфекат *jidih* - *jidiše*) настала конфузија са глаголом *jisti* (*jidu* - *jidući* - *jidiše* и сл.). По среди би, дакле, била рефракција облика. Поред тога није искључен ни утицај облика сложених с префиксима као *ot-iti*, *iz-iti* у којима се *j* није ни могло развијати.

§ 176. Секундарно *j* које се у старије време развијало у српскохрватским говорима у неким случајевима и пред самогл. у има Зоранић у *jutri* 50₂₉, па према томе и *sjutra* 72₄. Али га нема у новијем *učeru* 37₁₉ (према данашњем *jуче*, *jучер* - *a*), и у *užine* 17₂₈ (у савременим говорима *ужина*, а у Новом *južinaju*, Белић, *Zamьtku* 13).

§ 177. Остали секундарни сугласници сретају се у појединим усамљеним случајевима. Тако је секундарно :

м у *dumboko* 6₁₈, 16₆, 42₃₈, *dumboke* 62₂₄, *dumboku* 5₃₁, *dumbokom* 51₃, - али *najdubļega* 15_{25—26},
л у *dakle* 5₃₀, поред редовног *dake* 3₂₁, 27, 12₂₅, 14₆, 16₂₃, 17₃₈, 19₂₆, 28₂₄, 38 итд., несумњиво под утицајем *dokle*, *poke*,
ш у *postrid* 64_{16a} (само тај пример), поред *srid* 9₄, 36₄, 72₂₅, 91₁₈, *posrid* 68₈, 14₁₅, *usrid* 22₂, 24₈, 27₂₈, 83₃₈, *nasrid* 15₃₂, 50₂₃ и сл,
р у *grafrana* 13₁₅, *grafrani* 73₂, *srebar* 84₁₁ (Будмани је криво транскрибовао *sebar*, исп. и у *Z srebrni, Rad CXXXVI* 124).

5. Једначење сугласника

§ 178. Разноврсне измене које су се после губљења полу-гласника извршиле у српскохрватским дијалектима услед непосредног додира сугласника неједнаког образовања извршене су биле и у задарском дијалекту. Истина, несавршеност Зоранићеве графије с једне стране, и етимолошка ортографија с друге, не допуштају да се оне утврде у свима случајевима. Због тога што се, као што смо видели, у Зоранићеву писму гласови *с* и *ш*, *з* и *ж*, *ц* и *ч* не разликују, не може се, на пр., на први поглед казати да ли је у сугласничким групама *сч*, *сш*, *зч* итд. асимилација извршена, или није, тј. не може се знати да ли је Будманијева транскрипција *ušćudih se* 81₈, 83₁₉, за оригинално *uscudih se* оправдана. Али специјални случајеви у којима су спојена по два појава, као *napaši* 69₁₉, *uliši* 7₃₂, 14₈, *ražali se* 9₂₁, 54_{19—20}, јасно одају особине правог изговора и осталих сличних група, исто онако као што и поједини усамљени примери бележења једначења по звучности, који су се Зоранићу такорећи „поткрали“, сведоче да се оно у говору вршило и свугде другде.

§ 179. Једначење по звучности долази у Зоранићеву писму до израза час ређе час чешће, према томе да ли је сугласничка група настала везом префикса са основом, или везом основе са наставцима, затим у зависности од квалитета првог или другог сугласника. Једначење се у вези префикса означава много ређе него у вези наставака. Једначење звучног сугласника *в* према муклима се никад не бележи, једначење *д* се већ означава, али ређе него једначење *з*, које се опет испред *с*, *ш*, *ћ* означава много чешће, него испред других сугласника. С друге стране, једначење муклих према звучнима означава се скоро увек итд. Примере за све то в. у § 19—24.

§ 180. Једначење по месту образовања претставља најпре једначење сугласника *н* према *б*. Оно је озна-

чено увек у основи *himba* и образовањима изведеним од ње. Примери у § 23.

Појав истог рода имамо и у једначењу сугласника *л* и *н* пред самогласницима предњег реда према претходним задњенепчаним сугласницима *k*, *z* (*x?*). Но и ту недостатак графици ствара забуну. Поред примера *ugledat* 25³⁷, *ugledaf* 49²⁵, *ugledafši* 12³⁷, 45³⁶, *razgledajući* 47^{9, 15}, *klišće* 13¹⁸, *kļin* 6⁹, *kļina* 6⁹, *zakļe* 49³ налазимо велики број примера у којима асимилација није означена: *gledaše* 47⁸, *gledaj* 16¹⁸, *gledajući* 15^{25, 32}, 16²², 18²⁵, 39⁸², 47³⁶, 49³⁴, 52⁶, *gledajuć* 60⁶, *razgleda* 49³¹, *razgledaše* 42²⁰, *razgledajući* 16⁶, 42³², 47¹⁹, *razgledafši* 11²⁸, *razgledanja* 16²², *ugledam* 34²⁴, *ugledah* 12³⁴, 54²⁵, *ugleda* 41²¹, 51¹⁴, *ugledal* 49⁸⁵, *ugledaf* 49²⁷, 54¹, *pogled* 19⁷, 21⁸⁸, 59³¹, *pogledom* 19⁴, *pogledaf* 41⁸⁰, *zgedal* 61¹⁸, *zgedafši* 22¹¹ итд., *gležha* 43⁷, *pokleknuf* 41¹⁰, 50⁸⁸, 84², *kleče* 17⁸⁵, 30⁵, 33¹⁵, 35¹⁶, 65⁷, *kliknu* 24³⁷, 59¹⁶, *klikni* 76¹⁶, 77^{2, 20, 38}, 78^{18, 88}, 79²², 80^{8, 27} и сл., а код групе *gn* увек: *gnif* 16¹⁵, 74^{8 a}, *gniva* 45¹⁰, *gnivom* 93²⁹, *gnifna* 5⁸⁸, 13¹⁴, 87²², *gnivna* 44²⁹, *razgnivati se* 54²⁹, *razgniva se* 52¹⁴, 53²⁸, *razgnivaf se* 39⁸⁰, 47^{28—24}, *razgnivan* 89², 93⁸⁰, *gnilost* 67⁸² (Б. *gñilost* за ориг. *gnilost*), *gnilosti* 48¹⁹ (Б. криво *uñilosti* за ориг. *ugñilosti*), *gnizdo* 61²¹. Тако је бар све ове примере транскрибовао Будмани, јамачно због тога што су у оригиналу писани једноставно са *gl*, *cl*, *gn*, док су први забележени са *ggl*, *cgl*. Питање је, сада, разуме се, не шта значе ови примери, него на првом месту какву гласовну вредност имају у овом случају Зоранићеве графици *gl*, *gn* и *cl*, и да ли је Будманијева транскрипција тачна.

Поуздан одговор дају на то примери графици оних облика који имају старе групе *л̃*, *л̃њ*. Они се бележе и са *gl*, *gn*: *uagleni* 27, нап. 2 (= *у̃лени*), *omaglen* 16²⁸ (Б. је тако и транскрибовао!), *ogñen* XIV¹⁵ (у огледу оригиналне графици). Очигледно је, дакле, да графици *gl*, *gn* у Зоранића не претстављају само гласовне групе *л*, *л̃*, него и групе *л̃*, *л̃њ*. Ако поред тога имамо у виду да *Z* има обично означену асимилацију *л̃*, *к̃л̃*, *л̃њ* (*Rad CXXXIV* 108—109 и *CXXXVI* 104—105) морамо закључити да је Будманијева транскрипција погрешна, и да и у свима овим примерима имамо асимилиране групе *л̃*, *к̃л̃*, *л̃њ*.¹⁾ Само у примеру *paklena* 15²⁸, 16²⁹, *pakleno* 16²⁵, *paklenu* 15⁵, *paklenoga* 15²⁶, *paklene* 13¹⁰, 16¹¹, *paklenih* 14¹⁷, 15⁹, *paklenim* 15¹⁷, *paklenoj* 16¹ могло би се допустити да је

1) Како је Будмани с групом *gn* био у забуну показује с једне стране горе наведени пример *uñilosti* транскрибован за ориг. *ugñilosti* у вредности *uñilosti*, а с друге пример *ok'ognia* за ориг. *ochogna* = *okoña*, тј. „сврши“, исп. § 5

асимилација изостајала, или да је првобитни сугласник поново успостављен, под утицајем оних облика основе *pakl-* у којима је група *кл* остајала неизмењена (*pakal, pakla, paklu* и сл.).

Пред самогласницима средњег и задњег реда ова се асимилација није вршила. То ограничење само по себи осветљава природу овога појава. Асимилација сугласника *л* и *н* извршена је на тај начин што су најпре претходни задњенепчани сугласници *к, г, х* пред самогласницима предњег реда *е, и* били палатализовани, као и у савременим српскохрватским говорима, па се њихова палаталност пренела и на *л* и *н*. Пред самогласницима средњег и задњег реда *а, о* и *у*, међутим, палатализација *к, г, х* се није вршила, и зато није ни могло бити асимилације.

Једначење сугласника *с, з* према следећим шуштавим *ш, ж* одају већ наведени примери (§ 178) *paraši* 69₁₉, *uliši* 7₃₂, 14₈ и *ražali se* 9₂₁, 54_{19—20}.

Најзад, интересантан појав једначења ове врсте спојен са сажимањем ја видим и у примерима *srdace* 19₄, *srdacu* 19₁₀, 26₈, *ustaca* 29₁₂, које је Будмани транскрибовао са *џс*, затим у *lica* 63_{35 а}, 86₃₄, 94₁₉, *lici* 69₂₅, 78₃₂, који очигледно стоје место *ličca, ličci*, облика који се као plur. tantum употребљавају у значењу „јагодице“, исп. на пр. *ličca* 18_{26, 27}, 29₁₁, 48₁₇, 50₃, 60₉, *ličci* 20₂₂, 20₂₃ и сл. Већи број примера са *џс* (исп. § 23) показује да ово једначење није ипак имало карактер редовитости.

§ 181. Једначење по начину образовања имамо у једином примеру *uhfati* 42₂₇, поред *uhvati* 39₁₃, *hvatajuć* 61₄ и сл., затим увек *hvalit* 22₃₃, *hvale* 3_{17, 20}, *hvaleći* 14₈₆, *pohvalio* 13₃₂, *pohvalili* 19₃₂, *pohvaљena* 14₃₂, 18₂₄, 21₂₆, 22₁₀, 24₁₀, *nahval* 20₂₉, 23₁₇, 40₂₂ и сл., *hvatajući se* 14_{36—37}, *hviri* 73₂₆. У вези са *h* је, дакле, појав једначења тек био у зачетку.

Такво исто једначење сугласника *в* према претходном муклом *ѵ*, само старије, и спојено са даљим једначењем и редукцијом *ѵ*, претставља познати пример *ufam* 29₃₄, *ufajuć* 4₈, 8₂₈, *ufanje* 9₂₆, *ufanjem* 29₃₇, *neufanje* 9₂₉ итд.

6. Разједначавање сугласника

§ 182. Несавршеност графије не да ни да се утврди јесу ли и у Зоранићеву језику поједине сугласничке групе које иначе у нашим говорима могу бити разједначене знале за разједначавање. То на првом месту вреди за групу *чр*. Будмани је у свом издању све примере транскрибовао са *чр*: *črno* 7₈, *črna* 29₈, *črnu* 56₂,

črnih 71₈₄, *črnokosom* 49₈₀, 9₅, *črva* 49₂, *črčki* 17₁₂, 69₁, *črcanjem* 69₁ (Б. *črcanjem*), *čridi* 92₁₂, изузев *crvak* 6₈₉, *modrocrčenim* 15₉ (ако то нису штампарске грешке), али се затим поколебао (*St P XVI* стр. XIII, нап. 2) и претпоставио да би било боље читати *cr*, иако ни тада није знао зашто. У решавању тога питања не могу нам бити од помоћи ни други латиницом писани источно-чакавски споменици, из истих разлога. Решетар је претпоставио да је *Z* имао неизмењену групу *cp*, а *B* већ измењену групу *цр* (*Rad CXXXVI* 115), али није навео никакве разлоге за то. Једино глагољске листине, које увек разликују у писању *ч* и *ц*, могу нам пружити поуздане податке у овом правцу. Али су оне оскудне примерима. Само у тестаментима попа Брајка Храншића из Бокањца налазимо *чрна*, *чрно* (sic!) у *AC* 95, *чрнџ* у *AC* 92, и у тестаменту попа Томана Матешаћа с Уљана (*AC* 82) *чр'нџ*. Јасно је, дакле, да је и у Зоранићеву језику било *чр*.

Исти случај је и са обликом компаратива *večši*, који је Будмани транскрибовао редовно са *kš*: *vekši* 71₂₃, *vekša* 71₂₀, 75_{6b}, *vekšom* 27₁₇. Неки глагољски споменици, истина, показују да је у овоме облику извршено разједначавање групе *ћш*, али се ни то из самога Зоранићева текста не види јасно, јер се гласови *ћ* и *k* бележе једним истим знаком *ch*, *c* (§ 9, 10).

§ 183. Јасних и несумњивих примера разједначавања сугласника има, дакле, мало. Такво је само познато опште српскохрватско разједначавање на даљину уснених сугласника *в* — *б*: *slobod* 10₂₄, 19₅, 31₁₂, 77₁₇, 83₁₂, 36—37, *slobodi* 19₈, 83₈₆, *slobost* 78₁₀, *slobosti* 25₁₀, *sloboščinu* 36₂₄, *slobodan* 84₂₅, *slobodno* 12₂₅, *slobodni* 18₁₈, *slobodnoj* 30₂₁, 83₈₁, *slobodnomu* 73₄₀, *slobojen* 78₁₁, *oslobojen* 28₈₀, 83₈₁, 84₅, 94₈₇, *oslobojena* 81₂₆, *osloboditi* 45₈₁ и сл., и специјално чакавско разједначавање носних *н* — *м* у *zlamen* 52₁₀, 82, 53₁₈, 69₁₆, *zlamena* 49₂, 52₁₆, *zlameni* 5₃₅, 7₆, 8, 70₁, 11, 16, 80₂₂, *zlamenof* 38₆₋₇, *razlikozlameni* 69₄.

Интересантно је да у Зоранића нема ниједног примера разједначавања групе *мн* у *вн* (*fn*) које се неки пут јавља у источно-чакавским споменицима, на пр. у *Z* (*Rad CXXXVI* 107), у тестаменту попа Брајка Храншића (*AC* 95) много робе. У њега је увек *mn*: *мнози* 6₅, 10, 19₂₅, 37₁₉, 62₂₅, 87₁₇, *мнозih* 4₈, 29₂₂, 31₂₆, 54₁₉, *мноzim* 6₄, 14₃₀₋₃₁, *мноge* 18₃₆, 29₈₄ (× 2) итд., *glumno* 27₈₂, 71₈₀, *potamnil* 10₅, *mnil* 60₈₇, 62₂₂, *mneći* 18₂₅ итд.

Исто тако је још редовно неизмењена група *шн* у *Tnin* 88₂₄, *п*, према данашњем разједначеном *Knin*.

7. Мешташеза сугласника

§ 184. Појав метатезе сугласника заступљен је у Зоранића малим бројем примера, већином познатих и другим српскохрватским говорима:

вс-св : облици зам.-придева *всь* (изузев, разуме се, пот.-асс. једн. м. р. *vas* и прилог *vazda*): *sfe* 6₁₇, 25, 8₃₆, 15₄, 25, 8₈, 16₃, 4 итд. врло много, *sfemogi* 14₃₈, 70₂₀, 26 итд., *sfega* 41₁, 47₃ итд., *sfemu* 29₁₈, *sfem* 3₂₈, 13₁₉, 14₂, 28, 22₈, 21 итд., *sfa* 24₃₈, 48₂₈, *sfoj* 22₁₀, *sfu* 11₆, 30₃₅, 31₃₀, затим *sfak* 6₃₅, 16₈, 26₂₈, 36, *sfaki* 5₂₈, 7₃ итд., *sfakoga* 4₉, 6₂₉, *sfaka* 12₂₈, 13₂₈, 15₁₅ итд. увек. Једини пример написан без метатезе *u fsu zlob* 19₂₀ јамачно је штампарска грешка.

кш-шк : *kšto*: *tko* 58₂, 11, 59₂₅, 29, 60₁, 10, 11, 18, 21, 35 итд., *tkogodi* 43₃₄, *tkogod* 26₁₂, *nitko* 28₃₅, *nitkor* 70₂₃. Поред тога долази и облик *gdo*, који је у прози обичнији (в. § 260).

дн-нд : *plandišća* 17₁₈, 37₁₂, 19, 57₂₄, 73₁₉, 91₁₆, *plandišću* 27₃₂,

лж-жл : *žlice* 27₂₆, 59₅,

нв-вн : *žrvni* 93₂₀,

вр-рв : *oskrvniti* 15₂₇, *oskrvnen* 16₂₉ (поред обичнијег *oskrvniti* 66₃₆, *oskrvnit* 68₃₂, *oskrvnil* 43₂₉—30, *oskrvnenje* 30₂₆, *oskrvneni* 24₁₅, *neoskrvнена* 46₁₃, *neoskrvneni* 65₂₈) претставља јамачно такође случај метатезе, исп. и примере са изгубљеним *v oskrnene* 44₂₉, *neoskrнено* 49₄.

У *prvañši* 6₂₇ немамо метатезу, него облик образован од основе *prvañ-* помоћу суфикса *-ši*, исп. *prvaña* (adj., пот. pl. neutr.) 33₁₀.

8. Сажимање сугласника

§ 185. У непосредном додиру два једнака или изједначена сугласника сажимала су се у један. Сугласници *сс* прешли су у *с*, *шш* у *ш*, *зз* у *з*, *жж* у *ж*, *цц* у *ц*, *нн* у *н*, *кк* у *к*, *дд* у *д* и сл. Сугласничке групе *шс* и *шц* сливале су се у *ц*, а групе *шш* и *шч* у *ч*. Примере за све те појаве и начин на који се бележе в. у § 19—24.

9. Скраћивање сугласника

§ 186. У нарочитим везама сугласничким у Зоранићеву језику су неки сугласници скраћивани, тј. губили су један саставни елеменат.

Сугласници *ч*, *ц* губили су експлозивни елеменат пред сугласницима *ш*, *ћ*: *ništar* 4₆, 5₂₉, 36—37, 12₃₈ итд., *poštovan* 4₈, 14₂₆, 62₆ итд., *poštenje* 40₁₅, 51₃₃, 84₁₂, итд., али и *počtenje* 92₂₈, и редовно

čtil 3₁₅, *čtiš* 3₁₅, *pročitit* 92₂₆, *pročitif* 89₂₈, *šćeti* 62₄, *šćetu* 38₈₉, *šćečaše* 49₂₁, *šćečahu* 27₂₄, *žustvu* 27₁₉, *užustvo* 43₂₅, *srdistvo* 68₅, *sloboščinu* 36₂₄. Остале примере в. у § 19—23.

Очекивало би се да се скраћивање експлозивног елемента сугласника *ч* врши и пред *ц*, и то би сведочио пример *venašćet* 69₁₀. Али је, изгледа, у погледу на ову групу задарски дијалекат отишао другим правцем. Зоранићев текст, наиме, поред обичнијих и честих примера у којима је група *цч* написана без измене (в. § 23) има изванредан број примера означених простим *с*, које је Будмани среда транскрибовао са *čс*: *srdace* 19₄, *srdacu* 19_{10, 36}, *ustaca* 29₁₂, и свакако *lica* 63_{85a}, 94₁₉, *lici* 69₂₅. Највероватније је да у овом случају имамо по среди прво асимилацију по месту и начину образовања сугл. *ч* према потоњем *ц*, па затим сливање двају *цч* у *ц*.

§ 187. Сугласник *к* (етимолошки, или добивен од *з* једначењем) изгубио је експлозивност и постао фрикативан пред сугласницима *ч*, *ћ*: *olahčati* 28₃₇, 47₃₄, 69₂₁, *olahčasmo* 57₁₁, *olahčan* 84₂₈, *omehčati* 6₂₆, *mrhčati* 8₁, *drhčuci* 13₂₁, и можда са губљењем *х* *drčuci* 39₂₆, затим *hči* 14₂₇, 46₂₈, 88₂₂, *hčere* 52₃₀, преко *kči* од старијега *tči*.

Да ли се ово скраћивање вршило и пред *к* тешко је рећи, јер поред *lahko* 50₂₀, 84₁₄ има и *la'ko* 15₂₀, 94₂₃. Пошто није вероватно да су облици *lako* могли бити добивени губљењем *h*, морао би се претпоставити двојак развитака групе *зк*: *зк > кк > к* и *зк > хк*.

Исто тако није потпуно јасно да ли је *к* скраћивано пред *ш*, како би изгледало према једином примеру *rehši* 71₇, који је Будмани транскрибовао *rekši*. Судаћи по примерима *dvigši* 39₃₁, *vrgši* 74_{32b}, *pristrgši* 39₈ рекло би се пре да је по среди штампарска грешка (*h* место *ch*).

§ 188. Сугласник *ц* који настаје једначењем сугласника *ч* према следећем звучном сугласнику губио је свој експлозивни елемент због тога што уопште није постојао у гласовном систему Зоранићева језика: *žban* 66₅, *sržbu* 74₁₁. Зато је и страно *ц* замењено са *ж* у *sinžir* 18₅, *sinžiru* 83₃₄.

§ 189. Сугласници су скраћивани и у нарочитом положају. То је случај са сугласником *м* на крају слога и речи.

Сугласник *м* губио је на крају слога или речи билабијални карактер па задржавајући назални елемент прелазио у *н*. Овај зачакавски дијалекат и уопште приморске говоре карактеристичан појав засведочен је у Зоранићеву језику са доста поузданих примера. Било би их свакако и више да није оног романског графичког обичаја да се оба гласа, *м* и *н*, означавају знаком \sim над прет-

ходним само ласником (в. § 9). Са *n* су означени примери: *jesan* 54₂₇, *san* 21₁₉, 94₁₀, *molin* 34₁₈, 81₃₆, *obitan* 94₃₉, *spominan se* 73₈, *jednon* 71₁₇, *najvišen* 57₂₅, *zlatin* 18₅, *Trojon* 26₂₀, *vencen* 65₃₈, *zelenon* 42₂₂, *u čen* 23₁₃, *pran* 7₂₄, 13₂₃, 63_{23b}, 67₂₂, *pren* 66₃ — *pojanši* 18₂₈, *prenda* 59₂₇. Такви су несумњиво, иако римују са речима које имају *n* на крају, и примери: *plan* 25₁₃ (+ *plačan*), 27₆ (+ *van*), 31₂ (+ *ľubezan* + *možan*), *pren* 10₃₇ (+ *umoren*). Они се не могу сматрати као вештачки, изазвани потребом слика, јер по правилима Зоранићеве версификације и сродни сугласници на крају могу бити у слику, исп. § 37.

Разуме се да су примери са графичким *m* још у великој бројној превази.

10. Губљење сугласника

§ 190. Неки сугласници су у одређеним сугласничким везама потпуно изгубљени. Наравно, реч је о секундарним везама сугласника које су настале губљењем полугласника. Иначе се само по себи разуме да Зоранићев језик зна и за све оне случајеве губљења које се извршило у прасловенском или заједничком јужнословенском језику.

Сугласници *š*, *đ*, *ћ* изгубљени су у групама *сшн*, *здн*, *шћн*, *шћб*: *kriposno* 6₂, 64₄₀, 94₁₉, *kriposna* 28₁₉, 38_{16—17}, 47₈, *kriposnu* 24₂₀, 38₄, 61₉ итд., *korisne* 6₂₁, *korisnu* 95₁₄, *prezkorisno* 3₁₂, *radosno* 17₁, 35₃₂, 87₈₁, *radosna* 58₁, *radosne* 77₁₁, *žalosna* 48₃, *žalosnu* 78₃₉, *žalosne* 55₁₁, *milosno* 22₃₀, *časnu* 27₂, 47₄, *lasno* 6₁₂, 66₁₇, *usnicami* 29₁₈ — *navlašne* 7₃₂ — *prazno* 66₃₂, *praznosti* 17₂₅, *praznuju* 87₂₂, *praznujući* 7₁₆ — *vižbot* 88₁₄, *uvižbalo* 4₃, *uvižba* 70₂, *uvižban* 14₁₃, *užba* (од **ušćьrьba*, исп. шток. „ушшай“) итд.

§ 191. Сугласник *s* изгубљен је иза сугласника *ж*, *ш*, *ч*: *mnoštvo* 66₁₂, 74_{29a}, *muštvo* 66₉, *muški* 38₈, *tovarištvo* 67₈₅, *grčkoj* 3₁₇, *junačku* 46₃₇, *djački* 55₆. Иза *ћ* је, међутим, увек написан: *zlosrićstvo* 76₂₄, *umićstvo* 37₁₇, 64₂₆, 66₁₁, вероватно због тога што се у том положају није губио.

§ 192. Сугласник *l* изгубљен је пред наредним сугласником у нарочитим случајевима:

podne 17_{9, 14}, 37₁₁, 50₈₃, 69₈, поред *poldne* 88₅, *poldno* 52₃₆. Исп. и у *Z* пример *dopodne* 31₁₂, који указује на старину овога појава. Облици са *l* образовани су несумњиво доцније према основном *pol-*.

doñi 24₃, *doñe* 54₁₀, *doñem* 52₃₆, *doñim* 27₃₇, *najdoñem* 15₃₆, поред *dolña* 13₉, *najdolñoj* 40₃₃, који су створени према *dol-*, *dol-i*.

Због тога ја узимам да је поуздан и једини пример *malne* 17₉ (Б. транскрибовао *malne*) поред *malne* 48₁₂, 85₈₇, 89₉, *koko, nikoko, toko, toka, toku, tokoje, tokoj*, поред *koliko, nikoliko, toliko* итд. Разуме се да је овом губљењу морало претходити губљење самогласника *u* (в. § 139).

Да ли такво губљење, иначе познато многим савременим чакавским говорима, имамо и у једином примеру *part. perf. act. sliši* 52₈₇, тешко је рећи, јер је сасвим усамљен.

§ 193. Сугласник *v* изгубљен је у различним положајима, нарочито у неким сугласничким групама: *kraļestiva* 15_{86—87} (тако и у *Z, Rad CXXXVI* 120), *črčki* 17₁₂, 69₁, *črčanjem* 69₁, *neoskrñieno* 49₄, *oskrñene* 44₂₉, поред *oskvrñiti* 66₈₆, *oskvrñit* 68₃₂, *oskvrñil* 43_{29—30}, *oskvrñenje* 30₂₀, *oskvrñeni* 24₁₅, *neoskvrñena* 46₁₃, *neoskvrñeni* 65₂₈, и можда и у *spraļaše* 93₂₀, поред редовног *spraļaše* 23₁₈, *opraļati* 28₈₈, *praļaše* 37₈₆, 42₈, *razpraļaju* 47₁₈, *postaļen* 37₁₈, *postaļena* 54₂₅, *ostaļam* 79₂₁, *ostaļajuć* 66₃₂, 73₂₇, *ostaļajući* 69₃₀.

У групи *bv* губљење *v* је прасловенског порекла и показује се у многим примерима: *obratih* 11₇, *obратише* 26₈₆, *obraća* 24₂₆, *obrне* 24₂₅ и сл., *obalil* 10₆, *obалише* 26₈₄, *obit* 23₁₀, *obitam* 22₃₈, *obitovat* 67₂₈, *oblasti* 70₂₀ итд., затим *obeseliti* 17₃₄, 21₁₈, *obeselit* 9₂₀, *obeselite* 55₈₁, 32, *obeseli* 53₁₀, *obeselišči* 71₂₆, *obaruj* 67₇ (: *varovati*). У новијим образовањима остаје: *obvlada* 19₁₄, 29, 26₃₀ (исп. са *oblast* 17₂₇), *obvladaše* 26₈₃, *obvladala* 9₈₇, *obвише* 10₂₇, *ļubven* 11₂₀, 27₆, *ļubvena* 11₁₈, *ļubvenoj* 11₂₆, *ļubvenu* 5₈₂, 7₁₇ итд. често. Пример *ļubenu* 5₈₂ биће свакако штампарска грешка (можда и издавачева?).

Најзад, сугласник *v* је изгубљен и у неколико поузданих примера у почетној групи *vs* и *vz* пре него што је *v* замењено са *y*, односно пре метатезе у *sv*: *semogi* 65₁₂, *semogoga* 14_{87—88} (Б. криво *svemogoga*), *semoga* 44₁₆, *semoguć* 32₂₁, *semogući* 65₈, поред *sfemogi* 14₈₈, 70₂₀, 26, 74_{7a}, *sfemoga* 15₁₅, 54₂₄, 70₈₀, *sfemogom* 38₉, 70₈₁, 92₃₂ итд., *stani* 31₁₆, *stan* 33₁₇, *staše se* 40₂, *stašči se* 31₁₈ (исп. у *Z fstani, Rad CXXXIV* 104), поред *ustah se* 69₈₆, 87₈₈, *ustaše* 43₈₉, *ustaf se* 50₃₇, *usta se* 82₈₀, *zdahom* 7₅, 16₄, 34₈, 76₁₅, 77₈₅, *zdasi* 6₂, 7₂₀, 50₂, *zdahof* 25₁₃, *zdiše (zdahom)* 34₈, поред *uzdaha* 15₈, *uzdasi* 5₈₅, 48₁, *uzdiše* 15₈, *uzdišuci* 50₂, *uzdišuč* 48₉, 77₃₅, *uzdahuf* 52₂ и сл.

И *Z* има несумњиве примере овога губљења *v* и у знатно већем броју него Зоранић, али их Решетар није правилно оценио (*Rad CXXXIV* 153): *staušči se* 12₃, *sduignuti* 31₁₈, *sduisuchi se* 81₈₀, *sdauati (hvalu)* 91₂₂, *slubilsı (praudu)* 3₉, *çuapı* 18₈₅, *çuapıfsı* 32₈,

suapifsci 31₁₀, *sca(r)snutya* 87₃₁ итд. Јасно је, дакле, да је ово био стваран појав задарског дијалекта старијег времена.

§ 194. Сугласник *j* изгубљен је између два самогласника доста често, али сви случајеви у којима се то огледа нису истога карактера. Губљење *j* које је било у вези са *u* разликује се од губљења *j* у вези с осталим самогласницима. У првом случају оно је ређе, али стално, у другом чешће, али нестално. Та разлика у губљењу *j* оснива се на разлици у његовој природи, зависној од положаја: у вези са *u* свако *j* је било *слабо*, у вези са осталим самогласницима *јако*, исп. § 52. Слабо *j* се образовало непотпуно, често толико пасивно да се његова артикулација спајала са артикулацијом суседнога *u*. Зато га Зоранић чешће не означава никако. Али се у исто време, ако нису постојале даље измене гласова, слабо *j* могло стално успоставити гласовним путем, као прелазни елемент између *u* и других самогласника. То, међутим, није бивало са јаким *j*. Кад је једном било изгубљено, оно се више није успостављало (изузев, наравно, морфолошким путем).

Губљење јакога *j*, само врло старог порекла, претстављају облици instr. sg. *a*-основа, у којима је после тога од *ou* консонантизацијом крајњег *u* добивено *оц-ов* (исп. у *Š uolov* 42, *uolof* 58, *tucof* 53, *blasenof* 43, 53, *onof* 43, *onofge* 46, *tuoyet* 62 и сл.) и доцније аналогијом према *o*-основама и облицима инструментала личних заменица за једину *-ом*. Наст. *-ом* имају *a*-основе увек.

Исто тако губљење јакога *j* претстављају и случајеви у којима је после тога извршено сажимање двају самогласника у непосредном додиру: *stah*, *staše*, *stahu*, *stati*, *opas*, *steći*, *zeci*, *ie* (поред ретког *ieje*) в. § 131—132.

Најзад, губљење јакога *j* имамо и у *meu* 13₃₆, 14₇, 23, 24, 15₄, 17₁₈, 20, 26, 43₂₁, 85₃, поред *meju* 14₁₉, 50₈, 52₃₆, 53₃₅, 54₈₅, *meja* 16₁₄, 32₁₂.

Да ли има и других примера оваквога губљења не може се на основу Будманијева издања утврдити.

Губљење слабога *j* се у Будманијеву издању такође не види, осим у неким случајевима: *zaisto* 4₂, 13₃₂, 21₂₂, 27₁₈, 21, 51₂, 57₁₈, 59₁, 64₃₄, 81₁₀, али *ujisto* 24₁₇, 89₂₉, 94₂₃, 95₃ (сва три последња примера Б. преписује одвојено *u jisto*). Такво је и *zajsto* 15₁₃, *pojmaše* 9₁₄, очигледно погрешно прочитано место *zaisto*, *pojmaše*. Примере губљења слабога *j* у почетној групи *ji* и неколико других случајева утврђених на основу оригиналне графици в. у § 27, 173.

Редовно губљење слабога *j*, познато и осталим српско-хрватским говорима, претстављају и облици заповедног начина који су пред наставком *и* имали *j*, као *znaj, stoj, čuj, napi, otkri* итд.

У примерима *treta* 13₁₅, 81_{34, 39}, 82₂ 85₂₅, *treću* 42₁₅, *tretom* 33₉₋₁₀, поред *tretje* 19₂₈, и *vela* 82₂₁ немамо, наравно, губљење *j*, него образовања од пом. sg. masc. *treti* 5₈₁, 54₂₇.

§ 195. Сугласник *x* изгубљен је у основи *čer* 55₅, *čeri* 71₃₄, *čere* 16_{38, 16}, *čeram* 54₁₀ (али увек *hči* 14₂₇, 46₂₈ 88₂). Само једном долази без *x* познато чакавско *oću* 94₂₀. Иначе је редовно *hoću* 13₃₉, 17₈, 94₂₁, 95₆, *hoćeš* 12₂₄, *hoće* 6₁₀, *hote* 4₂ итд. Пример *oće* (ориг: *ochie*) 65₂₅, који је Будмани транскрибовао *če*, непоуздан је због тога што квари метар (стих има 13 слогова).

У *udunu* 53₃₄, *udunuti* 27₁₆, имамо старо образовање без *x*. У *ude* 67₇, *nauditi* 67₁₀, *naudi* 84₂₃ корен није ни имао *x*.

Два пута је у оригиналу без крајњег *x* написан и облик loc. pl. *o*-основа: *udi* 68₂, *vrimeni* 91₁₉, које је Будмани исправио у *udih, vrimenih*. Али ту нису по среди никакви примери губљења *x*, него облици gen. pl. на *i* употребљени у вредности loc. pl., в. § 221.

§ 196. На почетку речи губљења експлозивних сугласника у групама сугласничким још нема. Отуд редовно: *ptica* 39₆, *ptice* 34₂₈, 42₁₂, *ptic* 55₈, *ptičice* 7₉, 17₁₂, 22₁₉, 49₇, 68₃₈, *ptičic* 16₃₆, *pčela* 29₃₂, *pšenic* 91₂₅, *človik* 5₂₈, 7₁₆, 16₂₀, 24₁₂, 28₂₆, 44₆, 54₂₁ итд., *človika* 44₂₉, 49₈, 54₂₈, 82₅, 94_{35, 36}, *človiku* 62₂₄, 81₃₂, 84₁₃, *človičja* 42₃₇, *dvize* 47_{28, 28}, *dvizaše* 85₃₀, *dvigni* 56_{30, 31}, *dvignuť* 14₁₆, 69₅, *dvignuťši* 27₂₂, *podvizaše* 54₁₅, *podvignuť* 41₂₉, 65₇ (једини пример без *v* *dignuťši* 40₂₉ биће пре штампарска грешка), *gdi* 10₃₅, 26₂, 34_{24, 27, 32}, 44₂₂, 47₃₆, 48₅, итд., *gdo* 4₂₀, 7_{29, 37}, 24₂₆, 27₃₅, 32₂₉ 53₁₉ и сл., *tko* 26₁₂, 43₃₄, 58_{2, 11}, 59_{25, 29}, 60_{1, 10, 11, 18, 21, 35} итд.

§ 197. На крају речи већ има губљења у сугласничким групама, али ипак ретко. Редовно је само изгубљено *j* у *daž* 10₉, 11₁, 25₁₃, 30₂₆, 74₁₃, 76_{14, 21, 30}, 91₃₄, *g* у 2 л. једн. императива (после губљења *и*): *poj* 21₂₉, 53₃₈, 54₆, 80₄, и најзад *h* (опет после губљења крајњег *e*) у *još* 8₃₇, 9₃₃, 13_{5, 31}, 16₂₀, 20₂₉, 21₂₁, 24₁₃ итд. (поред *jošće* 30₂₅, 76₂₅).

У осталим групама се крајњи сугласник још увек чува: *slast* 6₂₈, 8₂₇, 9₂₈, 12₁ и сл., *vlast* 8₆, *oblast* 17₂₇, *čast* 19₁₆, 22₃₇, 65₄, *žalost* 8₁₁, 9₂₀, 10₇ итд., *mladost* 8₁₂, 9₁₇ и сл., *slatkost* 8₁₃, *svitlost* 8₁₄, 11₈, 12_{10, 22, 24} итд., *radost* 11₉, *jasnost* 11₁₀, *vernost* 9₁₈, 50₂₄, 76₂₉, *lipost* 6₃₇, 9₁₉, 12₁₄, 14_{33, 36}, *sminost* 13₂₁, 18₁₄, 51₁₈, *kripost* 9₂₇, 22₁, 26₃₉, *milost* 9₂₈, 12₁, *nemilost* 9₂₉ итд., *trisk* 16₂₀, 47₃₈, 70₃₁, и сл., *vosk*

62_{87a}, *dard* 51₃₇, 52₁₅, *talant* 92₈₈, и најзад *najt* 32₈₈. Облици *slas* 30₈₇ (+ *čas + vas*), 67₂₉ (+ *glas + opas*), *vlas* 30₈₅ (+ *čas + vas*), 63_{25a}, 29_a (+ *vas*), 64_{18b} (+ *glas + vas*), 67₈₀ (+ *glas + opas*) несумњиво су вештачки, удешени ради слика, јер у прози нема ниједног таквог примера.

11. Везе сугласника са ј

§ 198. Нове везе сугласника са ј, створене губљењем полугласника отвореног слога, остале су углавном непромењене.

- шј** : *magnutje* 13₂₉, 16₄, *žitje* 60₂₈, *žrtje* 53₈₆, 89₁₉, *petje* 3₁₄, 4₃₈, 27₁₁ итд., *petja* 3₂₄, 4₂₁, 30 итд., *petju* 84₁₇, *petjem* 5₄, 31₂₅, 57₂₀ и сл. *primalitje* 76₂₇, 87₄, *primalitju* 64_{22a}, *primalitji* 86_{1—2}, *protulitje* 47₁₀, *netja* 41₃₈, 46₆, *netju* 45₄, *bratjo* 17₂₀, 41₈₀, *cvitje* 64_{9a}, 69₂₄, 75₉, *cvitja* 47₁₀, 82₁₅, 86₁, 2₃, 18 итд., *cvitjem* 33₁₀, 37₈, 55₃₇ итд., *tretje* 19₂₈, *častju* 13₃₂, *vlastju* 9₈₁, *radostju* 55₈₈, *milostju* 12₈₀, *kripostju* 44₈₄, 54₈₉, *zavidostju* 47₅, *listje* 13₇, *listja* 51₁₁ итд. У примеру *cviće* 37₂₈, као што смо видели (исп. § 5), имамо несумњиво грешку (издавачеву?), исп. у истом тексту *cvitke* 4₂₈. Пример *zavidošću* (instr. sg.) 49₂₆, ако је поуздано Зоранићев, могао је настати само контаминацијом облика на сугласник *zavidost* (исп. gen. sg. *zvidosti* 34₂₈) са облицима на -*ja* *zavidošća* (исп. instr. sg. *zavidošćom* 43₁₂),
- ђј** : *grozdjem* 56₁₂, 18, *milosrdjem* 52₇, *djački* 55₆ (ако није *dijački*),
- бј** : *dubja* 47₁₀, *dubju* 13₇, *dubjem* 17₁₄, *zlobje* 16₁₆, *nadgrebja* 5₅,
- вј** : *drinofje* 56₈, *zdráfje* 28₂₆, 28, 37₆, *zdráfja* 13₁, 80₈₅, *drifje* 62₁₂, 64_{7a}, 75_{10a}, *ľubafju* 11₈₄, 37₈₈, 38₁₉ итд., *difji* 42₉, *podivjajući* 43₃,
- мј** : *grmje* 73₁₄,
- нј** : *razmišľenja* 3₆, *tumaćenje* 4₅, *narikanje* 4₈₃, *odrišenje* 4₈₆, *nesaznanje* 15₆, 15, *ufanje* 9₂₆, 78₂₅, *ufanjem* 53₁₄, *govorenjem* 3₁₆, *govorenju* 14₈₆, *razborenja* 8₅, *žifľenja* 10₂₈, *umorenje* 10₈₂, *umorenja* 11₁₇, *mućenje* 6₈, *strpľenje* 6₈, *stvorenje* 26₂₈, *smiľenje* 45₂₁, *pliićenja* 17₁₆, *robľenja* 17₁₆, *stanja* 55₁₈, *kořenja* 82₈₁.

Исто тако су, разуме се, остале неизмењене и везе *сј*, *зј*, *шј*, *жј* итд.

§ 199. Само група *лј* чини изузетак. Поред многобројних примера у којима је остала неизмењена : *zelje* 48₄, 6₇, 8₂₀, 21₇, 68₁₂, 76₈,

zelja 48₂₂, *zeljem* 52₂₈, *zelji* 31₂₁, 90₈, *veselje* 24₈₅, 45₁₆, 68₉, *veselja* 51₁₅, *veseljih* 64₂₇, *obilje* 12₂₁, 15₃₈, 68₁₁, 92₄, 9, *dreselje* 45₁₇, 68₁₀, *jelje* 56₈, *bilja* 12₂₈, 17₆, 40₁₀, 13, 82₃₁, 84₂₇, *ulja* 83₈, *misalju* 3₁₀, 13, 6₁₈, 39₃₅ итд., *strilju* 29₁₀ и сл. има у Зоранићевој језику и неколико поузданих примера у којима је извршено јотовање: *zeļaj* 7₈, 16₃₆, 82₁₅, 94₂₇, *biļaj* 82₁₅, *zeļi* 37₃ (instr. pl., ако није штамп. грешка, исп. наведена два примера истог облика без јотовања *zelji*). Пример *misļu* 26₃₄, у стиху, непоуздан је већ и због тога што је нормалан облик instr. sg. од ове основе *misalju*.

Ови релативно врло рани примери промене групе *lj* у *ļ* у једном од чакавских говора, који, као што је познато, све до данас врло конзервативно чувају неизмењене секундарне везе сугласника са *j*, унеколико изненађују. С пуно разлога би се чак могло и посумњати да су Зоранићеви, и помишљати на пр. на утицај слагача штокаваца, да и у старијим источничакским споменицима нема несумњивих доказа да су одиста делимично постојали. Тако у *Z* има примера јотовања исте групе у речи *uļe*, групе *nj* у *tuļa*, а у *B* јотовања групе *nj* у *prognāne*, *rojeņe* (*Rad CXXXVI* 117—118). Али многобројни примери у којима је јотовање изостајало показују да није могла имати шири обим.

§ 200. Никакве измене нису претрпеле ни везе *jū*, *jđ* у глагола сложених од *iti-idem*:

fū : *najt* 32₃₈, *najti* 12₇, 24, 26, 32₃₈, *dojti* 12₁₀, 13₂₆, 43₈₂, 50₂₅, 51₁₂, *projti* 13₂₅, 17₂, *pojti* 50₈₂, *zajti* 48₁₉, *izajti* 46₃. Јасно је, дакле, да је пример *doći* 34₉ (+ *noći* + *potoći*) вештачки, удешен ради слика. Пример *poći* 21₅ није јасан по смислу.

jđ : *najdeš* 12₂₅, *najde* 51₁₅, *najdosmo* 16₃₄, *dojdoh* 28₁, *dojdosmo* 15₁₇, 27₃₈, *projdoh* 3₂₄, *projde* 49₃₂, *izajde* 7₂₃, 45₈₄.

12. Неки усамљени појави

§ 201. Сугласник *p* је у одређеним случајевима добивен од прасловенског *ж*:

moreš 7₂₅, 17₂, 29₁₀, 70₃₆, 73₁₁, *more* (3 sg. praes.) 7₃₀, 8₅, 13₂₄, 33, 14₁₀, 38₁₁, 14, 19, 42₅, 47₂, 52₃₀, 53₁₉, 54₃₇, 73₁₉, 81, 94₈₆, *moremo* 73₁₂, *primore se* 84₁₅, *morebiti* 7₂₇, 11₃₇, 17₈₄, *morebit* 92₈, 25, 39 итд. -- *more* (3 sg. aor.) 40₇, 41₆, 51₇, 53₉, 29, *prorene* 75_{11b}, 92₇, *odrene* 54₅, *odreni* 54₇, *jere* 12₂₅, 22₃₂, 23₃₂ и, без крајњега самогласника *e*, *jer* 7₂₅, 27, 28, 12₁, 13₈₆, 14₂, 17₁₄ итд. врло често, *jure* 6₃₂, 7₂, 13₂₁, 17₂, 27₃₇, 64₈₈ итд., *jur* 6₂₈, 34, 7₆, 11, 18, 11₃₇, 17₇, 8, 23 итд., *tere* 9₂₂, 10₂₇,

21₃₁, 60₂₈, 61₃₁, 62₃₁, 79₁₄ и сл., *ter* 7₃, 45₂₁, 83₁₂, 85 и сл., *per* 19₁₄, 81, 30₁₉ итд., *nitkor* 70₂₃, *nikomur* 21₁₉, 37₂₈, *ništar* 21₂, 40₂₇, 94₉, исп. и *ništarmañe* 5₂₉, 12₃₈, 17₁₆, 19₂₅ итд., *ništarmañ* 5_{36—37}, 17₃, 65₁, *ničesar* 80₈₁, *ničemur* 6₃₆, *ničimre* 41₂₈, *nigdare* 14₉, *nigdar* 6₂₅, 12₃₆, 27₂₀, 29₂₇, 31, 38₂₃, 27 итд., *godir* 41₁₃, 86₃₈, 94₂₀ и, најзад, са нејасним *u deri* 15₂₅, 47₂₀, 52₈, 88₂₈ (ст.сл.дажѐ), *neborē* (voc. sg.) 42₃₇.

Гласовни услови под којима се вршила ова врло стара промена, позната не само свима српскохрватским дијалектима него и другим јужнословенским језицима, прилично су прозирни. То је свакако било кад је *ж* стајало међу два самогласника од којих је други било *e*. Облици *odrene* и сл. морају, дакле, бити секундарни, добивени рекомпозицијом од готове измењене основе *-rene* (у *pro-rene*, *za-rene*, *sa-rene* и сл.). Ако је то тачно — а не изгледа да би могло бити друкче — онда није тешко открити и фонетско-физиолошке разлоге ове промене. Сугласник *ж* се пред самогласником *e* образује на истом месту на коме се образује и сугласник *p*. При пасивној артикулацији, условљеној углавном психичким чиниоцима, настајала је редукција фрикативности сугласника *ж*, а таква оклузија је давала утисак сугласника *p* образованог пасивно, без добошања. Пред осталим сугласницима, међутим, места артикулације једног и другог сугласника су мање или више различна, па зато није ни могло доћи до замене акустичког ефекта, ма какав иначе био интензитет артикулације.

§ 202. Сугласник *д* утврђен је редовно место сугласника *ш* у предлогу-префиксу *od-oda*: *od* 3₁₈, 24, 4₃, 9, 16, 18, 22, 24, 27, 28, 81, 83, 85, 86 итд. врло често, *oda* 67₄, *odlučih* 3₂₂, *odrišenje* 4₃₆, *odvratit* 6₈, *odrinuti* 6₁₀, *odgoj* 8₂₄, *odhod* 91₂₇, *odkriti* 53₉, 31, *odpravi* 51₂, 53_{14—15}, 54₁₇, *odsivaše* 14₁₂, *odagnat* 39₃₀, *odagna* 39, 54₈, *odašadši* 33₉, 43₃₅, *odašaći* 82₃₀. Првобитни гласовни састав сачуван је само у образовањима од основа *otiti* и *oteti*: *otiti* 51₃₅ (написано *odtiti*, што доказује необично јаку тежњу да се истакне модификација значења коју уноси префикс *od*), *otide* 40₃, 44₃, 23, *otidoše* 43₃₅, 20₃₁, *oteti* 38₃₆, 42₂₈, *otmiše* 93₂₉ и сл.

Ова аналошка замена сугласника *ш* сугласником *д* у предлогу-префиксу *ошѝ*, извршена, као што је познато, под утицајем других предлога са *д* на крају, у вези са једначењем сугласника по звучности, несумњиво је врло старог порекла, и потпуно је спроведена у свима старијим споменицима писаним латинским словима, лекционарима (*Rad CXXXVI* 108), у *Š* (*od, oduitnicy*) и сл.

У текстовима писаним глагољицом, међутим, долази и *oš*, у Книнској листини (АС 60) чак редовно, као предлог више пута, као префикс *ošचितѣ, oшговарал, oшдани* (× 3), а у тестаменту попа Зубине (АС 37) мешовито *oш/од*. Примери *oшговарал, oшдани*, и мешање *oш/од* јасно показују да је по среди утицај књижевне традиције.

Сугласник *д* унесен је једном на исти начин и место сугласника *ј* у предлог *mej*: *med* 60₃ (поред *mej* 14₃₅, 17₃₄, 22₁₉, 23₁₈ итд).

§ 203. Сугласник *м* утврђен је на месту сугласника *н* у прилогу *парокот* 3₁₈, 6₇, 21₉, 16₁₉, 24₃₀, 38₃₀ итд. често. Јасно је да се то десило под утицајем прилога на *-ом*.

Исто тако унесен је сугласник *м* место сугласника *н* и у неке глаголске прилоге: *роѿамѿи* 57₁₃, *парат* 30₃, поред правилног *парат* 44₃₁₋₃₂, 49₂₄, 54₃₁₋₃₂, 57₆, а у *панizamѿи* 26₁₅ чак и место *в*. Утицај глаголских прилога *vazat-ѿи, jat-ѿи, oѿam-ѿи* итд. очигледан је.

Сугласник *м* утврђен је, најзад, место *в* у наставку instr. sg. *a*-основа, *lipotom, koprinom, nogom, stazom, dušom, nom, mojom, livom, dobrom* итд., instr. sg. личних заменица *mnom-manom, tobom, sobom*, исп. у *Š Volou, onof, blasenof, mucof, uolof, tuoyef* и сл. Разуме се да је у овом случају утицао наставак *-ом* од *o*-основа, и то најпре код личних заменица за једнину, које су се употребљавале у оба рода.

13. Осѿаци сѿарих сугласничких промена

§ 204. Разне прасловенске промене сугласника и сугласничких група, устаљене или морфологизирание, огледају се у Зоранићеву језику исто онако као што се огледају у осталим српскохрватским говорима. Многе од њих, на пр. промене настале првом палатализацијом, прасловенским јотовањем, упрошћавањем и губљењем сугласника, остале су у истом обиму и у истом облику, па зато нема потребе да се нарочито излажу. Друге су, опет, претрпеле извесне измене тим што су им границе делом сужене, а делом раширене. О њима је потребно проговорити неколико речи.

а) Промене друге ѧалашализације

§ 205. У именским облицима ова промена је већим делом прешла првобитне границе и распрострала се и на падеже који је раније нису имали. У множини именица мушког рода потпуно се уопштила, па се јавља скоро без изузетка у свима падежима с вокалом *и* у наставку:

nom. pl.: *trisci* 74_{11b}, *bozi* 12₁₉, 43₃₁, 48₄, *vrazi* 4₁₇, 15₂₈, 16₁₀,
luzi 70₉, *vrsi* 27₂₇, *zdasi* 6₂,

acc. pl.: *luci* 43₂₃, 87, *zraci* 43₄, *graci* 73₂, *mraci* 73₄, *oblaci*
47₂₄, 54₆, *uzroci* 31₂₃, 62₂₆, *potoci* 72₃₈, *vojnici* 55₁₈, *tražnici* 38₃₁,
najamnici 91₂₁, *sfitiljaci* 90₁₂, *luzi* 42₁₅, *strasi* 6₇,

instr. pl.: *luci* 42₁₄, *vuci* 49₂₀, *traci* 73₈, *jeci* 15₂₂, *oblaci* 29₃₁,
53₃₁, 70₃₁, *potoci* 16₃₄, *poruci* 48_{1—2}, *mrcinaci* 73₁, *druzi* 37₃₂, 43₁₆,
razlozi 6₆, *zdasi* 7₂₀, *uzdasi* 5₃₅, 18₁₇, 48₁,

loc. pl.: *porucih* 6_{19—20}, 38₂₃, *luzih* 18₁, 42₁₀, 78₁₄ итд.

Промене нема само у примерима: *črčki* (nom. pl.) 17₁₂, 69₁,
danki (acc. pl.) 9₂, *zrakah* 54₂₃ (loc. pl., ориг. јасно *uzrachich*, Б.
криво транскрибовао *u zracih*), *jekih* (loc. pl.) 12₁₁.

У dat.-loc. једнине именица женског рода с наставком *-a*
има више примера у којима је аналогичном спроведен основни
вокал. На једној страни имамо:

а) *rici* 74₈, 85₁₀, *jabuci* 12₃₇, 85₁₇, 86₃₀, 87₁₅, *muci* 5₃₇, *tuzi* 12₉, 46₂,
а на другој

б) *Jagi* 39₂, 40₁₇, *slugi* 78₃, *slogi* 90₂₁, *utihi* 37₂₂, *Krki* 88₂₅, 88₂₈.

§ 206. У придева је промена по другој палатализацији такође
продрла у све падеже множине са вокалом *u* у наставку, али је зато
и супротни покрет, продирање неизмењеног основног сугласника,
обузео све падеже, тако да је у Зоранићево време већ био у
надмоћности:

а) nom. pl. *mnozi* 6₅, 10, 19₂₅, 37₁₉, 62₂₅, 87₁₇ итд., *duzi* 43₂₆,
druzi 93₂₂, *drazi* 57_n. Пример *nici* 68 није пјуздан зато што у
оригиналу стоји *Nic*, а нормалан је облик *niki*, в. ниже.

acc. pl. *razlici* 6₅, 24 (× 2),

gen. pl. *visocih* 85₂₉, *jacih* 16₁, *mnozih* 31₂₆, 54₁₉, 88₂₇. Пример
dalmačcih 28₇ (ориг. *Dalmacčih*) свакако је боље читати *dalmackih*.

loc. pl. *razlicih* 6₁₉, 29₃₄, *mnozih* 4₃, 29₂₂, *ubozih* 65₂₁,

dat. pl. *druzim* 87₁₂, *mnozim* 6₄, 14_{30—31},

instr. pl. *visocimi* 16₃₄, 85₁₂, *žestocimi* 16₁₉, *mnozimi* 16₈, 37₃₂,

б) nom. pl. *niki* 27₂₅, 26 (× 2), 28₃₇ (× 2), 38, 37₁₄, 15 (× 3), *razliki*
17₁₁, 59₁₁, *ľubki* 8₄₀, *blagi* 42₁₃, *tihi* 93₄,

acc. pl.: *razliki* 53₂, 55₁₂, 88₃₆, *ľubki* 37₂₆, *koliki* 29₂₆, *nebeski*
7₆, 70₁, 11,

voc. pl.: *tihi* 57₂, 64_{14b},

gen. pl.: *nikih* 29₇, *razlikih* 13₁₂, 16₃₅, 37₁₄, 43₅, 66₂₈, 71₁₅, 73₁₆,
tolikih 54₁₂, *jakih* 43₁₁, *dalekih* 44₂₄, *ľubkih* 17₃₃, *nebeskih* 13₃₄, 54₁₂,
mnoгих 82₃₃, *dragih* 76₃₇, 87₂₆, *ľuckih* 73₁₅, *hrvackih* 75₂₆,

loc. pl. *razlikih* 16₈, 38₂₂, 57₉, *gorkih* 10₈, *zagorskih* 28₁₁, *tihih* 13₂₈,

instr. pl. *jakimi* 42₁₀.

У dat.-loc. једнине неодређене промене придева женског рода уопште нема ове промене сугласника:

slatki 22₁₉, 30₉, *veliki* 45₁₂, *plitki* 47₁₉, *trpki* 87₁₅, *tih* 83₁₃.

б) Промене шреће њалашизације

§ 207. И ова промена је прешла некадашње границе и проширила се и на основе које за њу нису знале, као и у већини савремених говора, али у мањој мери него у њима. Такав је аналошки пример *micati* 51₂₅. Старији нормални гласовни састав још је очуван у: *narikati* 22₁₅, 75₃₈, *narikat* 76₁₇, *narikaj* 79₄, *narikajuć* 76₂₈, *narikanje* 4₃₃, 80₂₈ (Б. криво *naricanje*), *narikanja* 75₃₃, од *ryk-* (*narica* 7₁₂₋₁₃ је правилно итеративно образовање од *nareći*), *izdihat* 72₁₁, 79₂, *uzdihaše* 50₁₆, *oddihaše* 83₁₉, *dihajući* 82₃₇. Исп у Z и *stikaše se* 57₄ (*Stichascese*), од *tzk-*.

ТРЕЋИ ДЕО

ОБЛИЦИ

А. СИСТЕМ ОБЛИКА

І РЕЧИ СА ДЕКЛИНАЦИЈОМ

§ 208. У систему деκлинације који образују основе именица, заменица, придева и унеколико бројева, разликују се у Зоранићеву језику: три рода, *мушки*, *женски* и *средњи*, два броја, *једнина* и *множина*, и седам падежа, *номинатив*, *акузатив*, *генитив*, *датив*, *локатив*, *инструментал* и *вокатив*. Основе именица имају један од три рода, два броја, и падеже, основе придева имају моцију у роду, два броја, и падеже, основе заменица само делимично моцију у роду и броју, али разликују падеже, а бројеви само делом и род, и број и падеже.

1. Именице

а) Основе

§ 209. Свака именичка основа и у Зоранићеву језику по правилу припада једноме од три рода. Али опет има и основа које се колебају између разних родова. Такве су:

fem. *utihu* acc. sg. 33₇, 50₂₅, *utihe* gen. sg. 6₃₈, *utih* loc. sg. 37₂₂, све, осим примера 33₇, у прози, и

masc. *utih* nom. sg. 19₁₅, 20₂₄, 21₃₀, 23₃₁, acc. sg. 9₁₇, 26, 11₈, 19₆, 24₁₅, 36₂₇, 78₃₃, 79₂₅, све, осим 20₂₄, у стиху,

fem. *pogubu* acc. sg. 45₂₂, *pogubi* dat. sg. 40₉, оба у прози, и

masc. *pogub* acc. sg. 70₃₄, такође у прози,

fem. *umora* nom. sg. 63_{37 a} (+ *zora*) и

masc. *umor* acc. sg. 63_{28 a}, 64_{12 b}, у стиху. У примеру *umore* acc.

pl. род није јасан, пошто облик може бити и masc. и fem.,

fem. *hot* nom. sg. 37₁₆, 38₂₈, 69₈₄, acc. sg. 6₂₃, 38₃₂, 66₁₁, и

masc. *hotu* loc. sg. 20₁₅ (+ *lipotu* + *pohotu*),

fem. *stril* nom. sg. 6₁₈, 76₂₉, 80₁, acc. sg. 43₁₇, 54₈₂, 61₃, 95₁, 2₃, gen. pl. 36₂, 60₈₆, *strili* acc. pl. 8₈₈, 9₈₆, 77₁₅, gen. pl. 43₁₀, 44₈₁, 64₂₉, 86₈₅, *strilju* 29₁₀,

fem. *a-* осн. *strila* nom. sg. 13₂, 34_{89a}, *strilom* instr. sg. 44₈₂, 54₃₇, *strilami* instr. pl. 42₁₄, 43₉, 44₁₇, и

masc. *stril* acc. sg. 10₂₂, 32₈₁, у стиху, јамачно ради слика атрибута са другим речима

fem. *doba* nom. sg. 94₃₆ у прози, *dobi* loc. sg. 65₁₆, 67₆, 68₃₄ у стиху, и

neutr. *dobo* acc. sg. 7_a, 28₃₂ у прози, *doba* acc. sg. 77₄₀ у стиху (+ *roba*),

masc. *stvor* nom. sg. 11₁₄, *stvari* nom. pl. 20₂₁, *stvore* acc. pl. 85₃₂, 84, и

neutr. *stvora* acc. pl. 63_{2b} (+ *umora* + *zora*),

masc. *vik* acc. sg. 5₈₁, 6₂₇, 15₃₅, 41₁₃, 82₁, 8, 95₈, *vika* gen. sg. 94₃₆, *viku* dat. sg. 67₂₃, *vike* acc. pl. 15₅, *vikom* dat. pl.(?) 31₈, и

neutr. *vika* acc. pl. 18₈, у стиху, јамачно због слика атрибута *ova* са *takova*.

Колебања има и код неких других основа, али се род сваког примера на основу контекста не може с поузданошћу одредити :

fem.(?) *prsi* acc. pl. 33₁₇, 45₈₈, 48₁₇, 77₂₇, gen. pl. 83₃₈, и

neutr. *prsom* dat. pl. 45₈₈, *prsih* loc. pl. 29₁₆, 86₂₀,

fem.(?) *pleći* acc. pl. 43₄, и

neutr. *pleća* acc. pl. 45₃₄, *plećih* loc. pl. 87₂₇,

fem.(?) *nidri* acc. pl.?, loc. sg.? 22₂₅, и

neutr. *nidra* acc. pl. 53₁₇, 84₂₀,

fem. *bedri* loc. sg. 59₆, и

neutr.(?) *bedrih* loc. pl. 43₉. Пример *bedroj* 60₈₆ је очигледно вештачки удешен ради слика са *тојој*.

б) Промена именица

§ 210. Основе мушког и средњег рода (осим малог броја основа м. р. с наст. *-a* у ном. sg.) имају у Зоранићеву језику исте наставке за већину падежа, а основе женског рода, две врсте наставака. Једну врсту имају основе с наст. *-a* у ном. sg. (овамо иду и основе м. р. с таквим наставком), а другој основе без наставка у ном. sg.

§ 211.

а) Промена основа м. и ср. рода

Sing.		
nom.	{ <i>cvit</i>	{ <i>mist-o</i>
acc.		
gen.	<i>cvit-a</i>	<i>mist-a</i>
dat.	<i>cvit-u</i>	<i>mist-u</i>
loc.	<i>cvit-u (-i)</i>	<i>mist-u (-i)</i>
instr.	<i>cvit-om</i>	<i>mist-om</i>
voc.	<i>cvit-e (-u, -o)</i>	<i>mist-o</i>
Plur.		
nom.	<i>cvit-i</i>	{ <i>mist-a</i>
acc.	<i>cvit-i (-e)</i>	
gen.	<i>cvit-of (—, -i)</i>	<i>mist (-of)</i>
dat.	<i>cvit-om</i>	<i>mist-om</i>
loc.	<i>cvit-ih</i>	<i>mist-ih</i>
instr.	<i>cvit-i</i>	<i>mist-i</i>
voc.	<i>cvit-i</i>	<i>mist-a</i>

Најомене о падежним насџавцима

§ 212. Nom. sg. Основе мушког рода су без наставка. Само имена лица могу имати и наставак *-o* или *-e*: *Slavfko* 5₂₁, *Slafko* 35₁₆, 37₁, 62₂₇, *Zvonko* 5₁₃, 20₃₆, *Plinko* 5₁₄, 21₂₄, *Sipko* 5₁₇, 24₂₈, 25₂₀, *Zelenko* 5₁₈, *Grabko* 5₂₃, *Rajko* 5₁₀, *Svitko* 5₁₁, *Vaļko* 5₁₄, *Dvorko* 5₂₀, *Srićko* 5₂₄, *Dražko* 5₂₅, *Bogo* 9₅₇, *Apolo* 26₂₆, 48₃₅, 52₆, 53₂₁, 22, 54₁₈, 82₁₄, — *Vlade* 5₁₁, 19₂₂, *Jove* 74_{25b}, *Herkule* 82₁₁, *Cerere* 74_{38b}, *Marte* 75_{17a} и сл.

Основе средњег рода имају наставак *-o* или *-e*.

§ 213. Acc. sg. Основе мушког рода које означавају мртве ствари и све основе средњег рода имају овај падеж једнак номинативу. Основе мушког рода које значе жива бића имају у акузативу наставак *-a*, као у генитиву. Али неколико пута с таквим наставком долазе и основе прве групе: *kļin kļina izbija* 6₉, *odreni siņa oblaķa* 54, у прози, и *sliši pōja moga* 33₂₁, *poraza ļubkoga pojah* 24₃₄ у стиху.

§ 214. Instr. sg. . Иза некадашњих тврђих сугласника долази наставак *-om*: *procvatom* 3₈, *prirokom* 4₅, *kļipom* 6₁₄, *romorom* 10₂₀ и сл. Тако увек и *putom* 3₂₇, 16₂₄. Иза некадашњих меких сугласника стоји наставак *-em*: *plaķem* 5₃₅, 6₁, 15₂₂, *poķem* 14₁₁, *vencem* 90₃₄, *misecem* 95₁₀, *ognem* 16₅, *kuķeļem* 69₃, *nastojem* 7₉,

zmajem 95₁₀, *suncem* 11₃₁, *srcem* 6₃₁, *licem* 83₄, *morem* 88₂₉, *listjem* 85₄, *perjem* 93₂₂, *govorenjem* 3₁₆, *cvitjem* 37₃ итд. Пример *raskošom* 38₂ је непоуздан (исп. § 151). Пример *uzlem* 83₁₈ с наст. *-em* иза тврдог сугласника свакако је штампарска грешка. Треба га исправити у *uzlom*, исп. тако 46₃₈. Пример *romorem* 80₂₀ је створен вештачки због слика са *uzoren*, исп. нормално *romorom* 10₂₀.

§ 215. Л о с sg. За оба рода редован је наставак *-у*, без обзира на квалитет сугласника на крају основе: *brigu* 53₂₂, 54₃₃, 55_{2, 5}, *gradu* 46₂₉, *cvitu* 52₁₁, *lovu* 43₃₁, *životu* 46₁₆, *prohodu* 3₂₄, *odru* 50₁, *mistu* 18₄, 33₁₀, 48₅, 51₃₆, *stadu* 71₁₇, *drivu* 6₈₉, *dilu* 49₁₆, 92₃₀ итд., а тако исто и *ognju* 29₅, *tvorcju* 38₉, *Nešu* 82₇, *plandišću* 27₃₂, *srcju* 43₃₂, *srdacju* 5₃₂, 8₃₆, 20₂, *krilcu* 41₂₅, 86₂₆, *poļu* 39₅, 84₈₃, *običaju* 53₂, *kraju* 57₂₅, *nastojju* 6₁₃, *htinju* 89₁₇, *obličju* 44₈₀, *primorju* 46₁₅, *blagovitju* 47₂₁, *svišćenju* 50₈₈, *ručanju* 71₂₈, *odlučenju* 82₁, *počtenju* 80₈₀, *zasničenju* 86₃₁ и сл. Али у неким речима долази и наставак *и*: *sni* 8₃₁, 9₄₀, 30₁₈, 42₂₁, 47₁₉, 50₂₁, 51_{1, 17}, 53₁, 68₂₀, поред *snu* 39₄, 48₁₈, *sviti* 94₆ (у прози), 60₂₉ (+ *biti*), поред *svitu* 48₃₀, 54₂₅, 92₂₉, *nebi* 82₁₄ (у прози), 25₃₈ (+ *sebi*), поред *nebu* 48₈₈, 54₁₀, 83₄, *krili* 60₁₅ (+ *mili*), поред *krilu* 46₄, 86_{17, 28}, 87₁₂, *liti* 72₁₆ (+ *čestiti*) 91₁₆ (+ *protuliti*), *protuliti* 91₁₅ (+ *živiti*), поред *litu* 29₆, 38₃, *primalitju* 86₁₋₂ (у прози), поред *primalitju* 64_{22a}.

§ 216. В о с sg. Основе мушког рода с тврдим сугласником на крају (и на *ц*) имају наставак *-е*: *Zorane* 23₁₅, 29₃₁, *Sladmile* 19₂₉, 29₃₇, *brate* 25₂₈, *goste* 22₁₁, 71₁₈, *Љubidraže* 51₈, *oče* 28₅, 69₃₃, 94₂₀, *venče* 19₁₉ и сл. Основе м. рода с меким сугласником на крају имају наст. *-у*: *Slaviću* 30₇, 31₁₀, *poju* 11₂₃, *nehaju* 87₁₄.

Основе мушког рода које у номинативу имају наставак *-о* или *-е* и све основе средњег рода имају у вокативу исти наставак који и у номинативу: *Sipko* 24₁₆, *Zelenko* 25₂₈, *Vlade* 18₃₅.

§ 217. Н о м pl. Основе мушког рода имају наставак *-и*, увек без проширења слогом *ов/ев*: *cviti* 69₄, 74_{21b}, 85₃₁, *vitri* 14₂₀, 74_{17b}, *puti* 73₁₇, *udi* 17₆, *voli* 72₁₅, *jeji* 73₁, *stvori* 20₂₁ итд. Облик *brave* 72₁₆ извештачен је због слика са *krave*.

Основе средњег рода имају редовно наставак *-а*. Једном се у стиху према прозном *lica* 94₁₉ (м. *ličca*, § 180) налази облик с наставком *-и*: *ličci* 60₂₂, исп. ниже асс. pl.

§ 218. А с с pl. У основа мушког рода долазе два наставка, чешће *-и*, и ређе *-е*. Они су, изгледа, распоређени на поједине одређене именице без икаквих гласовних услова:

a) *bori* 30₈, *četeri* 21₁₂, *dni* 27₈₀, 30₁₆, 37₁₈, 82, 85, 41₈₆, 57₁₇, 64₄₂, 68₁₉, *glasi* 37₂₆, *gromi* 74_{10 b}, *dari* 64₈₁, *kipi* 69₂₁, *luzi* 42₁₅, *luci* 43₂₈, 87, *lovi* 42₈, 50₃₁, *dili* 30₂₂, *načini* 6₂₄, *najamnici* 91₂₁, *oblaci* 47₂₄, 54₆, *pehari* 85₃₃, *peharnici* 74_{81 a}, *porazi* 43₁₀, *potoci* 72₈₈, *prasci* 42₁₀, *pronosi* 55₁₂, *psi* 71₂₂, *puti* 6₂₄, 53₂, *svetiljaci* 90₁₂, *strasi* 6₇, *sfiti* 6₅, *tražnici* 38₈₁, *trudi* 45₁₇, 66₁₅, *uzdasi* 29₂₇, *uzroci* 31₂₃, 62₂₆, *udorci* 78₄, *venci* 43₈₇, *vidi* 15₂₇, *vitri* 47₂₄, *vласи* 26₈, 43₈, *vojnici* 55₁₃, *zeci* 42₉, *zlameni* 7₆, 70₁, 11, 82₁₇, 22, *zubi* 26₁₆, *zraci* 43₄, 74_{48 a},

b) *betege* 82₂₄, *boje* 32₃₃, *cvite* 3₂₅, *cvitke* 4₂₃, 27, 13₇, 27₂₄, 37₂₈, 72₂₈, 76₂₈, 77₁₀, *dolce* 42₁₄, *dube* 3₂₅, *golube* 42₁₂, *grade* 73₂₇, *jeline* 64_{14 a}, *koñe* 55₁₃, 69₆, *lapte* 73₂₀, *lave* 85₃₃, *lofce* 49₃₂, *mažurane* 88₃₅, *nastoje* 10₃₄, *pisce* 3₁₆, *prute* 72₈₇, *razboje* 10₁₄, 83, *roge* 7₇, 53₈₅, *roške* 33₁₁, *roške* 90₄, *skoke* 88₃₇, *stane* 44₃₉, *stvore* 85₃₂, 34, *škoje* 89₁₁, *trage* 57₃₄, 64_{18 a}, *vike* 15₅, *vuke* 91₂₂, *zmaje* 85₃₄, *zraste* 55₈₆, *potočce* 86₁₆.

Неке основе имају оба наставка:

<i>danki</i> 9 ₂ , и	<i>danke</i> 22 ₄ , 28 ₃₃ , 30 ₂₂ ,
<i>uzli</i> 78 ₃₁ , 83 ₃₀ , и	<i>uzle</i> 83 ₆ ,
<i>posli</i> 29 ₂₆ , и	<i>posle</i> 6 ₂₀ ,
<i>prtvori</i> 3 ₂ , и	<i>prtvore</i> 3 ₁₉ , 82 ₂₄ ,
<i>pastiri</i> 73 ₂₃ , 74 _{26 a} , и	<i>pastire</i> 71 ₂₂ ,
<i>romori</i> 30 ₉ , и	<i>romore</i> 75 ₂₂ ,
<i>kašteli</i> 88 ₃₆ , и	<i>kaštele</i> 88 ₂₉ , исп. и <i>kaštile</i> 73 ₂₇ , 89 ₁₁ .

Основе средњег рода добивају као и у номинативу множ. наставак *-a*. Само неколико пута поред *ličca* 18₂₆, 27, 29₁₁, 48₁₇, 50₃ у прози, и 59₂₅, 60₉, *liča* 63_{35 a} у стиху, налази се у стиху и *ličci* 20₂₂, 60₁₃, 16, 20, *liči* 78₃₂.

Неки пут се у вредности асс. pl. употребљава и облик ген. pl. ових основа: *najdosmo mnozih mladićef* 31₂₆, *obih vas sminih Lovac znam* 64₃₁, *unesihu jimen sfojih* 93₂₈.

§ 219. Gen. pl. У основа мушког рода редован је наставак *-ov/-ev (-of/-ef)*: *cvitof* 7₈, 13₅, 16₃₆, 17₆, 27₂₃, 29₃₂, 37₁₄, 43₅, *gradof* 62₂₂, 93₁₇, *putof* 38₂₉, 80₃₃, *zdahof* 25₁₃, *vukof* 17₁₅, *uzlof* 82₂₈, *vitrof* 54₅, *zrakof* 17₁₂, *sinof* 16₁₄, *dubof* 74_{1 a}, *lugof* 74_{2 a}, *tehof* 61₁₉, *zlamenof* 38₆₋₇, *pastirof* 17₁₄, 27₂₆, 49₁₇, 71₁₄, *junakov* 3₂, *junakof* 3₂₅, 72₂₆, *uzrokof* 25₂₉, 28₃₆, *lubvenikof* 6₇, 25₂₆, 44₁₃₋₁₄, *Grkof* 52₃₃, *repof* 82₃₄, *katunof* 17₂₉, *razbojnikof* 93₂₇, *kamikof* 87₂₆, — *mladićef* 37₁₉₋₂₀, 55₁₂, *lupežef* 93₂₇ итд.

Основе средњег рода немају наставак: *lit* 9₁₃, 18₈, 76₂₇, 78₁₈, 88, 94₃₃, *slof* 15₁₇, 86₂₀, *vrat* 14₁₇, 15₂₁, *ust* 55₂₂, *zvonac* 87₂₅, 28,

vesal 88₁₅, *srdac* 44₁₂, *zeļaj* 7₈, 16₃₆, 82₁₅, 93₁₈, 94₂₇, *biļaj* 82₁₅, *jimen* 93₂₃ и сл.

Од овога правила има отступања у оба правца: доста основа мушког рода има облик генитива множине без наставка, док с друге стране изван број основа средњег рода прима наставак *-ов (-of)*:

lovac 64₃₁, *pisac* 87₁₁, *palac* 93₁₃, *baščinac* 82₂₆, *mladoženac* 47₈₋₉, *gradodržac* 28₁₀, *dan* 39₂, *sinak* 46₆, *ogari* 15₉, *vlas* 43₃, 46₁₉, *Hrvat* 87₁₇, *Zoranić* 28₁₄, 11 *n*, *Tetačić* (Б. *tetacih*, в. § 5) 28₁₀, 69₃₁ — све у прози, и *kamen* 76₈₇, *golub* 61₂₁, *pinez* 68₈, *ud* 8₁₀ у стиху. Исп. и у вредности локатива *zlamen* 74_{30b} (+ *sunčen*). Пример *mladić* 44₄ није поуздан, јер иста реч долази два пута с наставком *-er*, *mladićef* 37₁₉₋₂₀, 55₁₂. По овој прилици би требало читати *mladik* (ако је оригиналном графицијом написано *mladich*), дакле као ген. пл. од *mladika* (исп. *bližika* 7₂₇).

Облик *-krat* у *mnogokrat* (одн. *mного krat*) 14₁₉, 38₃₈₋₃₉, 49₇, *mnokrat* 24₁₁, *većkrat* 3₆, 5₈₅, 12₅, 28₃₉, 38₂₁₋₂₂, 29₉, 39₉, 42₆, 16 итд., *malokrat* 18₂₉ није се стварно осећао као ген. пл., него као наставак, исп. *jednokrat* 29₃₈, *čestokrat* 29₃₇ и сл.

Наставак *-ов (-of)* долази у основа средњег рода у примерима: *selof* 33₁₄, 93₁₇, *perof* 87₂₇ у прози, и *mistof* 75_{4a}, *stadof* 66₂₈ у стиху.

Неке основе мушког рода имају наставак *-u*: *zubi* 15₂₂, 16₅ (оба примера у прози), *udi* 45₂₆ (у прози), 24₃₆ (у стиху), *venci* 69₁₃ (у прози), *koni* 74_{38a} (у стиху); исп. и *udi* 68₂ у вредности локатива (у стиху).

Једном долази с наставком *-u* и једна основа средњег рода: *rameni* 60₁₄ (+ *rumeni*). Није немогуће да такав исти облик, само у вредности лок. пл., имамо и у *A vrimeni zimnih* 91₁₉ (ориг. *Aurimeni*) које је Будмани исправио у *A v vrimenih*, исп. ниже § 220.

§ 220. Дат. пл. За оба рода је редован наставак *-ом (-em)* (иза некадашњих меких сугласника): *Hrvatом* 4₇, *trudом* 5₃₇, *zdahом* 7₅, *bogом* 14₃₃, *svidоком* 28₁₁, *sinом* 71₄, *vojnом* 72₂₄, *dubом* 85₃₀, *pismом* 28₁₁, — *gосподићем* 14₃₁ (с исправком м. Б. *gосподћем*).

§ 221. Лок. пл. Редован је наставак *-их* за оба рода: *pastirih* 3₁, *poslih* 38₂₂, *križih* 94₃₃, *jekih* 12₁₁, *zrakah* 54₂₃, *porucih* 6₁₉₋₂₀, 38₂₃, *luzih* 18₁, 42₁₀, 78₁₄, *mistih* 85₃₂, 38₈, *slovih* 19₃₂, *pismih* 84₁₆, *ustih* 65₂₆, *vratih* 15₃₂ итд.

Именица *vrata* има једном у лок. пл. и наставак *-ох: vratoh* 85₂₂ (поред наведеног *vratih* 15₃₂).

Неколико пута долази у вредности loc. pl. облик gen. pl. *f nebeskih zlamen* 74_{80b} (+ *sunčen*), *f udi sfojih* 68₂ (Б. криво *udih*), а врло вероватно и (v) *vrimeni zimnih* 91₁₉ (Б. криво *vrimenih*) в. § 219. Претпоставити да је у два последња примера случајно изостало слово *h* не би било ни мало оправдано због тога што за исти појав знају и именице обеју промена женског рода. Још мање би било оправдано мислити на губљење гласа *h* фонетским путем.

§ 222. Instr. pl. Оба рода имају заједнички наставак *-u*: *zlameni* 5₈₅, 7₈, *krejuti* 4₉, 16₃, 7, *cviti* 16₈₈, 31₂₂, 60₈₁, 61₈₀, *dubi* 16₈₄, *obrazi* 16₁₉, *plači* 48₁, *uzdasi* 5₈₅, 48₁, *zdasi* 7₂₀, *oblaci* 29₈₁, 53₈₁, 70₈₁, *potoci* 16₈₄, *jeci* 15₂₂, *kuci* 15₂₂, *poruci* 48₁₋₂, *vuci* 4₂₀, *luci* 42₁₄, *druzi* 37₃₂, 43₁₆, *razlozi* 6₆ и сл.

Пример *s misecim na glavi* — *zmaј* 65_{19a-20a} није облик instr. pl., него instr. sg. са штампарском грешком *и м. е*, исп. 95₁₀ *z zmaјem misecem okruћenim*.

§ 223. Voc. pl. У основа м. рода редован је наст. *-u*: *vihri* 57₂, *lavi* 56₂₈ и сл. Облик *vuke* 56₂₈ извештачен је (+ *ruke*).

§ 224. Именица *dan* има у неким падејима специјалне наставке: gen. sg. *dne* 5₃₇, 38, 44₈₇, loc. sg. *dne* 34₆, dat. sg. *dnevu* 39₄.

Именица *oko* има у множини: nom. pl. *oči* 22₂₂, 24₈₇, acc. pl. *oči* 8₈₂, 13₇, 51₁₇, 59₈₇, gen. pl. *očiju* 10₂₅, 13₄, 15₈₇, 20₉, 21₉, 29₁₉, 33₈₈, 40₈₅, 48₁₇, 50₅, 54₁₂; 61₆, 80₁₈, 83₂₁, loc. pl. *očiju* 32₄₀, 75₈₀, поред *očijih* 10₂₁, dat. pl. *očima* 50₉, instr. pl. *očima* 7₁₉, 23₉, 76₁₅, једном и *očiju* 79₁₉ у стиху, очигледно ради слика са *dospiju*.

§ 225. Именица *podne* 17₉, 14, 37₁₁, 50₈₈, 69₈, и *poldne* 88₅, исп. и облик *poldno* 52₃₈ (ако није штампарска грешка), средњег је рода, али није променљива.

Најомене о основама

§ 226. Именице *пламен* и *камен* имају разнолике основе: *plat* nom. sg. 11₂₀, 15₂₆, 22₁₈, 25₁₈, 32₂₂, 58₂₀, 59₈₅, 61₈₈, 62_{80a}, 86_a, 63_{87b}, 64_{8b}, 76₂₉ acc. sg. 20₅, 21₂₈, 24₈, 25₂₃, 41₁₁, 56₈₀, 81, 59₂₁, 61₂₈, 63_{7a}, 73₈, 92₂₄, *plan* nom. sg. 27₆, acc. sg. 25₁₄, 31₂, *plamen* nom. sg. 36₈₀ (+ *blažen*), acc. sg. 72₃₂ (+ *љubven*), *plami* nom. sg. 6₁, 22₂, *platika* 83₂₂, *platikom* instr. sg. 15₂₂, *kamen* acc. sg. 15₂₅, *kamena* gen. sg. 86₃₂, *kamen* gen. pl. 76₈₇, *kami* acc. sg. 15₃₁, 32, *kamika* gen. sg. 84₃₄, 86₁₂, *kamikof* gen. pl. 87₂₁.

§ 227 р)

Промена основа женског рода

	βα)	
	Sing.	Plur.
ном.	<i>vod-a</i>	} <i>vod-e</i>
acc.	<i>vod-u</i>	
gen.	<i>vod-e</i>	<i>vod</i>
dat.	} <i>vod-i</i>	<i>vod-am</i>
loc.		<i>vod-ah</i>
instr.	<i>vod-om</i>	<i>vod-ami</i>
voc.	<i>vod-o (-e)</i>	<i>vod-e</i>

Напомене о падежним наставцима

§ 228 Nom. sg. Редован је наставак *-a*. Само нека имена лица женског рода имају и наставак *-e*: *Mare* 43_{1, 2}, 45₈, 46_{12, 17}, *Stane* 53₁₄, *Jele* 89₂₄, поред *Jela* 43_{1, 2, 13}, 45₈, 46₁₂, *Ruža* 40₂₃.

Нека страна лична имена задржавају у номинативу свој првобитни облик: *Juno* 53₈₅ (gen. sg. *Junone* 47₂₄), *Venus* 41₁₄, 50₂₁ (voc. *Venere* 50₁₈).

§ 229 Gen. sg. Редован је наставак *-e*: *vrufe* 3₁₈, *vofe* 23₁₃, *zeze* 34₃₆, *zmiје* 13₁₆, *sumie* 7₃₀, *buie* 14₈, *Zorice* 4₁₄, 7₁₄, *Jagice* 4₂₂, *Ružice* 4₂₂, *vode* 7_{23, 26, 28, 34_{28, 30}}, *vile* 3₂₉, 13₂, 15₈₁, 35₂₅, *rike* 3₁₈, 5₃, 87₃₅, 88_{23, 41}, *gore* 3₁₇, 13₂₅, 16₂₆, *zene* 13₁₅, *žabe* 13₁₆, *hvale* 3₂₀, *vrste* 6₁₀, *stine* 16₂₈, 17₁₀, 83₁, *slave* 5₁, 14₈₄, *jele* 31₂₉, 33_{28, 29, 30, 81}, *sloge* 23₁₈, *utihe* 6₃₆, *bašćine* 4₃₂, 71_{8, 25}, 73₈₄, *vojvode* 14₁₂, *Mare* 4₂₄, *Jele* 4₂₅, *Stane* 4₂₇, 52₈₀, 55₈, *nesriće* 24₁₄, 41₇, 47₅, 68₁₈ итд.

§ 230. Instr. sg. Има увек наставак *-om*: *glavom* 71₈₈, 90₅, *rukom* 71₃₈, 82₃₇, *nogom* 12₃₄, *vodom* 83₂₈, 88₄₁, *zorom* 22₁₇, 92₂₃, *vilom* 94₁₈, *lubvom* 32₁₆, 62_{31b}, *lubom* 20₂, *nadpisom* 89₂₀ (исп. ном. sg. *nadpisa* 5₅, 89₂₇, ном. pl. *nadpise* 89₃₂), *vojvodom* 54₁, *lipotom* 12₈₂, *stuzom* 13₉, *hitrijom* 70₁₋₂, *meštrijom* 94₁₄, *zavidošćom* 43₁₂, *dušom* 8₉, 11₁₉, *prićom* 68₁₇, *pogaćom* 56₂₀, *srićom* 9₉₀, 18₃, 42₃₀, *nesrićom* 9₂₂, 32₂, 23_{32, 35}, 42₃₅, 77₈₀, *pićom* 32₁₉, *plafcom* 88₈₃, *želom* 35₃₃, *vruloм* 83₁₀ итд.

Пример *sincem* 89₂₉, ако је од *sinca*, исп. gen. sg. *since* 74₂₈, acc. sg. *sincu* 37₁₈, log. sg. *sinci* 34₁₄, 39₂₉, 50₃₃, 61₁₅, требало би исправити у *sincom*, јер се, као што се из наведених примера види, самогласник *o* никад не мења иза некадашњих меких сугласника.

У примеру *s tulicu* 47₁ (с исправком место *tuzlicu*, исп. *tulica* 43₉) имамо облик acc. sg. употребљен очигледно због слика са

Anicu, исп. мимо слик правилно *s tulicom* 60₈₆. Исто тако облик ас. sg., а никако instr. sg., имамо и у синтагмама: *pod koprinu toga... razume se* 3₂₈, (*ke su*) *meu sunčeni istok i zvizdu* 14₂₄, јер је употреба акузатива уз глаголе мировања у Зоранића и иначе доста распрострањена, исп. и нормално *pod koprinom* 3_{22—23}, 18₃₃, и без предлога *bilom koprinom* 12₃₃.

§ 231. Voc. sg. Обичан је наставак -o: *вило* 22₂₇, 50₄, 53₉, 86₃₆, *majko* 50₁₃, *ženo* 81₁₀, *susedo* 88₄₀, *družino* 48₃₅, 52₂₄, *prafdo* 40₃₈, *tugo* 41₂, *nebogo* 41₅, *Jago* 40₁₅, па и иза некадашњих меких сугласника *žeļo* 51₂₄, *dežeļo* 88₃₉, *bratjo* 17₂₀, 27₈₀, 37_{17, 30}, 41₃₀, 57₂₆, 64₃₈. Пример *bratja* (ориг. *bratya*) 71₂₀, који је Будмани исправио у *bratjo*, свакако је штампарска грешка.

Само тросложне именице на -ica имају редовно наставак -e: *božice* 31₃₄, 41₁₀, 59₁₈, *dušice* 51₂₇, 90₃₁, *kraļice* 78₂, *krunice* 22₉, *sestrice* 40₁₄, *danice* 31₃₅, 59₁₇. Осим тога наставак -e имају и примери *Ruže* 40₁₉, *ļube* 60₃₃, дакле по свој прилици хипокористичке именице које су и у номинативу долазиле с наставком -e. Најзгоднија именица *nesrića* поред наст. -o, *nesričo* 40₂₀, 81, 45₁₅, може имати и наст. -e: *nesriće* 34₃₈, 45₁₈, 79₂₇.

Два пута долази вокатив и с наст. -a, као у номинативу: *Marcela* 48₁₂ (+ *Asela*), *Repeļa* 41₂₉. Врло је вероватно да су такав облик имала и друга слична имена лица, као што га имају и у савременим српскохрватским говорима.

Нека страна имена задржавају у вокативу и свој изворни облик: *Venere* 50₁₃, *Juno* 53₃₁.

§ 232. Nom.-acc.-voc. pl. Сва три падежа имају увек наставак -e:

nom. pl.: *žeļe* 34₅, *tiñe* 6₃₀, *zmije* 10₂₆, *ptičice* 7₉, 17₁₂, *deklice* 17₂₈, *ružice* 29₁₁, *tržance* 29₃₂, *suze* 7₂₂, 12₂₁, 15₃₈, 18₁₇, 33₃₄, *zvizde* 23₄, 27₁₇, 64_{4b}, 69₇, 74_{7b}, *dekle* 20_{28, 31}, *vile* 5₁, *parke* 4₈₅, 81_{2, 36}, *muke* 33₃₃, *šege* 33₃₇, *gizde* 33₃₈, *planine* 3₁, *lipote* 27₁₉, *jabuke* 29₁₆ итд.,

acc. pl.: *žeļe* 31₂₃, 57₃₁, *vrule* 3₂₅, 4₂₈, 7₁₉, *dežeļe* 3₁₆, *duše* 15₃₄, *pisance* 31₃₁, *rane* 3₈, *tužbe* 3₂₉, *tuge* 11₂₈, *strane* 12₃₃, *tope* 14₈, *tmine* 14₁₀, *žile* 33₃₂, *dekle* 18₂₅, *sloge* 20₃₄, *jigre* 27₃₂, *suze* 29₂₈, *muke* 32₃₄, *grane* 31₂₁, *živine* 17₁₈, 27_{23, 28}, *planine* 3₂₃, 4₁₃, 12₂₉, 16₃, *redine* 14₈ итд.,

voc. pl.: *ofčice* 55₂₇, *travice* 55_{34, 35}, *pričice* 56₄, *drače* 56₁₁, *vrule* 56₁₄ и сл.

§ 233. Gen. pl. Нема наставак: *suz* 10₉, 11₁, 48₁₇, 76₁₄, 89₈₆, *rik* 10₁₂, 16₁, 74_{43b}, 75₂₃, *ruk* 30₂₆, 43₁₁, 69₂₄, 78₈₁, 83₃₅, *zvizd*

47₁, 50₂₂, 54₁₉, 70₁₁, 82₁₇, *vil* 45₂, 49₈, 88₂₇, *vod* 16₂, 82₃₄, *vruļ* 16₃₃, 52₂₂, *žil* 89₃₇, *traf* 93₁₈, *muk* 45₈₁, *tug* 46₃, *gor* 46₁₄, *slug* 53₃₇, *dlak* 82₃₄, *nog* 83₈₅, *žen* 6₁₈, 58₁₇, *drug* 90₂, *slog* 18₈₁, *ptič* 55₈, *tmin* 16₂₃, *ran* 3₉, 22₆, *smol* 90₉, *uz* 89₁₆, *jel* 85₂₉, *živin* 82₃₃, 93₁₈, *dežel* 3₂₅, 13₃₄, *ptičić* 16₈₆, *kosć* 83₁₇, *božić* 14₃₇, *polać* 93₁₇, *gusal* 19₈₁, 93₅, *deklīc* 18₃₈, *dekal* 44₁₀, *sviral* 55₂₄, *devojak* 3₂₅, *lastovic* 93₁₂, *lopatīc* 93₁₄, *ļubičīc* 85₈₇, *podobšćin* 84₁₀ и сл., и у вредности лос. пл. *držaf* 73₃₈.

§ 234. Dat. pl. Има увек наставак -ам: *suzam* 7₆, 60₂₀, *vilam* 14₈₈, *dušam* 16₁₉, *čarofnicam* 28_{82—88}, *vi'enicam* 28₈₈, *ļubofcam* 31_{20—21}, *živīnam* 37₁₁ и сл.

§ 235. Loc. pl. Редован је наставак -ах: *gorah* 12₂₆, 28₁₈, 42₁₀, *suzah* 10₃₈, *mukah* 15₆, *rukah* 50₃₄, 51₂₂, 52₅, 86₁₈, *saiyah* 39₃₈, *ofcah* 61₁₈, *glumah* 53₂₇, *tminah* 12₁₁, 16₂₅, *deželah* 3₁₀, 14₂₄, 15₁₁, 28_{18—14}, *planinah* 12₂₅, 28₁₉, 61₁₇, 81₂₁, *dubravah* 18₁, *tržancah* 27₂₄, *državah* 37₃₃, *pašah* 27₈₀. Пример *sincih* 61₂₀ је очигледно извештачен због слика са *inīh*.

Једном у стиху долази у вредности лос. пл. облик ген. пл.: *po razlikih držaf* 73₃₈ (+ *ļubaf*). Сличан појав у другим променама в. у § 221, 242.

§ 236. Instr. pl. Редован је наставак -ами: *vilami* 43₃₄, 44₂₄, *molbami* 6₁₁, 45₇, 90₁₆, *suzami* 11₃₂, 12₁₅, 18₂₁, 41₁₈, 45₇, 25₃₈, 50₃, *zvīzdami* 54₂₃, *tugami* 15₂₂, 21₁₁, *strīlami* 42₁₄, 43₉, 44₁₇, *deklami* 15₃₄, *žilami* 39₈₂, *mrižami* 42₁₂, *prīlikami* 6₆, 64₂₆, *dvorkīnami* 14₂₅, *gospojami* 14₃₅, *verugami* 15₃₇, *živīnami* 27₃₈, *rukami* 44₁₁, 46₁₁, 55₁₇, 94₉, *ručīcami* 59₁₀, *kosīcami* 51₁₃, *cīcami* 86₁₅, *jabukami* 86₂₆, *smolami* 90₁₅, *hitrijami* 94₁₄ итд.

§ 237. Неке основе ове промене имају поједине облике по другој промени основа женског рода:

stranu acc. sg. 61₁₉, 80₃₄, *strane* gen. sg. 55₁₁, 88₂₆, 29₂₉, 85₁₁, 18₁₈, 86₉, 10₁₀, nom. pl. 73₁₄, ac. pl. 12₃₈, 54₁₀, 72₁₉, 85₂₀, 88₁₁, 89₁₀, 90₂₆, *stranom* instr. sg. 89₁₀, *stran*, gen. pl. 44₂₄, 73₁₈, 83₁₆, 86₃, 88₂₇ и *stran* acc. sg. 17₁₇, 27₂₅, 73₅ (+ *nam*), 85₁₃, 18₁₈, 94₃,

vrsta nom. sg. 85₂₃, 24₂₅, 27 (× 2), 28₂₉ (× 2), *vrste* gen. sg. 6₁₀, 85₂₇ и

vrst acc. sg. 85₁₄,

oprave nom. pl. 77₈, acc. pl. 12₁₇, 40₃, 52₂₆, *opraf* gen. pl. 78₁₅ и

opraf acc. sg. 25₃₅ (+ *gīzdaf*), 26₆ (+ *naraf*),

hvala nom. sg. 89₃₀, *hvalu* acc. sg. 24₁₄, 45₃₁, *hvale* gen.

sg. 3₂₀ и

hval ном. sg. 23₂₉ (Б. је транскрибовао *hval'* зато што је у стиху),

vila ном. sg. 7₂₈, 11₂₉, 22₂₁, 45₈₅, *vilu* acc. sg. 3₁₁, *vile* gen. sg. 3₂₉, 42₁, 49₁₅, ном. pl. 5₁, 43₁, acc. pl. 44₂₄, *vilu* voc. sg. 22₂₇, 50₄, *vil* gen. pl. 45₂, 49₈, *vilam* dat. pl. 14₃₃, *vilami* instr. pl. 44₂₄, 49₅ и *vil* acc. sg. 76₃₁ (+ *bil*).

Поред *sridu* acc. sg. 86₈, *sridi* loc. sg. 87₇, 93₃₆ има и *srid* 9₄, 36₄, 72₂₅, 91₁₈, али се тај облик више није осећао као падеж, него као предлог, исп. сложено *nasrid* 15₃₂ (са локативом, криво транскрибовано *na srid*) 50₂₈, *posrid* (са генитивом) 68₈, 14₁₅, 90₂, *usrid* (са генитивом) 22₂, 24₈, 27₂₈, 83₃₈ (Б. криво *u srid*).

Именица *očice* (pl. tantum) ном. 63_{88b}, 76₈₈, acc. 26₂₅, 49₂₈, 51₃₀, 53₁₀, 59₂₅, 30₁, 78₅ има у loc. *očicih* 24₈₃, 59₃₆, а у instr. *očici* 18₂₉.

ββ)

§ 238.	Sing.	Plur.
nom.	{ <i>rič</i>	{ <i>rič-i</i>
acc.		
gen.	{ <i>rič-i</i>	<i>rič-ī</i>
dat.		<i>rič-em</i>
loc.		<i>rič-eh (-ih)</i>
instr.		<i>rič-ju</i>
voc.		<i>rič-i</i>

Напомене о падежним наставцима

§ 239. Instr. sg. Има редовно наставак *-ju*: *misalju* 3₁₀, 13₁₅, 6₁₅, 34₁₀, 11₁₁, 39₈₅, 70₁₁, 21₁₁, 71₈₇ итд. (у примеру *misļu* 26₃₄, у стиху, *a* је изостављено због метра, а *l* сумњиво; свакако би требало исправити у *mislju*), *smrtju* 42₇, 76₇, 79₅, *ričju* 14₁₈, 65₅, 80₈₉, *zvirju* 16₁₁, *hotju* 51₃₂, *pametju* 6₁₅, 23₁, *čeladju* 84₈₂, *vlastju* 6₂₃, 9₈₁, 63_{27b}, *častju* 13₃₂, *svistju* 63₁₂, *radostju* 59₂₈, *milostju* 4₁₅, *hitrostju* 51₈₅, *lipostju* 78₁₄, *zavidostju* 47₅, и са губљењем *j* иза *č*: *noču* 69₁₉, *potocu* 69₁₉. Само једном налази се и поуздан пример с наст. *-u*: *kriposti sfojom* 55₁₈, поред нормалног *kripostju* 44₃₄, 54₃₉. У примеру *ne samo petjem i pripovisti da i svršenim činjenjem* 57₂₀₋₂₁ јамачно је инструментал множине, а не једине.

§ 240. Gen. pl. Редован је наставак *-u*. Дужина је означена у примеру *kosti* 82₃₃, ориг. *costij* наведено на стр. 82 нап. 4.

Једном има и облик loc. pl. у вредности gen. pl.: *od ludeh tuj općecih* 55₆. Да се тај пример не може узети као грешка дока-

зује обрнут случај употребе gen. pl. у вредности loc. pl., исп. ниже § 242.

§ 241. Dat. pl. Има само наставак *-em*. Примери су доста ретки: *ludem* 3₁₅, 11₃₇, 14₃₈, *ričet* 5₃₇, 53₁₂, 94₃₈.

§ 242. Loc. pl. Нормалан је наставак свакако *-ex*, али су примери ретки. Једини су:

ričeh 24₂₈, *stvareh* 29₃₄ и наведено *ludeh* 55₆, у вредности gen. pl.

Осим тога долазе и примери с наставцима

-ux: *pisnih* 31₂₃, *pečalih* 29₂₂,

-ax: *pečalah* 4₈, *skrbah* 29₂₂.

Три пута је употребљен и облик gen. pl. у вредности loc. pl.: *po vas umrlih ljudi* (ориг. јасно *gludi* Б. је криво транскрибовао *ludih*) 13_{24—25}, *u razlikih čudi* 57₉, и *u misli ljubvenih* 78₁₆. Не би било оправдано претпостављати да су у овим примерима по среди облици с наст. *-ux* с гласом, одн. словом *h*, пропуштеним гласовним путем, или штампарском грешком. Зоранићев језик, као што смо видели, уопште нема гласовног губљења *x* на крају речи. А колико се по Будманијевим напоменама при дну текста може закључити нема ни честога изостављања слова *h* штампарском грешком. Један једини је пример поуздан: *mogi* место *mojih* стр. 73, нап. 4. Међутим, има укупно осам примера употребе gen. pl. за loc. pl., од којих су два поуздано генитиви, *zlamen* 74_{30b}, и *držaf* 73₃₈. Истина, оба су у стиху и слику, али су опет непобитан доказ да је у вредности loc. pl. могао бити употребљен и gen. pl.

§ 243. Instr. pl. Има увек наставак *-u*: *riči* 24₂₂, 38₂₈, 39₂₀, 39₃₉, 44₁₅, 62₁₇, 81₄, 95₁₉, *časti* 6₁₁, *stvari* 83₉, *zviri* 49₆, и јамачно *pripovisti* 57₂₁.

§ 244. Многе имице колебају се између ове и прве промене женскога рода, тако да у појединим облицима могу имати и једне и друге наставке, или у једним облицима једне, у другим друге:

pisam nom. sg. 18₂₄, 30₃₀, 20₂₈, 27₇, 59₁₉, acc. sg. 19₂₃, 80₈₀, 23₁₂, *pismi* voc sg. 20₂₃, 21₂₉, 33₁, 35₁₄, 36₄₀, 76₁₇, 77₂, 20₂₀, 88₈₈, 78₁₈, 88₈₈, 79₂₂, 80₈, 21₂₁, 27₂₇, nom. pl. 4₁₉, 16₃₁, 27₁₇, acc. pl. 17₃₂, 20₃₀, 29₂₆, 35₃₅, 37₂₀, 62₆, 72₅, gen. pl. 11₂₉, поред *pisan* nom. sg. 24₁₀, acc. sg. 24₄₉, *pisni* gen. sg. 19₂₆, acc. pl. 3₁, 95₆, *pisnih* 31₂₃ и

pismom instr. sg. 25₄₀, *pisan* gen. pl. 17₃₃,

kob nom. sg. 43₃₉, 50₃, 51₆, acc. sg. 19₂₁, 38₃₈, 39₁₆, 51₉, *kobju* 60₃₄, *zlokob* 73₆ и

- kobom* instr. sg. 52₃₄, *kobe* nom. pl. 10₃₁, 73₁₀, 75_{12a} (+*zlobe*),
 acc. pl. 74_{9a} (+*znobe*), *zlokoba* nom.s g. 10₃₇,
zlob acc. sg. 19₂₀, (+*kob*) и
zlobe nom. pl. 75_{11a} (+*kobe*),
skrbi nom. pl. 91₄₀ и
skrbu acc. sg. 16₁₆, *skrbah* loc. pl. 29₂₂. Пример *skrbi* loc. sg.
 66₈ може бити и по једној и по другој промени.
pečal nom. sg. 58₃₂, acc. sg. 40₂₇, 58₂₉, 59₂₈, *pečali* gen. sg. 84₂₈,
pečalih loc. pl. 29₂₂ и
pečalah loc. pl. 4₃. Пример *pečali* loc. sg. 6₂₇, 29₂₈, 29 није
 јасан, јер може припадати обема групама.
kosti gen. pl. 36₄, 82₃₈ и
kost gen. pl. 22₂ (+*kripost*), 24₈ (+*mladost*),
stvar nom. sg. 13₂₈, acc. sg. 11₃₆, 13₃₀, *stvari* nom. pl. 4₁₂, 7₃₃,
 acc. pl. 3₂, 6₁₆, 22₁, 13₁, 36₁, 21₁₇, 27₁₉, gen. pl. 29₇, instr. pl. 83₉, *stvaréh*
 loc. pl. 29₃₄ — и
stvar gen. pl. 67₇, 9 (оба у стиху),
stiril (која такође иде овамо већином примера) nom. sg. 6₁₈,
 76₂₉, 80₁, acc. sg. 43₁₇, 54₃₂, 61₉, 95₁, 3, *stirilju* instr. sg. 29₁₀, *stirili* ac. pl.
 8₃₃, 9₃₆, 76₁₅, gen. pl. 43₁₀, 44₃₁, 64₂₉, 86₃₅ и
stirila 13₂, 34₃₉, *stirilom* 44₃₂, 54₃₇, *stiril* gen. pl. 36₂, 60₃₆ (оба
 примера у стиху), *stirilami* 42₁₄, 43₉, 44₁₇. Примери из прозе истак-
 нути су нарочито.
hći nom. sg. 14₂₇, 46₂₈, 88₂ има основу *čer* (с губљењем
 сугл. х): *čer* acc. sg. 55₃, *čeri* gen. pl. 71₃₄, и облике и по првој
 промени, као и претходне именице,
hčere gen. sg. 52₃₀, *čere* acc. pl. 16₁₈, 16, *čeram* dat. pl. 54₁₀.
 § 245. Осим основа поменутих у наведеним примерима овој
 промени припадају основе:
stav-: *staf* nom. sg. 8₂₁, 58₁, acc. sg. 25₃, 26₈, 46₃₇, *stavi* gen.
 sg. 29₆, loc. sg. 30₂₁, 40₃₀, 51₁₅, 67₈, 83₃₁,
plav-: *plaf* acc. sg. 52₃₃, *plavi* gen. sg. 84₃₆, acc. pl. 55₁₄, 85₃₃,
rat-: *rat* n. sg. 45₃₄, acc. sg. 45₁₇, 83, 76₁₉, 78₄₀, *rati* gen. sg. 11₁₈, 95₅,
bol-: *bol* acc. sg. 6₃₅, 22₆, 67₂₆, *boli* voc. sg. 41₃,
zled-: *zled* acc. sg. 8₁₆, *zledi* acc. pl. 75_{14a},
sin-: *sin* acc. sg. 73₁₇, *sini* gen. sg. 39₂₉, loc. sg. 42₁₇, acc. pl. 27₂₇,
stid-: *stid* nom. sg. 88₁₇,
rast-: *rast* acc. sg. 58₂₆,
skril-: *skril* nom. sg. 90₂₄, *skrili* loc. sg. 94₃₅,
put-: *puti* loc. sg. 22₃₅.

- laž-: laž* nom. sg. 67₃₄, *laži* dat. sg. 67₃₃,
sol-: soli gen. sg. 83₉,
ped-: pedi nom. pl. 61₃₃,
krv-: krf nom. sg. 17₂₂, 51₁₆, 86₃₄, acc. sg. 26₂₁, 91₂₄,
slast-: slast nom. sg. 9₂₈, 76₁₀, acc. sg. 6₂₈, 8₂₇, 12₁, *slasti* acc. pl. 16₃₇, 29₃₅,
slobod-: slobod nom. sg. 31₁₂, 83₁₂, acc. sg. 10₂₄, 19₅, 33₈, 50₄,
 77₁₇, 83₇, 86—87, *slobodi* gen. sg. 44₉, loc. sg. 19₈, 83₃₆,
pratež-: pratež nom. sg. 49₂, acc. sg. 76₃₂, *prateži* loc. sg. 50₂₁,
ľubav-: ľubav nom. sg. 23₁₈, 29₂₀, 57₈₇, acc. sg. 6₁₁, *ľubaf* nom. sg. 3₆, 6₇, acc. sg. 6₁₀, 8₁₉ ИТД., *ľubavi* gen. sg. 6₈, dat. sg. 11₃₇,
 voc. sg. 8₂₁, 30, 9₈, 21, 31, 39, *ľubafju* instr. sg. 11₃₄, 37₃₈, 38₁₉ ИТД.,
narav-: naraf nom. sg. 3₇, 26₅, acc. sg. 25₃₄, *naravi* loc. sg. 17₁₁, 23₃₃,
zabav-: zabaf 57₃₇, acc. sg. 8₂₀, *zabavi* loc. sg. 9₅, acc. pl. 23₃₅,
tisuć-: tisuć acc. sg. 51₂₆, 27, *tisući* gen. sg. 66₁₃,
tetif-: tetif acc. sg. 43₁₇,
pogibil-: pogibil acc. sg. 50₉, *pogibili* gen. sg. 19₉, 40₈, loc. sg. 74₅, acc. pl. 6₇, 88₁₉,
zapovid-: zapovid acc. sg. 65 70₁₉, *zapovidi* loc. sg. 43₂₁, 88₁₅,
ľubezn-: ľubezan nom. sg. 31₁, acc. sg. 33₁, 60₁₇, 61₂₇, *ľubezni* gen. sg. 42₇, loc. sg. 9₇, 54₁₄,
bolezn-: bolezan nom. sg. 60₁₈, acc. sg. 33₂, *bolezni* dat. sg. 9₈,
prijazn-: prijazan nom. sg. 23₁₈, 77₆,
himbezn-: himbezni loc. sg. 9₉,
uztezn-: uztezni acc. pl. 9₁₀,
propast-: propast nom. sg. 4₁₇, 58₂₂, *propasti* gen. sg. 13₁₁,
napast-: napast acc. sg. 58₂₃, 65₃₆,
oblast-: oblast acc. sg. 17₂₇
 Најзад, многа образовања на -ost-: *ľipost* nom. sg. 6₃₇, 9₁₉, 18₁₅, 19₁, 21₃₆ ИТД., acc. sg. 12₁₄, 14₃₈, 36, *ľiposti* gen. sg. 31₁₆, loc. sg. 49₉, nom. pl. 29₁₈, *ľipostju* instr. sg. 78₁₄ ИТД., *radost* nom. sg. 11₉, *ľalost* nom. sg. 8₁₁, *svitlost* nom. sg. 23₃, acc. sg. 8₁₄, 11₈, 12₁₀, 22, 24, *svitlosti* gen. sg. 14₁₀, 12, loc. sg. 14₁₄, *svitlostju* instr. sg. 27₁₇, *ľasnost* nom. sg. 11₁₀, *mladost* acc. sg. 8₁₂, *slatkost* acc. sg. 8₁₃, *tvrdost* nom. sg. 6₃₇, *milost* acc. sg. 20₈, *nemilost* nom. sg. 6₃₈, *blagost* acc. sg. 67₃₀, *ľinost* acc. sg. 67₃₁, *naglost* acc. sg. 79₁₀, *gnilost* nom. sg. 67₃₂, *sminost* acc. sg. 13₂₁, *slobost* acc. sg. 78₁₀, *dvornost* acc. sg. 53₁₅, *krasost* acc. sg. 31₆, *hrabrosti* gen. sg. 66₁₀, *ľakosti* gen. sg. 66₉, *skuposti* dat. sg. 68₇, *praznosti* loc. sg. 17₂₅,

oholost nom. sg. 15₁, acc. sg. 49₁₈ (с исправком место *oholast*),
svidost nom. sg. 9₃₀, *nesvidosti* dat. sg. 9₃₈, *zavidosti* gen. sg. 68₁ и сл.

2. Заменице и придеви

§ 246. Осим заменица 1 и 2 лица за једину и множину и рефлексивне *sebe*, које имају специјалне облике, и придева неодређеног вида, који већим делом добивају наставке именица, заменице и придеви имају углавном исту промену (наравно, кад се апстрахује квантитет појединих самогласника у наставцима који у Зоранића није означен), и зато ће се изложити заједно.

α)

Заменице 3 л. и одређени придеви

	masc.	neutr.	fem.
nom. - voc.	{ <i>star-i</i>	{ <i>star-o</i>	<i>star-a</i>
acc.	{	{	<i>star-u</i>
gen.	{ <i>star-oga</i>		<i>star-e</i>
loc.	<i>star-om</i>		{ <i>star-oj</i>
dat.	<i>star-omu</i>		
instr.	<i>star-im</i>		

	masc.	neutr.	fem.
nom.-voc.	{ <i>star-i</i>	{ <i>star-a</i>	{ <i>star-e</i>
acc.	{ (<i>star-e</i>)	{	
gen.	{ <i>star-ih</i>		
loc.			
dat.	<i>star-im</i>		
instr.	<i>star-imi</i>		

Напомене о падежним наставцима

§ 247. У облицима мушког и средњег рода сви наставци иза некадашњих меких сугласника имају место самогласника *o* самогласник *e*. Пример *dafnega* 28₈ треба, као што смо видели (§ 151), исправити у *dafñega*, према *dafñe* acc. pl. fem. 30₄.

§ 248. Nom. sg. Посесивне основе *moj-*, *tvoj-*, *sfoj-*, *naš-*, *vaš-*, основа заменице 3 л. *on-* и основа *vs-* (*sf-*) немају наставка у ном. (одн. acc.) sg. мушког рода.

Демонстративне основе *ov-*, *on-* поред облика ном. (-acc.) sg. masc. без наставка *of* 10₉, 12₁₉, 23₃₈, 25₁₄, 53₃₂, 56₃₂, 35₃₈, 64_{16b}, 70₆,

82₂₅, 92₂₅, 93₈₁, *on* 6₃₃, 14₁₃, 19₁₂, 20₂₆, 25₂₅, 44₂₀, 66₁₉, 75₄₁, 83₁₇, 93₂₅, 94₇ — имају и облике с наст. -*u*: *ovi* 11₃₂, 15₂₅, 26₁₈, 41₁₃, 87₅, 92₁₆, *oni* 87₇, 91₂.

Демонстративна основа *t*- има у пот. (асс.) sg. мушког рода наставак -*a*: *ta* 3₇, 4₆, 6₂, 7₂₉, 12₁₆, 13₂₄, 14₁₅, 17₁₇, 15₇, 28₂₄, 69₈₅, 70₃₀, и са доданом речцом -*j* *taj* 16₃₈, 70₃₇ у прози, и 18₁₉ (+ *onda**j*), 20₂₁ (+ *ugo**jaj*) у стиху.

Демонстративна основа *s*- има исто тако у пот. (асс.) sg. masc. наст. -*a*, са речцом *j*, али долази сасвим ретко. Једини су примери: *saj* 18₇, 62₇, 11₁₁, и од осталих облика пот. sg. fem. *sa* 22₃₇, асс. pl. fem. *se* 31₁₁, и gen. sg. neutr. *sega* 54₈₉. Само последњи од ових примера долази у прози (у изразу *do sega vrimena*).

Интерогативна основа за ствари *č*- има такође у пот.-асс. у самосталној употреби наст. -*a*: *ča* 3₁₇, 4₈₅, 5₆, 7₇, 12₂, 87₈₇, 14₂₈, 16₂₈, 17₂₄, 27₂₇, 18₂₈, 19₃₆, 37₃₇, 20₂, 23₁₃, 24₂₄, 25₂₅, 28₂₈, 88 итд. увек. Али у вези с предлозима налази се и облик без наставка: *zač* (у вредности интерогативног прилога) 3₁₂, 4₁₆, 17₁₇, 20₂₀, 28₂₈, 6₂₁, 7₂₉, 11₃₀, 14₄, 23₁₆, 27₃₅, 34₃₉, 38₆, 39₂₁ итд., *nač* 39₁₆, 47₃₂, 81₁₈. Без наставка је и пот.-асс. неодређене сложене основе *nič*-: *nič* 43₁₃ (Б. погрешно *nic*) 26₂₆, 71₁₃, 86₂₇.

§ 249. Асс. sg. Као код именица, акузатив муш. и ср. рода је једнак номинативу, или генитиву, према томе да ли именица уз коју реч стоји означава жив или нежив предмет. Зато и у ретким примерима употребе облика генитива за акузатив од именица које значе нежив предмет придев који уз њих стоји има наставак генитива: *odreni siña oblaka* 54₇, *sliši poja toga* 33₂₁, *poraza ljubkoga pojah* 24₃₄, једном и релативно: *is dafnega i staroga grada koga Nin kraļ sazidati... čini* 28₈.

Од основе заменице за 3 л. јединице мушког и средњег рода акузатив уз предлоге место облика *nega* (енкл. *ga*) има облик без наставка *ń*: *na ń* 49₂₁, *uza ń* 7₃₇, *nada ń* 34₂₉, *timo ń* 49₂₃.

Облик личне зам. 3 л. за једину женског рода постаје увек наставком -*u*: *ńu* 6₂₀, 13₂₂, 14₉, 15₂, 4 итд., а енклитично *ju* 6₂₃, 7₂₄, 11₄, 17₁₂, 18₂, 8, 21₂₁, 38₂₆, 27₂₇, 28₂₈, 39₉, 19₁₉, 21₂₁, 26₂₆, 87 итд. стално. Зато се и у примеру *ja us to'e... koko boļe umih zahvalih* 17₄ облик *'e* не може схватити као асс. sg. fem. зам. 3 л. с пропуштеним слабир *j*, него се мора узети да је по среди облик акузатива рефлексивне заменице *se* у коме је штампарском грешком изостало слово *s*.

§ 250. Gen. sg. Облици мушког и средњег рода постају редовно наставком *-oga*. Крајње *a* није никад скраћено.

Облици женског рода имају обично наставак *-e*. Само заменица за 3 л. јединине женског рода поред чешћег *-e, ње* 5₈, 6₂₅, 9₁₉, 14_{14, 18}, 15₁₂, 18₁₅, 21₃₃, 24₂₀, 51₁₆, 52₇, 81₄ итд., има и наставак *-еје: њеје* 24₂₆, 79₈, 89₂₈.

Интерогативна основа за ствари има у генитиву увек наставак *-еса: ђеса* 15_п, 23₂₄, 36_{21, 22, 23}, 43₃₄, 62₁₇.

§ 251. Loc. sg. Облици мушког и средњег рода имају обично наставак *-ом (-ем): hrvatskom* 3₁₁, *sfmogom* 38₉, *prvom* 23₂₃, *umrlom* 15₁, *ženskom* 15₁, *tom* 18₄, 46₂₉, 70_{10, 14}, *ovom* 51₃₆, *kom* 3₂₄, 22₅, 39₅, *tom* 8₈₆, 16₃₉, 20₁₅, 22₆, 24₁₈, *sfom* 65₈₁, 67₂₅, *čem* 21₂₀, *čen* 23₁₃, *ničem* 8₁₈, *něm* 4₁, 8₆, 25₁, 42₈₁, 76₁₁, 82₃₆, *sfem* 3₂₈, 13₁₉, 14_{2, 28}, 22₃, *mojem* 5₃₂, 24₃₀, 25₃, 53₈₄, *sfojem* 53₂, *doņem* 46₁₅, *najdoņem* 15₃₆, *najzadněm* 23₂₃ итд.

Али има и неколико примера с дативним наставком *-ому: u četeru ljubvenomu* 7₂₁ (проза), *f žitku slobodnomu* 73₄₀ (+ dat. *slavnomu + rimskomu*), *u obličju tomu* 24₁₇, (проза), *f srcu tomu* 73₃₉ (+ *slavnomu + rimskomu*), *u veselu pozoru tvomu* 53₁₁ (проза), *u sfemu* 89₂₂ (проза), *u sfemu* 91₃₇ (+ dat. *prihjenу*), *u ničetur* 6₃₆ (проза).

У примеру *u tome*, као што смо видели, немамо облик локатива, него прилошки израз *utom* коме је додан покретни самогласник *e*, исп. изразе *potom toga* 47₃₁, *potom* 17₂₈, *uto* 40_{2, 9}, 47₃₇, 51₂₀ итд., *utoj* 17₂₈, 50_{35, 36} и сл., увек у прилошком значењу.

Облици женског рода имају редовно наставак *-oj: grčkoj* 3₁₇, *zemaļskoj* 7₈₈, *morskoj* 45₃₈, *nebeskoj* 47₂₆, *livoj* 51₁₈, *vernoj* 17₄, 48₁, *rafnoj* 16₈₈, *božastvenoj* 17₂, 44₂₈, *umiјenoj* 28₁₅₋₁₆, *paklenoj* 47₂₈, *srčenoj* 69₂₆, *noј* 7₁₃, 14₁₀, 16₂₈, 18₁₈, *moјoj* 7₁, *tvoјoj* 9₅, 23₁₅, 65₁₄, *sfoјoj* 28₁₈, *vašoj* 84₁₉, *najdolņioј* 40₃₃ итд.

§ 252. Dat. sg. За мушки и средњи род нормалан је наставак *-ому (-ему): ženskomu* 14₂₈, *vernomu* 53₃₇, *slafnomu* 55₁₆, 74₁, *svitolomu* 53₃₂, *najpoglavitijemu* 13₂₀, *tomu* 15₁₄, 44₆, 47₈₉, 50₁₉, 54₂, 57₁₉, 71₁₈, *sfakomu* 6₃₃, 43₂₈, *komu* 33₁₃, 38₁, *tomu* 7₅, 12₁₀, 19₂₈, 41₃₆, 51₃₆, *sfomu* 43₂₃, *němu* 12₁₂, 25₂₂, 29₃₀, 50₂₃, *sfemu* 29₁₈, 57₁₉, *moјemu* 36_{16, 40}, *tvoјemu* 12₂₅ итд.

Само три пута, и сва три пута у стиху, долази за датив наставак локатива *-ом (-ем): tom* 65₃₀ (+ *sfom* loc. sg.) *tvom* 67₂₃ (+ *tom* loc. sg.), *něm* 22₁ (+ *љubven*).

За женски род је редован наставак *-oj*: *usilnoj* 7₄, *љubvenoj* 7₄, *rečenoj* 37₁₂, *nemiloj* 8₂₆, *lipjoj* 8₂₅, *vičnoj* 87₅, *tvojoj* 65₁₁, *sfojoj* 31₂₄, 28, *našoj* 11₃₈, 70₂₂, 92₁₂, *onoj* 31₁₂, *ovoj* 65₁₁, 15, *noj* 13₃₁, 15₇, 19₂₄, *joj* 7₃₁, 8₁₀, 24, 9₂₂, 11₂₂, 13₃, 14₁₃, *koj* 18₂₆, 29₃₃ итд.

§ 253. Instr. sg. За мушки и средњи род редован је наставак *-им*. За женски наставак *-ом*, као и код именица: *bilom* 12₃₃, *livom* 10₃₄, *nemarnom* 9₃₂, *zlaćenom* 24₄, *kamenitom* 13₉, *sedmoglavom* 16₁₂, *skračljivom* 13₁₀, *tom* 17₆, *onom* 11₂₁, *kom* 12₂₄, 13₂₉, 32, 26₁₈, *nikom* 13₉, *nom* 7₃, 8₁₀, 24, 9₂₉, 11₅, 22, 16₁₂, 22₈, *mojom* 6₂₃, 11₃₄, 24₂₅, *svojom* 44₃₅, 45₈, 47₇, 51₃₆, 55₁₈, *sfom* 6₂₃, 26₂₀ и сл.

§ 254. Nom. pl. Основе мушког рода имају наставак *-у*, средњег рода наставак *-а*, а женског наставак *-е*. Само једном уз именицу *оџи* долази и облик с наставком *-у*: *ti оџи* 24₃₇, исп. идентичан појав у асс. pl. у овој промени, и у именској промени придева.

§ 255. Acc. pl. Основе мушког рода имају, као и код именица, два наставка, чешће *-у*, и ређе *-е*, који се углавном управљају према наставку именице уз коју основа стоји:

а) *nebeski* 7₆, 70₁, 11, *љubveni* 31₂₃, 36₃₇, *љubki* 37₂₅, *strašљivi* 42₉, *diљji* 42₉, *stražni* 71₂₂, *strašni* 74_{10b}, *љuti* 21₁₂, *slatki* 30₉, *zeleni* 30₈, *misečni* 74_{43a}, *nemili* 78₃₁, *hrabri* 55₁₈, *kripki* 36₃₈, *ostali* 43₃, *sunčeni* 43₄, *prilični* 64₃₁, *pozlaćeni* 26₈, *srćeni* 36₃₈, *umiљeni* 36₃₉, *ti* 64₃₁, *ovi* 27₃₀, 36₃₇, 37₁₈, *oni* 37₃₅, *sfi (vas)* 7₆, 9₂, 30₂₂, 43₃, 70₁, 83₃₀, *ki* 16₉, 82₂₂, *tvoји* 38₃₀, 74_{31a}, *sfoји* 62₂₆, *sfi (= sfoји)* 68₁₉, *jini* 88₃₆,

б) *mlade* 37₃₂, 41₃₆, 64₄₂, *љubke* 10₁₄, 33, 57₃₄, *zlate* 7₆, *brze* 69₆, *slapske* 88₃₇, *zadnje* 75₂₂, *blažene* 57₃₅, *mlajahne* 55₃₆, *roditeљske* 44₃₉, *suncevodne* 69₆, *te* 28₃₃, *sfe* 22₄, 30₂₂, 49₃₂, 88₃₇, *moје* 41₃₆, *me* 10₁₄, 30₂₂, *sfoје* 15₇, 37₃₁, 69₆, *jine* 85₃₄.

Основе средњег рода добивају редовно наставак *а*. Само уз усамљени облик акузатива с наставком *-у* *lićci*, који као што смо видели долази искључиво у стиху, налазе се и облици образовани наставком *-у*: *lićci bili* 20₂₂ (+ *bili*), *sfi lićci bili* 60₂₀ (+ *vili*), *mi* (тј. *moји*) *lici bili* (+ *nemili*), *lićci rumeni* 60₁₈ (+ *љubveni* + *rameni*), поред *lićca rumena* 59₂₅ (+ *medvena*), *rumena i bila lićca* 60₉ (+ *htila*), *sfa lica* 63₃₅ (+ *ružica*), *rumena lićca* 48₁₇ (у прози).

Облици женског рода постају редовно наставком *-е*. Али се уз неке именице налазе и облици образовани наставком *-у*: *оџи blaženi* 26₉ (+ *ženi*), *gizdavi оџи* 8₃₂ (+ *javi*), *љubveni i mili оџице* 43₃₃, *mili оџице* 49₂₃, *оџице mili* 51₃₀, *оџице .. tvoји* 53₁₀, поред

mile očiце 59₂₅, 78₅, *jasne očiце* 59₃₀, *bili prsi* 48₁₇, и најзад *različni stvari* 21₁₇, поред *mnoge ostale stvari* 3₂, *razlike stvari* 6₁₆, *strašne i čudne stvari* 13₃₆, *sfe otajne stvari* 38₁₉, *stvari brañene* 6₂₂ и сл., *dobri kobi* 43₃₈.

У вредности акузатива множине долази за све родове и облик генитива множине: *za jinih obľubit* 35₆, *inih hoteći umoriti* 41₆, *unesihu jimen sfojih i jinih* 93₂₃, *jinih mnozih sobih stran vil vidih* 88₂₇, *obih vas sminih lovac znam* 64₃₁, *najdosmo mnozih mladićef spravnih* 31₂₆, *sfih nas proplakati čini* 80₃₈, *kih je ľubav...* *dovela* 6₇, *kih kako družba vidi* 75₃₆ и сл.

Лична заменица 3 лица за множ. м. и ср. рода уопште и нема у акузативу другог облика осим облика генитива *nih*, ненаглашено *jih :nih* 44₆, *jih* 43_{25, 32, 44, 7, 14, 20, 45, 10, 61, 23, 24, 71, 16, 73, 18} и сл. За множ. лица ж. рода употребљава се такође облик генитива *nih* 44₃₉, 53₂₈, енклитично *jih* 29₁₇, 40₂₃, 43₃₃, 44_{13, 26, 38, 47, 33, 55, 15, 59, 62, 19, 81, 87, 86, 22} и сл., али наглашени облик гласи и *ñe* 44_{6, 44, 27, 29, 86, 18, 93, 13}.

§ 256. Instr. pl. За све родове редован је наставак *-ими*: *razlikimi* 5₃₇, 7₈, 16_{33, 34}, *kriposnimi* 4₉, *jadofnimi* 5₃₆, *tvrdimi* 6₆, *strašnimi* 6₆, 16₁₈, *mnozimi* 16₈, *smrtnimi* 16_{18—19}, *žestocimi* 16₁₉, *plemenitimi* 14₃₅, *mojimi* 7₂₀, 11₃₂, *vašimi* 4₉, *jinimi* 16₉, *kimi* 8₃₄, *sfimi* 13_{17, 18}, *ñimi* 17₂₄, 38_{6, 7, 11, 43, 21, 25, 44, 11, 75, 40} итд. Само два пута долазе и облици с наставком *има*: *mojima* (говори се о очима) 53₁₀ и *ñima* 38₃₆ (говори се о двојници), али исп. *plaćniti očiama* 76₁₅ и наведене примере облика *ñimi* у којима се такође подразумевају два лица. Пример *očiama mojim* 7₁₉ сасвим је усамљен, па ће свакако бити штампарска грешка.

Напомене о основама

§ 257. Посесивне основе *moj-*, *tvoj-*, *sfoj-* имају обично у свима падежима правилне облике, изузев gen.-acc., dat. и loc. јединине мушкога и средњега рода, у којима су место завршетака *-ојета*, *-ојему*, *-ојем* обични завршеници *-ога*, *-ому*, *-ом*:

moga 5₃₁, 6₂₃, 7₁₁, 10_{7, 19}, 11₈, 28_{5, 18}, 33₂₁, 39₂₅, 40_{21, 85}, 41₈, *tvoga* 40₃₃, 62₂, 68₁₄, 75_{9b}, 95_{2, 8}, *sfoga* 8₅, 12₁₁, 16₃₇, 46₁₈, 48_{18, 19}, 49₃₈, 51₁₁ итд.,

tomu 7₅, 12₁₀, 19₂₈, 41₃₆, 51₃₆, *sfomu* 43₂₃ и сл.,

tom 8₃₆, 16₃₈, 20₁₅, 22₆, 24₁₈, 33₃₂, *sfom* 65₃₁, 67₂₅ и сл.

Али од тога правила има и доста отступања у оба правца, у прози мање, а у стиху много више. Поред обичних краћих

облика у gen.-acc., dat. и loc. sg. masc. и neutr. долазе и дужи, а поред дужих облика у осталим падежима долазе и краћи:

mojega 10₂₈ (+ *ńega*), 11₅ (у стиху), 78₃₇ (у стиху), 92₃₈ (+ *našega*), *tvojega* 33₂₀ (у стиху), 90₃₈ (+ *vičńega*), *sfojega* 10₂₉ (+ *tudje ga*),

mojemu 36₁₆ (у стиху), 34₄₀ (у стиху), *tvojemu* 12₂₅ (у прози),

mojem 24₃₀ (+ *pojem*), 25₃ (+ *po њem*), 5₃₂ (у прози), 53₃₁ (у прози), *sfojem* 53₂ (у прози). У прози, дакле, има свега 4 примера дужих облика.

Далеко је већи број примера употребе краћих облика у падежима који обично имају дуже облике. Нарочито их је много у стиху:

ma nom. pl. fem. 8_{2, 3, 5, 21, 9, 6, 27, 10, 89, 11, 9, 10, 19, 15, 16, 20, 17, 21, 29, 35, 22, 7, 23, 27, 30, 20, 59, 19, 38, 60, 2, 61, 1, 63, 31 a, 37 a, 17 b, 77, 37}, acc. pl. neutr. 32₃, 63_{2 b}, *tva* nom. sg. fem. 8_{21, 19, 1, 23, 1, 67, 29, 75, 6 b, 80, 1}, *sfa* acc. pl. neutr. 63_{85 a},

me nom. sg. neutr. 34₄, 63_{13 a}, acc. sg. neutr. 8₃₄, 9₂₈, 25₃₈, 30₂₇, 64_{11 a}, 70₂₄, 78₂₄, acc. pl. masc. 10₁₄, 30₂₂, gen. sg. fem. 10₅, 27_{9, 11, 35, 2, 59, 26, 29, 60, 3}, 64_{24 a}, nom. pl. fem. 33₃₃, 63_{33 b}, acc. pl. fem. 64_{5 a}, *tve* nom. sg. neutr. 61₃₅, 92₂₈, acc. sg. neutr. 92₄₀, nom. pl. fem. 8₃₅, acc. pl. fem. 30₁₀, *sfe* acc. sg. neutr. 68₃₆, acc. pl. fem. 72₂₄, 75_{14 a},

mu acc. sg. fem. 9₉, 19₅, 21₁₅, 23₁, 30₃₄, 33₁, 36₁₆, 76₁₉, 78_{28, 29}, *tvu* acc. sg. fem. 23₂, 74_{11 a}, *sfu* acc. sg. fem. 23₄, 26₆, 60₄, 74_{12 a}, 75₂₉,

moj dat. sg. fem. 9₈, 60₁₉, *sfoj* dat. sg. fem. 19₈,

mom instr. sg. fem. 9₃₀, 18₃, *tvom* instr. sg. fem. 9₃₁, *sfo* instr. sg. fem. 77_{22, 27},

mi nom. pl. masc. 8₃₉, 20₂₁ (ако нису енклитички облици датива зам. 1. лица за једину), ac. pl. neutr. 78₃₂.

У прози је таквих облика релативно мало: *ma* nom. sg. fem. 29₂₉, 94₃₉, *tva* nom. sg. fem. 3₁₃, 64_{35, 36, 41, 81, 23}, *tvu* acc. sg. fem. 45₃₁, *sfu* acc. sg. fem. 18₃₃.

У gen.-acc. (dat.) и loc. једн. мушког и средњег рода долазе место завршетака *-oga*, *-ому*, *-ом* и завршеци *-ega*, (*-ему*), *-ем*, али само у стиху, или и слику: *tvega* 92₃₆ (+ *sfega*), *mem* dat. sg. masc. 22₁ (+ *љubven*), loc. sg. neutr. 27₁₄, 36₃₁ (+ *zlamen*), 59₃₂ (+ *љubven*) 78_{9, 12} (+ *slobojen*).

§ 258. Релативно-интерогативна основа има у већини примера облик *k-*:

ki nom.-acc. sg. и pl. masc. 3₁₆, 4₇, 6_{1, 14, 16, 29, 7, 10, 10, 10, 17, 16, 9} итд., *kigodi* 3₂₉, *niki* 24₁₅, 27_{25, 26} (× 2), 37_{14, 15} (× 3) итд.,

ko ном.-асс. sg. neutr. 7₃₅, 9₃₈, 13₁₀, 15₁₀, 19₁₀, 25₂₀, 26₂₉, 27₁₅, 28₃₂ ИТД.,

koga gen.-асс. sg. masc. и neutr. 3₁₈, 16₂₀, 14₃₂, 26₂₄, 28₁, 8, 21 ИТД.,

komu dat. sg. masc. и neutr. 33₁₃, 38₁,

kom loc. sg. masc. и neutr. 3₂₄, 22₅, 39₅, instr. sg. fem. 12₂₄, 13₂₉, 32, 26₁₈ ИТД.,

ka ном. sg. fem. 3₁₁, 4₃₅, 7₁₂, 24, 31, 10₂₀, 12₃₂, 13₂₃, ном.-асс. pl. neutr. 12₂₆, 40₁₀ ИТД.,

ke gen. sg. fem., ном.-асс. pl. fem. 3₁, 4₃, 12, 5₃₆, 8₁₂, 10₂₆, 11₃₁, 13₃₆, 14₂₄, 15₄, 16₂₅, 29, 21₃, 22₁₈, 25₁₉, 26₂₀, 27₂₀, 23 ИТД.,

koj dat.-loc. sg. fem. 15₃₃, 18₂₆, 20₂₄, 34, 21₃₀, 28₃₀, 29₃₃ и сл.,

ku асс. sg. fem. 17₃₈, 18₂₄, 32, 20₂₉, 33, 21₁₅, 22, 30, 24₆, 29, 25₅, *kugodi* 80₃₁ и сл.,

kih gen.-loc. pl. 6₅, 7, 20, 20₁₀, 22₂₆, 24₃₄, 26₂₈, 29₉, 40 и сл.,

kim instr. sg. masc., dat. pl. 4₄, 13₃₂, 18₁₇, 21₂₈, 35₃₇, 71₃₈ и сл.,

kimi instr. pl. 8₃₄, 15₁₇, 32₄₀ ИТД.

Али поред тога има, и у прози и у стиху, и облика образованих од основе *koj-*:

koji ном.-асс. sg. и pl. masc. 16₁₈, 19₂₇, 24₃₂, 25₃₈, 88₃₈,

koje ном.-асс. sg. neutr. 23₃₁, 45₁₉, 61₂₂, gen. sg. fem., ном.-асс. pl. fem. 10₃₂, *kojegodi* 23₁₇,

koja ном. sg. fem. 11₃₁, 36, 12₃, 15₆, 27₅, 37₃₆, 47₂₅, 81₁, 89₄, ном.-асс. pl. neutr. 14₁₇, 15₉, 23₃₇,

koju асс. sg. fem. 5₃₂, 32₃₆, 33₂₄, 42₂₄, *kojugodi* 18₃₅, *kojugodir* 41₁₈,

kojom instr. sg. fem. *kojomgodi* 17₃₃, *kojomgodir* 64₃₉,

kojih gen.-loc. pl. 15₂₁,

kojim dat. pl. *kojimno* 65₂₄.

Сложене основе *nik-*, *sfak-* немају облика образованих од *koj-*.

§ 259. Личне заменице 3 лица имају у номинативу једнине и множине свих родова облике од основе *on-*, а у свима осталим падежима облике од основе *n-*, осим енклитичких облика, који у једнини за мушки и средњи род гласе *ga* (*n*) и *tu*, за женски *ju* и *joj*, а у множини за све редове *ih*, *jih* и *im*, *jim*.

§ 260. Интерогативна заменица за лица има у номинативу облик *gdo* 4₂₀, 7₂₉, 37, 24₂₆, 27₃₅, 32₂₉, 53₁₉, 81₁, 84₂₀, 23, и *tko* 58₂, 11, 59₂₅, 29, 60₁, 10, 11, 18, 21, 35, 61₅, 9, 63_{28b}, 34b, 66₁₇, 22, 67₁₆, 68₂₃, 75_{1b}, 2b, 81₃₀, 37, 83₁₅, 85₄₀, 88₁₆, *tko godi* 43₃₄, *tko god* 26₁₂. Остали падежи постају од основе *k-*. — Сложена неодређена има у номинативу *nitko* 28₃₅, одречна *nitkor* 70₂₃, с речцом *-pe*, *-p* која се

на крају додаје редовно у свима облицима, исп. *nikomur* 21₁₉, 37₂₃. — Сложена свакога лица има и у номинативу као у осталим падежима облик од основе *šfak-* без наставка: *šfak* 6₈₅, 16₈, 26₂₈, 86, 82₂₁ и сл.

Нејасан је пример *ko* 35₂₂. По свој прилици биће то штампарска грешка место *ako*.

§ 261. Сложена одречна заменица за ствари има у номинативу-акузативу редовно облик *ništar* 21₂, 40₂₇, 94₉, исп. и свезу *ništarmañ(e)* 4₆, 5₂₉, 86—87, 12₃₈, 17₈, 16, 19₂₅, 20_{32—33}, 28₂₅, 29₈₅ итд. Речица *-pe*, *p-* остаје и у свима осталим падежима, који постају правилно од основе *nič-*, gen. *ničesar* 80₈₁, loc. *ničemur* 6₈₆, instr. *ničimre* 41₂₈. Али једном у стиху има и loc. *ničem* 8₁₃, без *-pe*.

Поред *ništar* долази за ном.-асс. и *nišće* 6₂₁, 38₂₂.

§ 262. Основа *sv-* (*sf-*) има у ном.-асс. једине мушког рода увек облик без метатезе *vas* 6₂₇, 10₂₃, 24, 12₃₆, 13₂₀, 81, 16₂₂, 20₁₃, 24, 21₂ итд.

§ 263. Припадање 3 лицу једине мушког и средњег рода исказује се основном *negov-* (ном. sg. masc. *negof*), а 3 лицу множине мушког и средњег рода основном *nihov-* (ном. sg. masc. *nihof*):

negof ном.-асс. sg. masc. 28₁, 47₂₃, 51₃₇ и сл., *negovo* ном.-асс. sg. neutr. 12₈, 41₂₆, 46₅, *negova* gen. sg. masc. и neutr. 12₂₀, 37₃₃, 41₃₈, 54₈, ном. sg. fem. 17₃₄, 18₃₇, 41₁₉, 46₂, *negovim* instr. sg. masc. и neutr. 12₈, 52₂₉, 54₄, *negovu* acc. sg. fem. 39₂₂, *negovi* dat. sg. fem. 54₂₀, *negove* ном.-асс. pl. fem. 50₁₆, gen. sg. fem. 11₃₄, 46₂₇, 54₁₉, *negovih* gen.-loc. pl. 18₂₅, 52₅, 65₂₂,

nihovu loc. sg. masc. и neutr. 49₅, *nihovim* instr. pl. 46₃₆, *nihovih* gen.-loc. pl. 65₂₆ итд.

Али се место тих облика употребљавају и генитиви заменица 3 лица, за једину *nega*, за множину *nih*:

nega nastoje 10₃₄, *nega glas* 75₂₅, *nega božastvo* 47₂₂, *nega zakon* 65₈₈, *nega broji* 65₃₄, *nega pristoji* 65₃₅, *nega smrti* 82₆, *anjeli nega* 70₂₄,

nih ušustvo 43₂₅, *nih vrata* 31₂₂, *nih glava* 65₃₉, *nih rast* 65₃₈, *nih riči* 44₁₅, *nih žitak* 47₅, *nih rojstva* 16₁₀, *nih očice* 43₃₃, *lubaf nih* 47₈, *dila nih* 38₁₇, *pozor nih* 43₁₅, *božice nih* 43₂₁, *stariji nih* 46₃₇ и сл.

Облик *nih* служи и за ознаку припадања 3 лицу множине женског рода. Припадање 3 л. једине се исказује само генитивом заменице 3 лица женскога рода:

не истока 5₃, *не срдаче* 6₂₅, *не липост* 9₁₉, 18₁₅, *не свитлости* 14₁₄, *не глас* 15₁₂, *не поглед* 21₃₃, *не гизду* 24₂₀, *јиме не* 44₃₅, 46₈, *ричју не* 14₁₈, *неје прonos* 79₈, *јиме неје* 24₂₆, *доброћин'а неје* 89₂₈ итд.

Компаратив и суперлатив

§ 264. Овим напоменама о основама заменица и придева могу се додати напомене о образовању основа компаратива и суперлатива које имају исту промену.

Основа компаратива постаје од основе позитива онако као и у већини српскохрватских дијалеката, наставком *-uj-*, односно променом сугласника на крају основе:

правље 76₂₋₃, *прављим* 70₃₆, *здравије* 66₃₇, 88₅, *племенитију* 41₂₃, *наређеније* 4₁, *поглавитиж* 49₁₇, — *јсснији* 36₃₆, *јасније* 35₂₁, *страшњија* 88₃₅, *краснија* 36₃₄, *свитлија* 36₃₅, *hitrije* 4₁, 92₄₀, *hitrijega* 71₃₂, *gorčiju* 78₄₀ итд.

драже 47₁₁, *убожи* 68₇, *млaji* 28₁, *tvrje* 84₆ и сл.

Поред *starija* 86₂₂, 23, *starijih* 27₃₁, налази се и *starji* 46₃₇, *starjim* 69₁₈, *najstarji* 17₂₇, 90₁₃, али није јасно да ли је по среди губљење самогласника *и*, или додавање наставка *-ju* апстрахованог из других облика, на облик позитива *star-*.

Нарочито треба истаћи образовања *lagļi* 6₅, *lagļe* 8₂, 66₁₃, (образовано суфиксом *-ļи* апстрахованим из облика као *lipļa* 18₂₇, 36₃₃, *lipļu* 41₂₂, *najlipļi* 34₂₂), затим *maiše* 6₃, *najmaiši* 87₂, (али прилог увек *maīe* 11₃₅, 67₂₆, 68₆, *ništarmaīe* 4₆, 5₂₉, 12₃₈, 17₁₆, 19₂₅, 20₃₂₋₃₃, 28₂₅, 29₃₅ итд), *veķši* (са *k* добивеним дисимилацијом од *ķ*) 71₂₃, *veķša* 71₂₀, 75₆₆, *veķsom* 27₁₇ (али *veči dil* 3₁₉, *veče čudo* 69₂, и прилог увек *veče* 3₂₀, 5₂₈ (× 2), 12₄, 17₃₇, 19₂₃, 29₁₅, 38₁₈ и сл.).

Компаратив се неки пут изражава везом позитива с прилогом *veče*, *več*: *veče gnifna i veče nemila* 5₃₈, *veče gizdave i prud'ie* 3₂₀, *veče meako ali plitko* 84₃₇₋₃₈, *veče vruć* 36₆, *već moguć* 36₅, *već skončajuć* 36₇, *već jaka i moguća* 29₂₄ и сл.

§ 265. Основа суперлатива постаје од основе компаратива префиксом *naj-*: *najstariji* 17₂₇, 90₁₃, *najsličniji* 28₃₂, *najlaznije* 12₂₉, *najumićnijih* 49₁₇, *najpoglavitijemu* 13₂₀, *najgorčiji* 15₁₉ итд.

Али има придева код којих се облик суперлатива изводи непосредно од основе позитива: *najprvi* 11₃₃₋₃₄, *najprvih* 49₈, *najdoñem* 15₃₆, *najdoñoj* 47₂₈, *najposlidña* 90₂₁, *najzadñem* 23₂₃ и сл.

Кад више суперлатива стоји у вези, само први има ознаку суперлатива *naj*: *najsličnije i prikladnije* 28₃₂, *od najumićnijih i poglavitijih i možnijih* 49₁₇.

β) Заменице 1 и 2 лица

§ 266. ном.	<i>ja</i>	<i>ti</i>	
acc.	{ <i>mene-me</i>	{ <i>tebe-te</i>	{ <i>sebe-se</i>
gen.			
loc.	<i>meni, mni</i>	<i>tebi</i>	{ <i>sebi</i>
dat.	<i>meni, mani-mi</i>	<i>tebi-ti</i>	
instr.	<i>mnom, manom</i>	<i>tobom</i>	<i>sobom</i>

Најомене

§ 267. а) Енклитични облици *me, te, se* за gen.-acc. и *mi ti* (облика *si* нема) за dat. употребљавају се под познатим условима. У стиху се, по потреби метра, крајњи вокал *u* у dat. често скраћује, исп. § 49,50.

б) У заменице 1 лица редован је облик за датив *meni* 4₁, 6₁₃, 21₁, 37₁, 7₂₄, 8₃₇, 13₇, 11₁, 23₁, 27₁ итд. Само једном долази и облик *man* 61₃₂ (+ *ustani*).

У локативу је такође обичан облик *meni*. Само три пута долази и *mni*, једном у прози: *po mni* 59₁, и два пута у стиху: *po mni* 15₁₉, *u mni* 25₁₄.

У инструменталу је у вези с предлозима обичан облик *mnom*: *sa mnom* 7₃₀, 8₁₁, 11₂₀, 12₂₇, 13₃₆, 55_{31, 32}, 81₂₇, 82₃₁₋₃₂, 89₇, *za mnom* 41₂₈, па чак (у стиху) и *nad mnom* 22₉. Али с предлозима долази три пута и облик *manom*: *za manom* 37₂₈, 50₃₁ (оба у прози), и *prid manom* 63_{5b} (у стиху). — У самосталној употреби без предлога обично је *manom* 23₇, 60₅ (оба у стиху), и 87₁₉ (у прози), али два пута у стиху долази и *mnom* 26₃₃, 92₃₉.

§ 268.	ном.	<i>mi</i>	<i>vi</i>
	acc.	{ <i>nas</i>	{ <i>vas</i>
	gen.		
	loc.		
	dat.	<i>nam</i>	<i>vam</i>
	instr.	<i>nam</i>	<i>vami</i>

Најомена

Као генитив заменице за множину 2 лица долази и облик *vaju* 59₁, 71₃₂ у прози, и 35₂₁ у стиху (ориг. јамачно штамп. грешком *naju*).

γ) Неодређени придеви

§ 269. У неодређеној промени основе добивају наставке именица у свима падежима, изузев инструментал једнине муш.

и ср. рода и генитив-локатив, датив и инструментал множине свих родова који имају наставке одређене промене, и унеколико вокатив јединине.

Напомене о падежним наставцима

§ 270. Voc. sg. Основе мушког рода имају у овом падежу облик без наставка, једнак номинативу: *sin oblače* 53₈₈.

§ 271. Dat.-loc. sg. Основе мушког и средњег рода имају увек наставак -у. Основе женског рода редовно наставак -и, као и именице. На пр. dat. sg.: *k jednoj vrući razkošni iz stine izvirujući i tiho.. tekući* 17₉₋₁₀, *k jednoj slavni vilenici i umići prijateljici* 28₂₉, *k jednoj bistri vrući* 42₁₇, *k jednoj hladni vodici* 42₃₃, *veliki zalosti* 45₁₂, *negovi božastvenoj svitlosti* 54₂₀, *k tihi i bistri vodi* 83₁₃, *dobri kobi* 44₂ и сл., loc. sg.: *na zeleni drobni travici* 7₁₃, 85₄₀, *na zlati jabuci* 12₃₄, 85₁₇, *na zeleni tržanci* 39₂₇, *na drobni travici* 42₂₁, *na veliki tišini* 47₂₁, *na milošći ukazani* 83₃₇, *na povraćeni slobodi* 88₁, *na nezrili i trpkii jabuci pri roka utrgani* 87₁₅, *postazi netlačeni* 4₇, *po milosti milodani* 28₂₀, *u strašni pućini* 47₂₀, *u zeleni prateži* 50₂₁, *u tvrdi uzi* 83₃₄, *u vodeni prateži* 88₁₀ и сл.

§ 272. Nom. pl. Уз облик средњег рода с наст. -и *liči* (в. § 217) има једном и предикативни ради придев наставак -и: *blidili* 60₂₂ (+ *dlki*). Исто тако наставак -и има предикативни радни придев и уз основе женског рода *oći, oćice: mogli te oćice* 76₃₆, (*oći*) *tmasteni* 24₃₈.

§ 273. А с с. pl. Основе мушког рода имају као и код именица двојак наставак: -и и -е:

a) *razliki* 53₂, 55₁₂, 88₃₆, *razlici* 6₅, 24(× 2), *gizdavi* 55₁₂, *čudni* 50₃₁, *užgani* 29₂₇, 90₁₁, *rastreseni* 43₄, *promiñeni* 43₃₇, *pozlačeni* 13₈ и сл.,

b) *razlike* 3₁₆, 19, 82₂₆, 85₃₂, 34, 89₁₆, 89₁₀, *čudne* 82₂₄ и сл.

Уз именицу *oći* има једном предикативни трпни придев наставак -и: *oći k zemļi prignuti drža* 25₂₀.

Додавање паршикула

§ 274. Заменичко-придевски облици проширују се неки пут, већином у стиху, речцама које не врше никакву нарочиту модификацију њихова значења. Такве су речце:

-j: *taj* ном.-acc. sg. masc. 16₃₈, 70₃₇ (у прози), 18₁₉ (у стиху), + *ondaj + tadaj + raj*, 20₂₁ (+ *ugajaj*), *saj* ном.-acc. sg. masc. 18₇, 62₇, 11, *toj* ном.-acc. sg. neutr. 22₁₃, 39₁₃ (у прози), 23₃₃ (+ *moj* +

+ *jednoj*), 23₉ (+ *tvoj*), исп. и у изразу *utoj* (писано *u toj*) 17₂₈, 24₅, 50₃₅, 36, који има прилошко значење, *ovoj* ном.-асс. sg. neutr. 8₁₉, 23, 30, 60₂₃, 77₄₈ (све + *moj*), 68₂₁ (+ *dvoj*), 74_{25a} (+ *takoj*), *onoj* 62₁₁ (+ *sloj*), *tuj* асс. sg. fem. 51₉ (у прози).

-*no*: *kino* ном.-асс. sg. masc. 65₁₈, 19, 36, *keno* ном. асс. pl. fem. 4_{19a} *kojimno* dat. pl. 65₂₄ (све у стиху).

-*godī*, -*god* које се налази на крају облика релативно-интерогативне основе *k-* са гледишта Зоранићева језика није било речца, него саставни део самих облика, пошто им је давало значење неодређености. Исто тако није било речца ни -*pe*, -*p* у одречним облицима основа *nik-*, *nič-* (ном. *nitkor*, *ništar*), него стална карактеристика њиховог одречног значења.

3. Бројеви

α) Просји бројеви

§ 275. Основе: *jedn-* (ном.-асс. sg. masc. *jedan*, neutr. *jedno*, fem. *jedna*), *dv-* (ном.-асс. masc. и neutr. *dva*, fem. *dvi*), *tr-* (ном.-асс. *tri*), *četir-* (ном.-асс. *četire*), *pet-*, *šest-*, *sedm-*, *osm-*, *devet-*, *deset-*,... *dvanadest-e* 71₃₃, 93₁₂, *trinadest-e* (исп. *trinadestom* 29₅)... *trideset-* 71₃₃₋₃₄, 34, 93₁₄, *šestdeset-* 93₁₃,... *trista* 93₁₃.

Променљиве су само основе:

§ 276. *jedn-*, која има облике за сва три рода и оба броја по заменичко-придевској промени, *jedan* ном.-асс. sg. masc. 7₃₄, 11₃₃, 12₁ итд., *jedno* ном.-асс. sg. neutr. 26₂₃, *jednoga* gen. sg. masc. и neutr. 17₂₁, *jednomu* dat. sg. masc. и neutr. 14₂₈, 30, 17₂₇, 30, *jednom* loc. sg. masc. и neutr. 15₁, *jedna* ном. sg. fem. 7₂₃, 14₂₇, 18₂₆, *jednu* асс. sg. fem. 7₃₅, 21₂₂ итд.

§ 277. *dv-a*, *dv-i*, *tr-i*, *četir-e*, које за сва три рода имају углавном облике множине заменичко-придевске промене: *ava* ном.-асс. masc. и neutr. 16₁₂, 19₃₂, 29₈, 38₈, 13, 57₁₇, 62₁₅, 68₃₇, 75₃₈ и сл., *dvi* ном.-асс. fem. 16₁₃, 29₈, 11, 39₁₃, 43₁, 44₂₇, 59₅, 63_{31b}, 68₂₉, 76₃₅, 82₃ и сл., gen.-loc. за сва три рода *dvih* 38₁₄, 42₂, 45₂, 46₃₀, dat. *dvim* 87₁₂, *obidvim* 12₄, instr. *dvimi* 38₁₂, 43₁₆, 50₈, *tri* ном.-асс. 27₃₀, 37₁₈, 75₃₆, 76₄, *trih* gen.-loc. 52₂₁, 55_u, *četire* ном.-асс. 13₁₂, 28₃₁, 85₂₀ (× 2), *četirimi* instr. 59₉₋₁₀.

У gen.-loc. поред *dvih* долази и облик *dviju* 44₄, 64₂₅, 94₃₀, а у дативу поред *dvim* и *dvima* 14₃₀.

§ 278. Као *dva-dvi* мења се и *oba-obi* (*obe*): *oba* ном.-асс. masc.-neutr. 31₂₆, *oba dva* 42₁₄, 21, 59₁₃, *obi* ном.-асс. fem. 10₂₆, *obe* 10₂₇, 39₁₁, 43₁₈, 77₂₄, 83₃₂, *obe dvi* 39₁₃, *obih* gen.-loc. 42₃₄, 64₃₁, 88₂₇,

obim dat. 21₁₄, 40₈, *obimi* instr. 7₁₉, 44₁₁, 55₁₇. И овде у gen.-loc. поред *obih* има и *obiju* 40₃₁, 46_{6, 10, 29}, у dat. поред *obim* једном и *obima* 14₃₈.

Неки пут уз предлоге ном.-акуз. замењује остале падеже: *и она два (бише)* 38₁₃, *под два црна и тапхна луца* 29₈.

β) *Осћали бројеви*

§ 279. Т.зв. редни и збирни бројеви имају заменичко-приведску промену. Основе:

а) *prv-i, -o, -a, drug-i, -o, -a, tret-i, -o, -a, četvrt-i, -o, -a, pet-i, -o, -a* итд. Основа *tret-* има у мушком и средњем роду *treti* ном. sg. masc. 5₃₁, 54₂₇, *tretom* loc. sg. neutr. 33₉₋₁₀, а у женском поред *treta* ном. sg. 13₁₅, 81_{34, 39}, 82₂, 85₂₅, *tretu* acc. sg. 42₁₅, и *tretje* gen. sg. 19₂₈.

б) *dvoj- dvoj* ном.-acc. sg. masc. 67₃₄, 68₂₂, 87₂₈, *dvoje* ном.-acc. sg. neutr. 13₁₃, 60₂₇, ном.-acc. pl. jem. 34₂₃, *dvojega* gen.-acc. sg. masc. и neutr. 6₃, 83₇, 86₂₁, *dvoja* ном. acc. pl. neutr. 76₄₀, *troj-troj* ном.-acc. sg. masc. 65₁₂, *četver- četvera*, ном.-acc. pl. neutr. 85₂₀, *sedmer- sedmere* acc. pl. masc. 88₃₇, *sedmera* ном. acc. pl. neutr. 88₃₄ итд. Тако и *oboj- oboj* ном.-acc. sg. masc. 48₂₁, *oboje* ном.-acc.-voc. sg. neutr. 35₁₈, *obojih* gen.-loc. pl. 89₁₁.

II РЕЧИ С КОНЈУГАЦИЈОМ

§ 280. Систем конјугације Зоранићева језика састоји се од времена: *садашњег, пређашњег свршеног, пређашњег несвршеног, прошлог, давнопрошлог* и *будућег*; начина: *заповедног, погодбеног* и *неодређеног*; *придева*: *радног* и *шпрног*; и *прилога*: *садашњег* и *прошлог*. Облицима времена и погодбеног начина разликују се уједно и *шри лица* 1 2 и 3, у *два броја, једнини* и *множини*, облицима заповедног начина само 2 и 3 л. једнине и 1 и 2 л. множине, облицима придева три рода и два броја, а трпног придева и сви падежи. Глаголски прилози и неодређени начин углавном су непроменљиви облици.

а) *Основе*

§ 281. Глаголски облици образују се од двојних основа: презенатске и инфинитивне, које су међусобно повезане сталним односима, углавном сличним односима у савременом књижевном језику. Извесне разлике показују само поједини глаголи:

reku (1 sg. praes.) 34₁₇, 37₂₆, *rečem* 28₈₉, *reče* 3₈, 28₈, 29₂₂, 69₁₄, *rečete* 94₁₆; инфинитив *reći* и *riti*, в. даље — у основи сад. вр. нема никада наст. -не-,

mogu (1 sg. praes.) 8₂₉, 24₂₂, 25₃₇ итд., *moreš* 7₂₅, 17₂, 29₁₉, *more* 7₈₀, 8₅, 13₂₄, 88, 14₁₀, 38₁₁, 14, 19, 42₅ итд., *moremo* 73₁₂, *primore se* 84₁, *mogu* (3 pl. praes.) 3₁₇, *potomogu* 95₈, инф. *moći* — нема такође -не-,

upadeš 84₈, *upade* (3 sg. praes.) 15₁₆, инф. *pasti* 27₃₁, 37₁₁ и сл. исто тако без наст. -не-, али *padni* (2 sg. imperat.) 21₃₁,

kladeš 50₉, *podkladeš* 84₁₀, *klade* 72₁, инф. не долази, али исп. аорист *kladoh* 6₂₄,

vede 68₄, *dovede* 44₈, *privede* 44₅ и сл., инф. долази само од сложених *dovesti* 13₃₉, 88₁₁, 89₇, *navesti* 38₃₈ и сл.

strže 66₂₃, *strgući* 71₂₉, 92₂₄ — инф. не долази,

vrže (3 sg. praes.) 66₂₂, *privrže* 66₂₁, инф. не долази, исп. *vrgla* 74_{36b}, *vrgši* 74_{32b},

skubući 40₂₄, имперфекат *skubiše* 41₄, аорист *oskube* 48₁₈, инф. *skusti* 40₂₄,

ide 28₃₄, 50₁₉, *idemo* 31₁₉, 71₂₈, *izide* 43₃₉, 52₉, *najdeš* 12₂₅, *ujde* 39₂₃ итд., инф. само сложено: *iziti* 13₃₇, 39₁₆, 86, 40₂, 45₂₄, 27, 29 итд., и *izajti* 46₃, *najti* 12₇, 24, 26, 32₃₉, *najt* 32₃₈, *dojti* 12₁₀, 13₂₆, 45₃₂, 50₂₅, 51₁₂, *projti* 13₂₅, 17₂, *pojti* 50₃₂, *zajti* 48₁₉, парт. перф. II *došad*, *prošad*, *prišad*, *pošad*, *našad*, *mimošad* (в. ниже), парт. перф. I *izašal*, *došal*, *prošal* итд.,

dobudeš 95₁₄, *dobudu* (3 pl. praes.) 65₃₇ као и просто *budeš* 13₃₅ итд., инф. *biti*, *dobiti* и сл.,

primeš 71₈, *prime* 53₁₉, инф. *prijati* и сл.,

poju (1 sg. praes.) 10₁₄, *pojem* 24₂₉, *poješ* 24₂₃, *poje* 20₃₂, 23₁₂, 87₂₀ (× 2), *uspoje* 10₁₂, *poju* (3 pl. praes.), инф. *peti* 19₃₁, 20₃₅, 21₂₀, 23₂₄, 22₁₅ итд., аор. *peh* 20₂₂, 94₂₂, *peše* 62₁₅, парт. перф. I *pel* 86₃₈, 89₃₀, *pele* 37₂₁, 59₅ итд.,

plovući 88₂₉, *plovuć* 20₁₃, инф. *opluti* 71₁₁,

odrene 54₅, *prorene* 75_{11b}, 92₇, *odreni* 54₇, инф. *odagnat* 39₃₀, аор. *odagna* 39₉, 54₈,

skončaješ 50₇, *skončaje* 20₄, 25₁₆, 58₂₈, исп. и *skončajuć* 9₁₂, 36₇, инф. не долази,

umira (3 sg. praes.) 26₂₈, 62_{32b}, *umiraju* 71₃₅,

udira 93₁₅, *razdira* 40₁₉, *razdiraju* 71₂₂,

nadzira 26₂₅, *prozira* 26₂₇, 75_{6a},

zapira 90₂₄, али исп. *upirući* 13₈,

zatira 62_{39b}, исп. и *utirajući* 39₁₉,
raczvira 62_{37a},
narica (од *naricati*, према *nareko*) 7_{12—18},
spominat se 37₃₁, *spominan se* 73₃, а тако јамачно (или *-am*)
и 52₂₄ (ориг. грешком *spominav se*), исп. и *spominajući se* 81₃₇, 89₂₈,
čtiš 3₁₅, инф. исп. *pročitit* 68₃₆, 92₂₆, *pročitif* 89₂₈, парт. прет.
I *čtil* 3₁₅,

susriteć 77₁₄, за инф. основу исп. аор. *sritih* 18₃, *susritih* 3_{10—11},
76₃₁, и парт. прет. II *sritif* 53₁₀,
sumnim 20₃₇ и *sumniu* (1 sg. praes.) 95₄, *sumniec* 21_{21—22}, за
инф. основу исп. *posumniiše* 43₃₀,
potnieć 50₁₂, јамачно као и горње основе,
snicuје 61₇, *smucuје* 61₁₀, *zagrļuju* 94₈ и сл. итеративе основе
са меким сугласником пред наставком *-yje-* имају у инфинитивној
основи редовно наставак *-eva-*: *razcvilevati* 29₃₁, 51₂₈, *zaduževati se*
86₈, *zašćicevati se* 24₂₃, *spuščevaše* 38_{7—8}, *iskuševaše* 70₂, *izkuševaše*
70₁₂, *navišćevaše* 54₁₆, *prikazevaše* 51₉, *zagrļevaše* 85₃₁, *okruževaše* 85₈,
snicevahu 6₂.

§ 282. У неких глагола има и колебања између разних основа
садашњег времена:

živim 21₁₅, (+ *mrzim* + *obim*), *poživļu* 19₂₁ (у стиху), *živiju* (1 sg.
praes) 20₁₀ (+ *očiju*), и *živem* 22₄ (+ *sfem*), *živeš* 90₃₂, исп. и прилог
сад. времена *živeć* 32₁₈, и *živući* 6₂₇, 16₂₀, 35₃₆ итд., инф. *živiti* 45₂₀,
52₁₄, 80₄, 89₁₈, 91₁₄, *živit* 11₂₄, 19₈, 64_{15a}, 20_a, 73₁₂ итд., *poživiti* 91₈,
priživiti 7₂₈ итд., аор. *poživih* 9₇ и сл.,

želim 20₃₈, 21_{8, 13}, 32₃₇, *želiš* 13₂₅, и *želiju* 20₁₁ (+ *očiju* + *živiju*)
исп. и прилог сад. *želeći* 8₃₀, 17₃₈, *želeć* 21₂₈, 23₁₀, 24₉, 32₁₆ итд.,
инф. *želiti* 6₂₂, 70₂₂, *poželiti* 49₃₈ и сл.,

gospodi 52₂₇, 84_{17—18}, и *gospoduје* 84₂₅, *gospoduju* 25₁, инф.
gospoditi 84₁₉,

prijimat 29₃₆, *prijima* 24₁₃, 30₃₇, *prijimato* 65₁, *prijimajući* 5₃₄,
prijimajuć 90₃₈, и *vojimļu* 14₂₀, *pojimļući* 42₃₄, *prijimļući* 17₇,

gizduје 67₁₄ (+ *veruje*), *gizdujuć* 9₆ (+ *nigujuć*) и инф. осн.
gizdal 61₁₇,

uzdam (se) 93₃, *uzdaju (se)* 14₂, и *uzdajuје (se)* 61₉ (+ *smucuје*),
инф. *uzdati se* и сл.,

nariče 76_{11—12}, *nariči* 80₉ (×2), *narič* 80₁₀ (×2), *naričući* 12₁₄,
narikaj 79₄ (+ *pristaj*), *narikajuć* 76₂₆, инф. *narikati* 22₁₃,
narikat 76₁₇ и сл.

saznaju 86₃₉, 89₃₁, *poznaju* 8₂₂, 36, 14₁, 40₃₁ итд. и *saznajuje* 67₁₆ (+ *sramuje*),

Пример *hina* (3 sg. praes.) 95₆ свакако је штампарска грешка место *hini*, исп. *hinim* 23₁₉, *hine* (3 pl. praes.) 95₉, *prihiñena* 82₇.

§ 283. Исто тако има колебања и између основа неодређеног начина:

reći 19₃₆, *izreći* 31₂₃, *reć* 30₁₂, *zreć* 34₆, аор. *rekoħ* 13₃₁, 14₁₈, 15₁₄ итд., *reće* 3₁₂, 7₂₄, 11₂₉, 30 итд., *izrekoste* 72₅₋₆, *rekoše* 14₃₈, 17₂₇, 19₂₈ итд., парт. прет. I *rekal*, парт. прет. II *rekši* 3₂₁, 7₃₀, 40₂₇ итд., парт. прет. пас. *rečeno* 54₁₉, *gorerečene* 3₉ итд., и *rit* 62₁₃, 66₂₅, 68₁₇, 21, *zrit* 76₂₆, аор. *riħ* 2₃₇, 77₃₇, *ri* 25₃₅, *riše* 17₂₆, 25₂₈, 71₁₈, 26₃₁, 75₃₇, 79₉,

preнести 12₃₆, аор. *prenese* 85₁₇, *prinese* 53₃₅, *odnese* 18₂₂, 79₂₃, *unese* 42₂₇, 51₂₂, *zanese* 3₆₋₇, 39₃₂, 33, 95₁₉, парт. прет. I *odneslo* 37₂₅, 65₁, парт. прет. пас. *odnesen* 28₃, *odnesena* 76₁₀, и *poniti* 50₆, *ponit* 31₁₁, 36₃₀, 64_{15b}, 21_b, 57₃, *podniti* 13₂₉, *podnit* 68₁₀, 73₃₂, *doniti* 39₁₆, *donit* 73₁₀, *nanit* 68₁₆, аор. *poni* 79₂₅, *odni* 50₅, *uzniše* 34₅, парт. прет. I *ponila* 12₈, 79₃₀, *odnila* 79₃₉, *zanilo* 88₁₉, парт. прет. пас. *uznit* 34₁₁, 47₁₄, 93₁₁, *uznita* 3₁₄, 16₃₈,

slišati 22₁₄, 55₂₂, *slišat* 32₁, парт. прет. II *slišaf* 54₃₇, и *uslišit* 34₁₈, аор. *sliših* 3₂₆, 30₃, 81₂₁, 89₁₈, *sliši* 48₁₁, парт. прет. I *slišil* 28₁₈, 53₄, 69₈₇, 81₃₆, 37, *slišio* 11₃₁, 14₁₉, 28₂₂, 48₃₅ и сл.,

usnuħ 30₂, *usnuše* 42₂₁, 47₁₄, и *prisni se* 39₅, 26, 49₃₀, 47₁₄, *prisni* 39₂₆, *prisnila (se)* 51₂₁, *prisnili* 40₁ и сл.,

bljusti 14₈, и *bljuditi* 44₁,

jasnuti 24₄, 50₃₆, исп. 3 pl. praes. *jasnu* 54₁₀, и *jasniti* 23₄ (+ *obhoditi*).

zakļe (3 sg. aor.) 49₃, и *kunuti* 24₁ (+ *odbignuti*).

Према основи садашњег времена *hoću-hoće*, имају у разним другим облицима две основе: *hoti-* и *hti-*:

инф. *htit* 67₁₈, аор. *hotih* 12₁₇, *hoti* 14₂₇, 49₁ и *hti* 26₁₆, 17, 18, 68₃₀, имперф. *hotiše* 38₂₅, 29, 39₈, 51₃₈, 64₃₃, 70₁₈, 88₁₅ и *htiše* 9₂₀, 29₁₇, 52₁, 35, *htihu* 31₃₁, парт. прет. I *hotila* 51₂₉, и *htil* 45₂₇, *htila* 45₂, 60₁₀, парт. през. *hoteći* 12₁₃, 39₁₁, 41₆, 42₂₇, 44₁₃, 47₂₅, *hoteć* 26₁₃, *hotijući* 39₁₂ и *hteći* 29₃₉, 39₈₀, 42₂₀, 34, 85, 51₆, 52₁₄, *hteć* 45₂₈, исп. и *hotinje* 38₁₄, *hotinjem* 52₄ и *htinja* 81₇, *htinju* 89₁₇, *htinjem* 89₅, *dobrohtinje* 43₂₁, *dobrohtinja* 89₂₈, императив *hoti* 51₃₁, 67₂₅, 81₃₆, и *hti* 26₁, 34₂₀, 68₂₅, 28, 31, 78₃₉.

б) Промена глагола

α) Прости глаголски облици

1. Садашње време

§ 284. Постаје додавањем личних наставака на основу презента, која се завршава самогласницима *-е* (*-не*, *-је*, или са изменама претходног сугласника), *-а* и *-и*. Са личним наставцима добива се онда на крају:

-ем, *-еш*, *-е*, *-емо*, *-еће*, *-у*,
-ам, *-аш*, *-а*, *-амо*, *-аше*, *-ају*,
-им, *-иш* *-и*, *-имо*, *-иће*, *-е*.

Место *-ем*, *-им* у 1 л. једн. често долази само *-у*, код основа на *-е* много чешће и од *-ем*:

рећем 28₃₉, *budem* 63_{9a}; (+ *љубвен*), *појем* 24₂₉ (+ *мојем*), *живем* 22₄ (+ *сфем*), *прем* 32₈ (+ *прем*), 34₂₈ (+ *nadzrem*), 77₃₂ (+ *прем*) *nadzrem* 34₂₇ (+ *zbistren*), *izkažujem* 34₃₁, и

могу 8₂₉, 24₂₂, 25₃₇, 37₂₀, 40₃₇, 70₂₉, 73₃₅, *реку* 34₁₇, 37₂₈, *буду* 19₈, 26₂, *теку* 35₉, *зову* 22₁₃, *најду* 21₁₀, *мру* 8₃₀, *хоћу* 25₃₁, 28₁₇, 89₇, 94₂₁, 95₆, *оћу* 94₂₀, *ћу* 4₁₀, 12₃₅₋₃₆, 13₃₁, 19₁₉, 24₁ 20, итд., *нећу* 94₃₈ итд., *поју* 10₁₄, *познају* 8₂₂, 36, 14₁, 40₃₁ (× 2), 38, 84₁, *сазнају* 86₃₉, 89₃₁, *дају* 77₄₀, 84₇, *уздају се* 14₂, *чују* 29₂₁, 30₃₆, 40₁₉, *верују* 11₃₉, 53₁₇, *ћтују* 94₂₈, *радују се* 35₃₂, *прикажују* 83₅, *пију* 32₁₈, *смiju* 20₁₂, *доспију* 79₂₀, *стану* 34₃₅, *остану* 59₃₄, *пристану* 34₁₀, *удуну* 53₃₄, *врну* 71₁, *протрну* 63_{16a}, *поживљу* 19₂₁, *живију* 20₁₀, *желију* 20₁₁,

стојим 21₈, 35₈₁, 86₃₇, *настојим* 32₃₈, *ћтим* 8₁₃, 16, 19₈₆, 22₁, *болим* 25₁₁, 35₃₂, *обратим* 8₁₅, 32₁₂, *горим* 20₃₈, 21₂₈, 22₅, 35₃₅, *љубим* 21₆, 9, 22, *мућим* 20₁₂, 30₁₈, *губим* 18₁₈, 21₁₀, 25, *мрзим* 21₆, 9, 14, *находим* 20₈₇, *дohодим* 26₃, *гојим* 11₃₂, 21₁₁, 26, *ћурим* 32₁₅, *слидим* 32₈₆, *сфидоћим* 11₈₅, *плoдим* 20₂, *хиним* 23₁₉, *славим* 94₂₉, *изловим* 86₃₉, *мислим* 20₁₁, *згрозим* 20₁₈, *назрим* 20₁₄, *летим* 21₁, *лећим* 21₁, *дрћим* 21₂, *крутим* 21₄, *ослабим* 21₄, *вапим* 21₇, *просим* 21₈, *марим* 21₁₀, *храним* 21₁₁, *појим* 21₁₂, *холим* 21₁₃, *бдим* 32₁₄, *спим* 32₁₄, *молим* 15₁₅, 21₂₉, 24₁₆, 30₁₀, 34₁₇, 35₁₁, 36₂₈, 69₃₄, 72₁, 81₂₄, 36, 83₅, 87₈, *видим* 8₁₄, 21₇, *ћelim* 20₈₈, 21₈, 13, 32₃₇, *ћивим* 21₁₅, *носим* 32₁₂, *сумним* 20₈₇, *мним* 21₂, 60₂₆, *говорим* 21₂₇ (+ *горим*), *патим* 19₈₇, 24₃₂,

моћу 72₄₆, 95₂, *већу* 84₆, *ноћу* 37₈₁, *ћићу* 94₂₅, *вију* (*viditi*) 51₂₅, *боју се* 4₆, *сумнћу* 95₄, *мнћу* 3₂₉, 11₃₁, 18₉, 11, 23₁₇, 27₂₀, 60₂₉, 80, 62₂₅, 81₂₅, *говору* 14₃₂, 37₂₁, 50₂₉, 82₄.

У 3 л. јединине и множине нема никада наставак *ш*, *ши*, који долази у неким другим источничакавским споменицима, *Z*, *B* итд.

§ 285. Поједини глаголи имају специјалне облике:

umim 21₉, 86₃₇, *umiš* 62₉, *umi* 68₁₁ итд. има у 3 л. множине *umiju* 64₃₇, инф. *umiti* 70₂, аор. *umih* 17₅, 78₁₀, 80₁₀ и сл. Али сложени *razumiti* има у 3 л. множ. *razume* 3₂₈, исп. и парт. през. *razumećim* 84₈,

dim 5₈₀, 8₂₁, 38, 54₂₆, 70₂₁, *di* 8₁₉, 57₃₈, 58₂, такође у 3 л. множ. *diju* 8₃₅, 45₂₄, исп. и *nadijući se* 40₉. Али сложено *zaditi* 51₃₇ има *zadije* (3 sg. praes.) 93₁,

smim 9₃₉, 18₁₉, 63_{5a}, и *smiju* 20₁₂ имало је јамачно у 3 л. множ. као и горња два глагола, исп. парт. през. *smijuć* 43₂₆, имперф. *smijaše* 54₃₅,

vim 21₅, 32₃₉, 61_{10a}, и сложени *повим* 23₂₀, *zapoviš* 14₈, 27₃₄, *zapovi* 24₂₁, поред *zapovidi*, имају у 3 л. множ. *pripovidu* 54₁₃₋₁₄, инф. *poviditi* 45₂, 5, 81₈₆, аор. *povidi* 40₆, 41₂₂, *zapovidi* 45₁₀, 84₈ итд., *dam* 60₂₀, *uždam se* 93₃, *da* 6₁₂, 84₁₂ има у 3 л. множ. *dadu* 45₁₁, 74_{14a},

greš 81₈₅, *gre* 59₈₈, 61₈₈ (× 2), 62₈, 76₁ и *grede* 46₁₈, 57₁₄, 75₈₇ има у 3 л. множ. *gredu* 70₁₈, исп. и парт. през. *gredući* 7₁₁, 12, 10₈₅, 13₈ итд. и *grede* 13₇, 36, 32₈₆, 48₆ итд., имперф. *gredih* 7₁₂, 14₁₄, 27₈₅, 89₂₃, *grediše* 37₁₀ и сл. Остали облици не долазе.

jim 21₁₂, 32₁₈, *ji* 6₈₉, 38₂₄, *uji* 79₁₇, 84₂₁. Остали облици не долазе. *dospiju* (1 sg. praes.) 79₂₀. Само тај облик сад. времена долази у тексту, и то у стиху. Инф. *dospiti* 44₃₈, аор. *dospih* 23₁₁, *dospi* 19₂₂, 42_{1a}, 45₈₅ итд., парт. прет. I *dospila* 52₉, 80₈ и сл.

hoću 11₂₃, 13₃₉, 17₈, 22₁₅, 23₈₇, 25₈₁, 28₁₇, 30, 29₄, 45₈₂ итд. и *оћи* 94₂₀, *hoćeš* 12₂₄, 28₈₀, 71₈, 84₂₆ и *hoć* 68₁₉, 35, 66₉ (× 2), 10 (× 2), *hoće* 6₁₀, 11₂₀, 15₁₈, 26, 34₂₂, 50₈₈, 57₂₀, 21 итд., *hoćето* 72₈, а у 3 л. множине *hote* 4₂, 24₈₈, 45₁₁, 65₂₄, 73₁₀. Тако и кратки облици: *ћи* 4₁₀, 12₃₅, 13₈₁, 19₁₉, 32, 24₁, 20, 30₁₂, 71₈₁ итд., *ћеš* 13₈₆, 15₂₄, 26, 18₈₁, 51₈₈, 71₂, итд., и *ћ* 30₁₄, 67₂₆, 68₂₀, 78₈, *нећ* 63₂₁ (сви примери *ћ* у стиху су), *се* 18₉, 20₂₇, 21₃₅, 22₃₂, 36, 23₂, 2₁₉, 32₃₈, 35₂₈, 63₈₆ итд., *неће* 25₁₈, 34₆, *ћето* 57₈₁, *ћете* 54₈₀, 64₁₈, у 3 л. множ. *те* 64_{19a}, 23_b, 65₂₈, 35, 67₁₀, 84₆, 92₁₉, 20, 26, 27, али и *ће*, само двапут: 64_{21a}, 65₈₄. Одлучно само *нећи*, *нећеš* итд.

јимат 22₁₄, 79₃₁, *јимаš* 17₃₂ и *имаš* 18₃₆, *јима* 6₄, 37₁₉, 39₃₆, 62₇, 63_{52a}, 65₂₀, 71₃₃, 80₃₄, и *има* 63_{13a}, *јимато* 27₃₁, *јимају* 37₂₂, 64₃₅, инф. *јимити* 11₃₆, 49₂₆, 66₅, 67₃₀, *имити* 29₃₄, 30₁₄, 44₁₅, *јимит* 20₁₆, 66₃, 4, 27 67₂₇, *имит* 23₂₈, аор. *јими* 6₁₈, 16₁₂, 14, 69₃₈, *ими* 37₃₈ итд. — има одлучне облике *нима* 5₃₀, 54₃₁, 75_{14b}, 94₃₈ и сл., *нимају* 91₁₆,

могу (1 sg. praes.) 8₂₉, 24₂₂, 25₃₇, и сл., (3 pl. praes.) 3₁₇, *потогу* (3 pl. praes.) 95, има у осталим лицима: *moreš* 7₂₅, 17₂, 29₁₉, 70₃₆, 73₁₁, *more* 7₃₀, 8₅, 13₂₄, 38, 14₁₀, 38₁₁, 14, 19, 42₅, 47₂, 52₃₀, 53₁₉, 54₃₇ и сл. *primore se* 84₁₅, *moreто* 73₁₂, исп. и *morebiti* 7₂₇, 11₃₇, 17₃₄, *morebit* 92₃, 25, 85, и сл. У 2 л. једнине долази и облик *моž* 7₂₆ у прози, и 19₉, 67₈₁, 73₁₈ у стиху.

§ 286. Помоћни глагол *jesam* има дуже и краће облике:

jesam 4₈, 7₂₈, 28₁₈, 29₅, 83, 35 итд., *jesi* 25₃₀, 28₂₁, 69₃₂, 3. л. једн. увек *jest* 4₄, 8, 5₂₉, 6₇, 21, 8₂₁, 24₂₃, 26, 28₂₉, 31₂₀, 33₁₅, 50₂₇, 28, 58₄, 69₃₁, 81₁₉ итд., *jesmo* 27₃₄, *jeste* 23₂₁, *jesu* 16₃₇, 17₂₈ итд.,

sam 3₂₉, 8₂₅, 26, 10₄, 14₁₉, 23₂₉, 80, 31, 28₁₀, 20, 22 итд., *si* 9₃₉, 17₂, 23₁₈ итд., и *s* (Будмани *s'*) 16₂₈ у прози (ако није грешка), и 9₃₈, 60₂, 61₃₆ и сл. у стиху, *je* 4₁₇, 5₆, 7₁₆, 9₁₈, 15, 31, 37, 19₂₉, 37₂₅, итд., и *j* (транкрибовано *j'*) 17₂₈, 33₁₅, 44₁₈, 46₇, 51₂₉ у прози, и 26₁₁, 28, 27₅, 6, 15, 32₈₀, 58₁₉, 20, 22, 60₁₀, 11, 28, 37, 61₃₅, итд. често у стиху, *smo* 57₂₈, итд., *ste* 62₂₂, 23, 24 итд., *su* 4₁₈, 85, 8₈₅, 39, 9₁, 32, 19₃₂, 28₁₂ итд. Одречни облици гласе:

nisam 29₃₈, 61₂₆ и *nis* 69₁₅, 81₁₂, 87₂ у прози, и 23₂₈ у стиху, *nisi* 3₁₆, *ni* 3₁₇, 10₉ (× 2), 14₁₈, 22, 15₈, 11, 23, 18₇, 20₁₅, 23₂₅, 24₁₈, 28, 31₂₄, 36₁ итд. често, и *nije* 57₈₇, 67₈, 68₂₄, 70₂₂, 71₂₂, 75_{1b}, 88₄.

2. Заповедни начин

§ 287. Има облике за 2 и 3 л. једнине и 1 и 2 л. множине. Постаје од основе садашњег времена наставцима *-и*, *-имо*, *-ише* и *ј*, *јмо*, *јше*:

2. sg. *primi* 27₁₂, 69₃₃, *bludi* 13₄, *upri* 31₃₇, *idi* 12₂₅ итд., и са променом задњенепчаних сугласника: *reci* 19₈₀, 21₈₂, 61₂₉, *stani* 31₁₉, 39₂₃, *ustani* 61₈₁, *tiči* 18₆, *skaži* 21₈₂, *pošji* 75_{7b}, *nariči* 80₉ (× 2), *sliši* 33₂₁, 50₂₉, *stvari* 25₃₅, *daj* 22₈₃, *hudaj* 28₇, *počitaj* 79₁, *uzgojivaj* 80₁₈, *boj se* 13₂₃, 39₂₄, *nastoj* 57₂₂, и са губљењем *ј* иза *и*: *napi se* 40₁₅, *odkri* 31₃₆,

3. sg. *budi* 20₂₅, 22₂₉, 71₈₁, 72₄, 84₂₄, *bud* 75_{6b}, *najdi* 60₁₈, *čudi* 44₆,

1 pl. *obrnimo* 16₂₈, *držimo* 37₂₈,

2 pl. *primite* 69₁₆, *počnite* 57₂₈, *slišite* 25₅, 6, *račite* 64₃₉, *znajte* 23₂₅, 37₃₀, *dajte* 65₄ и сл.

Глагол *hotiti* - *htiti* има императив образован и од основе инфинитива: *hti* 26₁, 34₂₀, 68₂₅, 28, 81, 78₃₉, поред *hoti* 51₃₁, 67₂₅, 81₃₆ и сл.

Глагол *pasti* има у императиву облик од основе на *-не-*: *padni* 21₃₁.

§ 285. Поједини глаголи имају специјалне облике:

umim 21₈, 86₈₇, *umiš* 62₉, *umi* 68₁₁ итд. има у 3 л. множине *umiju* 64₈₇, инф. *umiti* 70₂, аор. *umih* 17₅, 78₁₀, 80₁₀ и сл. Али сложени *razumiti* има у 3 л. множ. *razume* 3₂₈, исп. и парт. през. *razumećim* 84₈,

dim 5₈₀, 8₂₁, 38, 54₂₆, 70₂₁, *di* 8₁₉, 57₈₈, 58₂, такође у 3 л. множ. *diju* 8₃₅, 45₂₄, исп. и *nadijući se* 40₉. Али сложено *zaditi* 51₃₇ има *zadije* (3 sg. praes.) 93₁,

smim 9₈₉, 18₁₉, 63_{5a}, и *smiju* 20₁₂ имало је јамачно у 3 л. множ. као и горња два глагола, исп. парт. през. *smijuć* 43₂₅, имперф. *smijaše* 54₃₅,

vim 21₅, 32₃₉, 61_{10a}, и сложени *povim* 23₂₀, *zapoviš* 14₈, 27₃₄, *zapovi* 24₂₁, поред *zapovidi*, имају у 3 л. множ. *pripovidu* 54₁₃₋₁₄, инф. *poviditi* 45_{2, 5}, 81₈₆, аор. *povidi* 40₆, 41₂₂, *zapovidi* 45₁₀, 84₈ итд., *dam* 60₂₀, *uždam se* 93₃, *da* 6₁₂, 84₁₂ има у 3 л. множ. *dadu* 45₁₁, 74_{14a},

greš 81₈₅, *gre* 59₈₈, 61₈₈ (×2), 62₈, 76₁ и *grede* 46₁₈, 57₁₄, 75₃₇ има у 3 л. множ. *gredu* 70₁₆, исп. и парт. през. *gredući* 7₁₁, 12, 10₈₅, 13₈ итд. и *grede* 13_{7, 86}, 32₈₆, 48₆ итд., имперф. *gredih* 7₁₂, 14₁₄, 27₈₅, 89₂₃, *grediše* 37₁₀ и сл. Остали облици не долазе.

jim 21₁₂, 32₁₈, *ji* 6₈₉, 38₂₄, *uji* 79₁₇, 84₂₁. Остали облици не долазе. *dospiju* (1 sg. praes.) 79₂₀. Само тај облик сад. времена долази у тексту, и то у стиху. Инф. *dospiti* 44₈₈, аор. *dospih* 23₁₁, *dospi* 19₂₂, 42₁₄, 45₈₅ итд., парт. прет. I *dospila* 52₉, 80₈ и сл.

hoću 11₂₃, 13₈₉, 17₈, 22₁₅, 23₈₇, 25₈₁, 28₁₇, 80, 29₄, 45₈₂ итд. и *oću* 94₂₀, *hoćeš* 12₂₄, 28₈₀, 71₈, 84₂₆ и *hoć* 68₁₉, 85, 66₉ (×2), 10 (×2), *hoće* 6₁₀, 11₂₀, 15₁₈, 28, 34₂₂, 50₃₈, 57₂₀, 21 итд., *hoćeto* 72₈, а у 3 л. множине *hote* 4₂, 24₈₈, 45₁₁, 65₂₄, 73₁₀. Тако и кратки облици: *ću* 4₁₀, 12₈₅, 13₈₁, 19₁₉, 82, 24₁, 20, 30₁₂, 71₈₁ итд., *ćeš* 13₈₆, 15₂₄, 26, 18₈₁, 51₈₈, 71₂, итд., и *ć* 30₁₄, 67₂₆, 68₂₀, 78₈, *neć* 63₂₁ (сви примери *ć* у стиху су), *се* 18₉, 20₂₇, 21₈₅, 22₈₂, 86, 23₂, 2₁₉, 32₈₈, 35₂₈, 63₈₆ итд., *neće* 25₁₈, 34₆, *ćeto* 57₈₁, *ćete* 54₃₀, 64₁₈, у 3 л. множ. *те* 64_{19a}, 23_b, 65₂₈, 85, 67₁₀, 84₆, 92₁₉, 20, 26, 27, али и *će*, само двапут: 64_{21a}, 65_{3a}. Одречно само *neću*, *nećeš* итд.

jitam 22₁₄, 79₃₁, *jimaš* 17₃₂ и *imaš* 18₃₆, *jima* 6₄, 37₁₉, 39₃₆, 62₇, 63_{52a}, 65₂₀, 71₃₃, 80₃₄, и *ima* 63_{13a}, *jitamo* 27₃₁, *jimaju* 37₂₂, 64₃₅, инф. *jimiti* 11₃₆, 49₂₆, 66₅, 67₃₀, *imiti* 29₃₄, 30₁₄, 44₁₅, *jimit* 20₁₆, 66₃, 4, 27 67₂₇, *imit* 23₂₈, аор. *jimi* 6₁₈, 16₁₂, 14, 69₃₈, *imi* 37₃₈ итд. — има одречне облике *nima* 5₃₀, 54₃₁, 75_{14b}, 94₃₈ и сл., *nimaju* 91₁₆,

могу (1 sg. praes.) 8₂₉, 24₂₂, 25₃₇, и сл., (3 pl. praes.) 3₁₇, *помогу* (3 pl. praes.) 95, има у осталим лицима: *moreš* 7₂₅, 17₂, 29₁₉, 70₃₆, 73₁₁, *more* 7₃₀, 8₅, 13₂₄, 38, 14₁₀, 38₁₁, 14, 19, 42₅, 47₂, 52₈₀, 53₁₉, 54₈₇ и сл. *primore se* 84₁₅, *moremo* 73₁₂, исп. и *morebiti* 7₂₇, 11₃₇, 17₃₄, *morebit* 92₃, 25, 85, и сл. У 2 л. јединине долази и облик *моž* 7₂₆ у прози, и 19₉, 67₈₁, 73₁₈ у стиху.

§ 286. Помоћни глагол *jesam* има дуже и краће облике:

jesam 4₈, 7₂₈, 28₁₈, 29₅, 83, 35 итд., *jesi* 25₃₀, 28₂₁, 69₃₂, 3. л. једн. увек *jest* 4₄, 8, 5₂₉, 6₇, 21, 8₂₁, 24₂₃, 26, 28₂₉, 31₂₀, 33₁₅, 50₂₇, 28, 58₄, 69₃₁, 81₁₉ итд., *jesmo* 27₃₄, *jestе* 23₂₁, *jesu* 16₃₇, 17₂₈ итд.,

sam 3₂₉, 8₂₅, 26, 10₄, 14₁₉, 23₂₉, 80, 81, 28₁₀, 20, 22 итд., *si* 9₃₉, 17₂, 23₁₈ итд., и *s* (Будмани *s'*) 16₂₈ у прози (ако није грешка), и 9₈₈, 60₂, 61₈₆ и сл. у стиху, *је* 4₁₇, 5₆, 7₁₆, 9₁₈, 15, 31, 37, 19₂₉, 37₂₅, итд., и *ј* (транкрибовано *j'*) 17₂₈, 33₁₅, 44₁₈, 46₇, 51₂₉ у прози, и 26₁₁, 28, 27₅, 6, 15, 32₈₀, 58₁₉, 20, 22, 60₁₀, 11, 26, 37, 61₃₅, итд. често у стиху, *смо* 57₂₈, итд., *сте* 62₂₂, 28, 24 итд., *су* 4₁₈, 85, 8₈₅, 39, 9₁, 32, 19₃₂, 28₁₂ итд. Одречни облици гласе:

nisam 29₈₈, 61₂₆ и *nis* 69₁₅, 81₁₂, 87₂ у прози, и 23₂₈ у стиху, *nisi* 3₁₈, *ni* 3₁₇, 10₉ (× 2), 14₁₈, 22, 15₈, 11, 23, 18₇, 20₁₅, 23₂₅, 24₁₈, 23, 31₂₄, 36, итд. често, и *nije* 57₈₇, 67₈, 68₂₄, 70₂₂, 71₂₂, 75_{1b}, 88₄.

2. Заповедни начин

§ 287. Има облике за 2 и 3 л. јединине и 1 и 2 л. множине. Постаје од основе садашњег времена наставцима *-и*, *-имо*, *-ише* и *ј*, *јмо*, *јше*:

2. sg. *primi* 27₁₂, 69₈₃, *bludi* 13₄, *upri* 31₈₇, *idi* 12₂₅ итд., и са променом задњенепчаних сугласника: *reci* 19₈₀, 21₈₂, 61₂₉, *stani* 31₁₉, 39₂₃, *ustani* 61₈₁, *tiči* 18₆, *skaži* 21₈₂, *pošli* 75_{7b}, *nariči* 80₉ (× 2), *sliši* 33₂₁, 50₂₉, *stвори* 25₃₅, *daj* 22_{8a}, *hudaj* 28₇, *počitaj* 79₁, *uzgojivaj* 80₁₈, *boj se* 13₂₃, 39₂₄, *pastoj* 57₂₂, и са губљењем *ј* иза *и*: *napi se* 40₁₅, *odkri* 31₃₆,

3 sg. *budi* 20₂₅, 22₂₉, 71₈₁, 72₄, 84₂₄, *bud* 75_{6b}, *najdi* 60₁₈, *čudi* 44₈,

1 pl. *obrнimo* 16₂₈, *držimo* 37₂₈,

2 pl. *primite* 69₁₆, *počните* 57₂₈, *slišите* 25₅, 6, *рачите* 64₃₉, *знајте* 23₂₅, 37₈₀, *дајте* 65₄ и сл.

Глагол *hotiti* - *htiti* има императив образован и од основе инфинитива: *hti* 26₁, 34₂₀, 68₂₅, 28, 81, 78₈₉, поред *hoti* 51₃₁, 67₂₅, 81₈₆ и сл.

Глагол *pasti* има у императиву облик од основе на *-не-*: *padni* 21₃₁.

§ 293. Засебно треба поменути контраховане облике *stah* 11₂₉, 12₃₆, 16₆, 83₈₈, 85₁₈, 93_{30, 82}, 94₂, *staše* 15₈₇, 17₂, 7, 18₂₉, 19₂₅ итд., *stahu* 20₂₉, 41₁₆, 43₂₄, 47₁₇ и сл. (али једном сложено *pristojaše* 25₂₅), и облик *žrcaše* 90₂₀, 94₈ (инф. не долази, али исп. *žrtje* 53₈₆, 89₁₉ и сл.).

Напомена. Ниједан облик за 2 л. множине не долази у тексту, и зато су наставци *-ахоше*, *-ихоше* стављени у заграду.

4. Неодређени начин

§ 294. Постаје од основе инфинитива наставком *-иш*. У глагола који на крају основе имају *z*, *k* место *иши*, *кши* стоји *-ћи*. Али се *i* често налази и само *иш*, *ћ*, нарочито у вишесложних облика, в. примере у § 146. Исп. и напред о основама.

5. Пређашње свршено време

§ 295. Постаје од основе неодређеног начина наставцима *-х*, *—*, *—*, *-смо*, *-сше*, *-ше*, ако је на крају самогласник, а наставцима *-ох*, *-е*, *-е*, *-осмо*, *-осше*, *-оше*, ако је на крају сугласник:

a) stah 13₂, *ostah* 13₅, 77_{29, 31}, *uzdah se* 13₃₀, *poslah* 21₂₂, *pojah* 24₈₄, *potajah* 5₈₈, *nadpisah* 3₂₇, *peh* 20₂₂, 94₂₂, *zavrnuh* 3₂₇, *odkrih* 6₄, *oćutih* 5₈₂, *odlućih* 3₂₂,

da 15₈₁, 51_{18, 28}, 53₂₁, 54₁₀, 64₃₀, *prida* 53₁₂, 54₂₆, 88₂₇, *poda* 20₂₈, *ja* 20₈₅, 24₄, 44₁, 77_{45, 46}, *poja* 7₈₁, 22₂₆, 26₆, *prija* 42₂₄, 44₈₅, 47₃₀, 49₈₇, 53₁₄, *obuja* 40₁₈, 50₂₁, *sta* 69₄, *uspomenu se* 51₁₇, *ukri* 27₈₇, *dospi* 42₁₉, *uži* 12₁, *smili se* 5₃₇, *veli* 84₂, *usili se* 40₇, *promini* 30₈₀, *naskoči* 6₃₂, 13₁₂, *poroti se* 9₂₂, *pritr* 90₆ (исп. инф. *strti* 95₁₈) итд.

dasmo 12₇, *zazdilismo se* 12₆, *uputismo se* 27₂₉, 31_{28—29}, *usudismo se* 62₁₆, *pokripismo* 57_{10—11}, *olahčasmo* 57₁₁ итд.

ratiste 9₂₈, *dobiste* 9₂₄, *ubiste* 9₂₈, *podložiste* 9₂₅ и сл.

daše 26₄₀, 37₁₁, 45₁₂, *prijaše* 17₂₀, 24₁₅, *pojaše* 37_{8—9}, 39₁₂, *darovaše* 27₂, *peše* 62₁₅, *biše* 27₁₈, *zviše* 10₂₅, *obviše* 10₂₇, *ispiše* 10₂₈, *udriše* 33₁₂, *uzmoliše* 25₂₅, *uprosiše* 15₂, *spraviše* 33₉, *usadiše* 33₁₀, *potrusiše* 33₁₁, *obališe* 26₈₄, *obратише* 26₈₆, *ispustiše* 26₈₈ итд.

b) idoh 12₂₈, 17₅, 71₇, 80₃₀, 81₁, *pridoh* 6_{82—88}, *projdoh* 3₂₄, *dojdoh* 28₁, *kladoh se* 6₂₄ и сл.,

ide 13₂₀, 28₂₄, 40₁₃, 49₅, 54₁₀, *najde* 51₁₅, *frojde* 49₃₈, *izajde* 7₂₈, 45₃₄, *pade* 40₂₈, *klade* 51₉, 69₁₉, *oskibe* 48₁₈, *ulize* 7₈₁, *užeže* 77₂₈, и са променом *ж* у *р* *more* 41₆ и сл.,

idosmo 69₂₀, 89₉, *najdosmo* 16₃₄, *dojdosmo* 15₁₇, 27₈₈, *pridosmo* 7₈₂, *legosmo* 28₈₅ и сл.,

idoše 8₁₀, *otidoše* 20₃₁, *dojdoše* 17₃₀, *kladoše* 37₁₅ и сл.

Такви наставци додају се и неким основама на *-ну-*, пошто се оно одбаци:

izčeze 13₄, поред *izčeznu* 3₂₁, 17₅, 80₄₀, 85₁₈, *dviže se* 47₂₈, *vrže* 83₈, *spreže* 77₂₅, *razpreže* 77₂₇, *kleče* 17₃₅, 30₅, *vrgoše* 90₉₀, *usahoše* 91₂₈, Али *poginu* 11₉ (× 2), 11, 40₈₈, *podvignu* 95₁₈, *pomrknu* 11₁₀.

Облици с двоструком инфинитивном основом имају и двојаке облике у огом времену: *rekoх, reče*, и *rih, ri, odnese, unese* и *odni* итд., в. § 281.

6. Прилог садашњег времена

§ 296. Образује се од основе садашњег времена. Глаголи који на крају основе имају *-e* (одн. *-a*) добивају наставак *-ући, -ућ*, а глаголи који на крају основе имају *-и* наставак *-ећи -ећ*.

Има и колебања између разних образовања: *živeć* 32₁₈ (инф. *živiti*) и *živući* 6₂₇, 16₂₀, 35₈₆, 75₂₆, *živuća* (придев, gen. sg.) 90₉, *živućim* (instr. sg.) 16₄, *živućih* (gen. pl.) 68₁₈,

gorеć 5₃₄, 25₁₈ (инф. *gorit* 32₁₆, *zgorit* 62₁₂) и *goruć* 35₈₄, 59₈₆, 63_{88 b}, *goruća* 16₂ (придев, gen. sg.), *gorući* 27₁₆,

gudeć 73₂₄ (+ *pojeć*, за инфинитивну основу исп. *pogudit* 19₈₂) и *gudući* 23₁₆ (× 2) 62₂₈, *guduć* 22₁₇,

ječeći 7₁₉, 12₁₈, *ječеć* 72₁₁, и *ječуć* 62_{31 b} (+ *goruć*),

trepeći 6₃₁, 34₈₆, *trepeć* 13₈₁ и *treplуć* 35₈₅ (+ *goruć*),

želeći 8₈₀, 17₈₈, *želeć* 21₂₈, 23₁₀, 24₉, 32₁₆ итд., и *želуć* 63_{84 b}, (+ *uzdišуć*),

sideći 34₁₄, 42₂₂, 45₁₄, 53₂₂, 70₁₀, 28, 74₈, 81₆, 18, и *sidući* 61₁₅ (+ *tekući*),

misleći 7₁₁, и *misлуć* 20₂ (+ *pišуć*),

leteć 20₂₈, 49₇, и *letуć* 73₁ (+ *restуć* + *tekuć*),

bludeć 29₂₉, и *bluduć* 66₈₄ (+ *iziskujuć*),

držeć 7₈, 13₂, 15₈₂, и *uzdržуć* 61₈₀ (+ *restуć*),

pojući 12₁₅, 21₂₇, 61₁₈, 62₂₁, *pojuć* 20₈, и *pojeć* 25₁₇ (+ *kopneć* + *vodeć*), 72₂₁ (+ *hodeć*), 73₂₈ (+ *krčeć*),

počitajući 3₂₈, 30₄ (сад. вр. *počitam* 76₁₉, *počitaš* 30₁₀ итд.) и *počitući* 10₁₄ (+ *budući*), *počituć* 34₂₆ (у стиху), *počitujući* 72, (ако није штамп. грешка место *počitajući*),

duhajuć 17₁₈, и *dušeć* 74_{17b} (+ *ledeć*),
naričući 12₁₄, и *narikajući* 76₂₆,
uzdišuć 63_{86b}, и *dihajući* 82₈₇,
gračuć 73₂ (+ *letuć*), и *grakajuć* 73₅ (+ *poznajuć*),
obituć 23₈ (+ *slovuć*) исп. презенат *obitam* 22₈₈,
prituć 73₄ (+ *sjajuć*), *silovajući se* 6₈, исп. през. *usiluje* 5₁₉, *cva-*
teći 85₂₆, *mrmljući* 83₈, исп. аор. *izmrmlja* 83₁₀,
hoteći 12₁₈, 39₁₁, 42₂₇, 44₁₈, 83₃₇ и сл., *hteći* 29₃₉, 39₃₀, 42₂₀,
84₁, 85₁, 51₆, 52₁₄, *hteć* 45₈₃, и *hotijući* 39₁₂,
vrući 13₂₀, 61₁₃, 70₈, 88₈, и придев *vruć* 32₂₂, 36₆, *vrući* 36₁₄ итд.
редовно, према инф. *vriti* (али исп. једном у презенту *vre* 59₈₅, + *mre*),
stojeći 12₈₄, *nastojeći* 49₁₁₋₁₂ обично је сажето у *steći* 7₈₃, 12₂₈,
86₂₇, 88₁₉, 89₄ и сл.

Примери *razmišljući* 40₇, 93₈₁₋₃₂, *priželjući* 12₁₁ претстављају правилна образовања од итеративних основа на *-eva-šu/-yje-*. Пример *izvirujući* 17₁₀ вероватно је штамп. грешка место *izvirajući*, исп. тако 16₂₈ и слична образовања на пр. *utirajući* 39₁₉. Али би могао бити и правилан облик од основе образоване суфиксом *-ova-šu/-yje-*.

§ 297. Неки глаголи образују овај облик и наставком *-e*:
grede 13₇, 86₆, 32₈₆, 48₆, 51₃, 71₅, 76₃₁, 88₇, поред *gredući* 7₁₁, 12₁₀,
10₃₅, 13₈, 14₁₄, 15₃₃, 22₁₇, 43₁, *greduć* 61₂,
muće 19₂₅, 50₃₇, 71₃₇, 88₁₉, поред *mućeći* 31₁₇,
stoje 60₂₈ (+ *dvoje*), 74_{31b} (+ *sfoje*), поред *stojeći* 12₈₄, и сажетог *steći*,
govore 75₂₄ (+ *prevore*), поред *govoreći*,
side 47₈₆, поред *sideći*,
gledaje 61₁₀ (у стиху), поред *gledajući* 15₂₅, 82₂, 16₂₇, 18₂₅, 39₃₂ итд.

7. Прилог прошлог времена

§ 298. Постаје од инфинитивне основе и има наставке *-в*, (*-f*), *-виш* *-fši*) ако се основа завршава самогласником, а наставак *-ши*, или нема наставак, ако се основа завршава сугласником:

а) *daf* 12₂₈, 13₂₁, 17₂₇, 23₂₆ итд., *postaf* 26₇, *pogledaf* 41₅, 30₁,
slišaf 24₁₄, 54₃₇ итд., *smisliť* 6₈, *složif* 19₃₃, *spustiť* 31₈₇, *srediť* 19₃₄,
24₂₇, *narediť* 17₃₅, 18₃₇, *vidiť* 43₁₀, 15₁₅ итд., *prignuť* 7₃₅, *pokleknuf* 41₁₀,
umaknuf se 42₂₉, *dvignuf* 14₁₆, *podvignuf* 41₂₉, итд.

Крајње *и* није никад редуцирано. Пример *lupivš* који наводи Даначић (*Исш. обл.* 384) погрешно је прочитан, као што смо у уводу видели, место *lupi us (koga)*.

Два пута долазе и облици на *вше*: *zagnafše* 27₂₈, *naredifše* 31₃₂, али нису поуздани. Први пример по свој прилици треба да гласи *zagnaše* (3 pl. аор.: *od tole se pastiri dvignuťši u paše ne od tud daleko živine stoje zagnaše, ke simo tamo.. pasući i tlačeći cvitke šćećahu*), а други *naredif se*, исп. сличан израз 23₂₄.

б) *došad* (суплетивна основа према инф. *iti*, през. *ide*) 35₁₅, 40₈, 43₉, 49₈₆, 50₈₄, 76₅, 85_{6, 10}, 87₃₁, 91₁₂, *prišad* 42₃₈, 43₂₈, 45_{18, 36}, 70_{31, 86}, 76₁₈, 82₁₂, *prošad* 31₂₈, 70₃₄, 75₈₈, 81₄, 82₉, 88_{7, 24}, 40₁, 90₇, *pošad* 50₃₀, *našad* 43₃₇, *mimošad* 69₈₉, *vazam* (инф. *uzeti*) 26₁₇, 62₂₀, 69₂₆, *prijam* (инф. *prijati*, през. *primu*) 20₈, 22₃₀, *pojam* 14₁₆, 16₁₂, 14₁₇, 26₁₅, 51₃₇, 55₁₇, 62₁₈, 64₂₈, *bhujam* 51₈₈, *paran* (инф. *pareti*) 44_{81—82}, 49₂₄, 54_{31—32}, 57₆, и с аналошким *m parat* 30₈. Облик *upran* (инф. *upriti*) 74₆ усамљен је, и непоуздан.

в) *rekši* 3₂₁, 7₃₀, 40₂₇, 42₈₉, 45₃₂, 49₃₃, 71_{4, 7}, 83₇, 88₆, 89₁₈, 95₁₈, *istekši* 83₁, *dvigši* 39₃₁ (поред *dvignuf* 14₁₆, *podvignuf* 41₂₀, *dvignufši* 27₂₂, *dignufši se* 40₂₉ итд.), *vrgši* 74_{32b}, *pristrgši* 39₈, *sedši* 17₂₄, 71₁₆, 81₁₅, *padši* 14₈₈, *popadši* 40₂₂, 44₁₁, *upadši* 42₁₉, *ubodši* 53₈₅, *probodši* 45₈₄, *izašadši* 12_{24, 27}, 13₁₂, 31₂₆, 88₁₀ итд., *odašadši* 33₉, 43₈₅, *došadši* 26₈₉, 46₈₇, *pošadši* 37₈₈, 50₁, *prošadši* 14₇, 38_{20, 34}, *prišadši* 17₁₉, 38₈₆, 39₈, 40₈, *mimošadši* 39₂, 47_{4, 34}, и са изменом сугласничких група *obašaci* 7₆, *odašaci* 89₃₀, *napaši* 69₁₉, *uliši* 7₃₂, 14₈, *vazamši* 37₈, 38_{32—33}, 39₂₂, 48₇, 54₁₇ итд., *jamši* 13₂₄, *prijamši* 40₁₈, *pojamši* 9₂₃, 25₃₁, *pojamši* 18₂₈, *zajamši* 47₂₄, *ožamši* 39₁, па јамачно према њима и *ročamši* 57₁₈, инф. *ročeti*, през. *ročne*, *nanizamši* 26₁₅, од *nanizati* (ако није грешком место *nanizavši*).

Специјалан облик претставља *zamrfši* 12₆, 41₉, 48₁₅, према инфинитиву *umriti* (7₂₆, 21₈, 94₁₂ и сл.).

Само једном долази и наставак *-ше*: *padše* 37₅.

8. Радни придев

§ 299. Има облике номинатива за сва три рода и оба броја. Остале падеже има само онда кад је постао прави придев, кад означава сталну особину која се нечему приписује.

Постаје од основе инфинитива наставцима *л*, *ла*, *ло* за једину *ли*, *ле*, *ла* за множину. У једини мушког рода место *л* долази и *о* или *а*, али само у основа на *и*. Примере види у § 105—108 и 115—116.

Основе на *-ну* образују ове облике и од дела основе који остаје кад се *-ну* одбаци, као на пр. у аористу и другим облицима:

vrgla 74_{58b}, *pobigli* 71_{23, 25}, *pobigla* 57₁₂ (инф. *pobignuti* 13₂₁, 44₁₃, 51₂₃ и сл.), *usahlo* 75_{10a}, *uzdahli* 62₂₆, *zagluhle* 3₂₁, *zagrezli* 73₂₅. Али *puknulo* 83_{19—20}.

У глагола с двојаком основом инфинитива долазе и двојаки облици: *odneslo* 37₂₅, 65₁, и *odnila* 79₃₉, *ponila* 12₈, 79₃₀, *zanilo* 89₁₉.

Од глагола *jimiti* долази једном и облик образован од основе садашњег времена *jimal* 23₂₉ (+ *mogal*).

Основе као *umriti*, *razdriti* и сл. имају *umrl*, исп. *umrlom* 15₁ и сл., *razdrl*, исп. *razdrli* 71₂₃ и сл. Али (*do*)-*priti* (*doprit* 29₁₈, 30₂₅, 66₁₈ итд.) има *opril* 75_{1b}, *upril* 61₃₂.

9. Трпни придев

§ 300. Има све придевске облике. Образује се наставцима -н, -на, -но, итд., -ен, -ена, -ено итд., -ш, -ша, -шо итд.

1) Наставке -н, -на, -но добивају глаголи који на крају инфинитивне основе имају самогласник а. Редовно је тако и у:

poznane 88₁₁, *poznanih* 89₃, *pridan* 92₃₃, *sijane* 72₂₃, *užgon* 22₂, *užgani* 90₁₁, *rukana* 3₁₄ итд.

2) Наставке -ен, -ена, -ено добивају:

а) глаголи с инфинитивном основом на -и. Пред наставцима се врши позната измена крајњих сугласника:

složene 3₈, *sfršena* 22₁₀, *nesumien* 29_{19—20}, *smučeno* 21₃₄, *zasničen* 8₂, 16₂₁, 49_{30, 35}, 76₄₀ итд., *nakičenu* 60₂₃, *oproščen* 3₂₆, *puščena* 13₂, *sviščen* 54₁₇, *čaščen* 49₃₆, *rojen* 28₁₅, 59₂₉, *narejen* 33_{12—13}, *nesrejen* 20₃₅, *odrejeno* 27₃₁, *slobojen* 78₁₁, *oslobojen* 28₃₀, 83₃₁, 84₅, 94₃₇, *usajen* 7₃₄, 93₂, *vijen* 54₁₃, *vijena* 60₅, *rasrjena* 44₂₉, *vojena* 47₂₆, *hojeno* 84₃₅, *začujen* 86_{31, 37}, *izbujen* 80₃₇, *razcvijen* 8₃, *razcvijeno* 21₃₂, *smiļena* 6₂₆, *poboļen* 24₄, *rañeno* 21₃₃, *shiñen* 35₃₇, *oskvrñen* 8₃, *narešena* 3₁₂, *obužena* 83₁₈, *obužen* 78₁₃ (с исправком, место *obuzen*), *pokripleni* 69₂₀, *razkloplene* 29₁₃, *zgulblene* 44_{8—9} итд. Пример *iskoren* 10₈₆ је свакако вештачки образован због метра и слика са *uzoren*, исп. *skoreni* (2 sg. aor.) 8₃₈. Такав је и пример *upiren* 59₃₄, према *upriti* -*upre* 59₃₇, због слика са *blažen*.

б) глаголи с основом инфинитива на сугласник:

rastreseni 43₄, *rastresenim* 93₂₁, *upletena* 88₁₄, *spletene* 43₃, *pripaden* 54₃₆, *pripadena* 39₂₁, *počteno* 3₁₂, *rečena* 22₁₀, *rečeno* 54₁₉. Тако и од основа на -ну, кад се то ну изостави: *sprežen* 35₃₁,

в) неки глаголи с једносложном основном на *и*. Међу основном и наставком стоји онда *в*:

skrivena 3₁₅, 6₈, *pokrivene* 29₁₇, *zakriven* 92₈₈, *sašiven* 82₁, *ušiven* 82₂, па и *dospiven* 35₁₅, 38₁₈, 62₁₆, *dospivena* 31₁₈, *dospivene* 20₈₁, *odivena* 43₂, 46₈₁.

Засебно место заузима облик *ubjen* 9₂₇, *ubjena* 9₂₇, *pribjenu* 91₈₈,

3) Наставке *-ш*, *-ша*, *-шо* добивају:

а) глаголи с основном инфинитива на *-ну*:

protegnute 29₇, *protegnutim* 29₉₋₁₀, *prignuti* 25₂₀, *prignutom* 52₈, *potrknutu* 8₁₄, *udunuti* 27₁₆ итд.

б) неке друге једносложне основе с разним самогласницима на крају:

peta 24₁₀, *pete* 3₁, *peto* 57₁₇, исп. и именицу *petje* 3₁₄, 4₃₈, 27₁₁, 62₅, 64₂₅ итд., — инф. *peti*.

prijat 92₆, *prijata* 18₂₄, 49₈, *prijatu* 94₁₁, *pojata* 23₁₈, *obujat* 52₇, *obujata* 48₁₅,

povit 43₅, *poviti* 60₃₁,

slitim 59₈, *slitih* 86₁₅,

rasuta 37₃₄, 88₃₀, *rasute* 72₃₅,

prostrt 85₂₂, *nastrte* 84₂₇,

uznit 34₁₁, 47₁₄, 93₁₁, *uznita* 3₁₄, 16₈₈, поред *odnesen* 28₈, *odnesena* 76₁₀, од друге основе *nes-*.

Код малог броја глагола има и колебања у образовању: *dospita* 48₂₇, поред наведеног *dospiven*, *skrita* 58₁ (у стиху), поред наведеног *skriven*, затим *ogrdit* 26₄ (+ *svit*), *navadit* 35₉, + *uvit*).

§ 301. Неке основе показују и специјална образовања у овом придеву, или у именици образованој од њега:

želinu 17₁, 83₈₇, *želinom* 89₂₂, *želinoga* 13₃₉, 68₁₆, поред *želena* 20₁₈, *želeni* 29₈₈ — инф. *želiti*,

vidinje 5₇, *vidinjem* 95₁₉, *vidinja* 95₅, и вероватно *vidinje* 93₈₈ (ако није са суфиксом *-ш*, *viditje*, ориг. *uidittye*), поред *vijen*, исп. горе — инф. *viditi*,

hotinje 38₁₄, *hotinjem* 52₄ и *htinja* 81₇, *htinju* 89₁₇, *htinjem* 89₅, *dobrohtinje* 43₂₁, *dobrohtinja* 89₂₈, — инфинитив *hotiti-htiti*.

Слично је образовање и у прилогу *nenadino* 51₂₈, инфинитив *naditi se*, исп. *nadijući se* 40₉.

Од *jimiti* има једном *jimanja* 74_{28a} (+ *stanja*)? и једном свакако вештачко *imenja* 65₂₁ (+ *sm'lenja*).

β) Сложени глаголски облици

1. Будуће време

§ 302. Исказује се обично везом дужих или краћих облика садашњег времена глагола *hotiti-htiti* (*hocu-ću, hoćeš-ćeš* итд.) с обликом инфинитива основног глагола:

dojti hoću 45₈₂, *peti hoću* 59₈, *biti hoću* 17₈, *dati te hoću* 81₂₆, *zaditi hoću* 51₈₇, *poslati te hoću* 28₈₀, *satvorit se hoću* 50₈₀, *dovesti hoću* 89₇, *reći hoću* 22₁₅, 28₁₇, 29₄ — или *hoću... reći* 41₈₂, *hoću želiti* 23₈₇, *hoću... dovesti* 13₈₉, *hoću molit* 11₂₈, *najti hoćeš* 12₂₄, 71₃, *biti hoćeš* 28₈₀, *živiti hoćeš* 84₂₆, *voјti hoće* 11₂₀, 50₈₂, *doјti hoće* 57₂₁, *najti se hoće* 57₈₀, *uzdržati hoće* 15₁₈, *skončati hoće* 95₁₂, *odrinuti hoće* 6₁₀, *umoriti hoće* 34_{21—22}, *leći noće* 50₈₈, или *hoće zasnuti* 15_{26—27}, *hoće reći* 76₁₀, *ugoditi hoćemo* 72₈, *utoliti ju hote* 4₂, или *hote bit* 65₂₄, *hote donit* 73₁₀ и сл., поред сасвим обичног *biti ću* 4₁₀, 13₈₁, *vidit ću* 71₃₁, *reći ću* 24₂₆, *tebe ću samosob služiti* 19₁₉, *vazda ću kunuti* 24₁, *vidit ćeš* 13₈₆, 18₃₁, *priti ćeš* 71₂, *ostati ćeš* 15₂₄, *moći ćeš* 15₂₆, *ča li ćeš od sebe učiniti* 51_{88—89}, *i druga ćimiti*, 30₁₄, одречно *vidit neć* 73₂₁, *biti će* 28₈₂, *bit će* 20₂₇, 23₁₉ итд., 3 л. пл. *bit te* 65₈₅, *pri te ptičice u moru živiti* 64_{19—20a}, *gdi te čast užit* 64_{23b}, *ke te t' nauditi* 67₁₀, *da te još poјi priti* 92₁₉ и сл., *bit će* 65₃₄, *ni će ružice f primalitju bit* 64_{21—22a}.

§ 303. Ређе се за исказивање будућег (одн. предбудућег) времена употребљава веза перфективног презента глагола *biti* (*budu-budeš* итд.) са инфинитивом глагола:

41_{18—14}, *satvori ovi kip u kojugodir stvar ka jime ne dug vik uzdržati bude*,

34_{11—12},

*Tako misalju uznit
poјem budu hodit
ter na lazno cvilit,*

26_{1—2}

*Zato hti nastojat takof mi stan stvorit
gdi se budu gizdat i radostan živiti,*

65_{28—29}.

*Blaženi te бити ki neoskvrнени
буду u ходити u put божаствени,*

34_{81—34},

*ako pak ugle dat
буду gди прохажат
појем ал љубко стат
кошуту s jelinkom...,*

- 23_{8—7} • *Dokol sunca svitlost svit bude obhoditi
ni šedeć sfu milost i zvizde jasni
dokol vruže vrtiti i sve rike tekuć
ne stanu hititi moru harač dajuć
vazda će bit slovuć manom slavan glas tvoj,*
- 22_{33—34}, *Daj uzrok da hvalit veseleć razum moj
bude te i slaviti po planini ovoj,*

§ 304. Исто тако се, али ређе, за исказивање будућности употребљава и садашње време перфективних глагола:

95_{18—14}, *pripravi sebi blago ko ti tarac striti ne more ni lupež
ukresti, i tom slavu vičnu i korisnu do bude š,*

88_{4—5}, *niz goru ovu pram poldne pojdi i tude na baščine lazniže
i zdravije dojde š,*

12_{24—52} *Ti dake van na svitlost izašadši vilu jednu najti hoćeš
s kom slobodno idi i pake na planinah lik betegu tvojemu najde š,*

80_{39—40} *U napridak na desnu poj i skoro vilenicu najde š i
ozdravi š,*

54_{4—5}, *Eola od vitrof boga uprosi da koga godi sfoga pošle ki
oblak odrene,*

22_{37—38}, *Nigdar ne zabude čast tvu planina sa,
i jindi i ovude to t' obitam sad ja,*

25_{35—36}, *Ri ljubaf: Spraf opraf ter stvori kip jedan
veće od sfih gizdaf kadi bude moj stan,*

65_{80—81} *Blaženi te biti k: neoskvrñeni
budu uhoditi u put božastveni
i budu blaženi ki sfidočastvu tom
išću umiļeni bit u srdačcu sfom*

34_{7—10} *I u dne i noći
do moje pomoći
kako bi mi doći
ne pristanu mislit i misalju vrtiti,*

34_{15—18}, *Čemerno ječeći
jadofno cvileći
reku govoreći
Tihi vihre, ti me račmolin te uslišiti.*

2. Прошло време

§ 305. Ствара се од облика глагола *jesam-sam, jest-si* итд., (одречно *niš* или *nisi* итд.) и радног придева основног глагола. Дужи облици се употребљавају и у положају иза партиципа:

slišil jesam 28₁₈, 69₈₇, 81₈₇, *složia jesam* 29₃₅, *pisal ali pel jesam* 86₃₈, *pisal jesi* 94₃₁, *izašal jesi* 28_{21—22} *bila jesi* 50₁₄, *bil jest* 81_{19—20}, *veli jesmo* 64₄₃, *složili jeste* 23₂₁, поред обичнијег *slišio sam* 14₁₉, 28₂₂, *došal sam* 28₂₀, *izašal sam* 28₁₀, *došal si* 81₁₈, *izašal si* 17₂, *odneslo je* 37₂₅, *ukazali ste* 62₂₅, *izveli ste* 62₂₄, *vidili su* 46₂₀, *uzdahli su* 62₂₆, *držali su* 28₁₂ итд. често.

Пред партиципом стоје само краћи облици (наравно, изузев упитних облика на почетку реченице): *to sam speći jimal* 23₂₉, *jer sam speć uživao* 23₃₀, *koje sam zazivao* 23₃₁, *da si slišio* 11₃₁, *tako si sredio* 23_{17—18}, *ča s vidio* 16₂₃, *kih je ljubav ... dovela* 67_{—8}, *da ste ... izveli* 62_{22—28}, *kako su ... pohvalili* 19₃₂.

Одречно: *ocutil nisam* 29₃₃, *nis mogao* (1 л. sg.) 23₂₈, *nisi li ... čtil* 3₁₆, *ni bil* 31₂₄, *još se ni ugasio* 36₁, итд.

3. Давнопрошло време

§ 306. Ствара се од облика имперфекта глагола *biti* и радног придева основног глагола: *pel bih* 89₃₀, *prošao bih* 13₃₀, *prošla biše* 6₁₈, *začala biše* 7₇, *učinio biše* 12₁₆, *opala biše* 13₁₆, *složia biše* 21₁₇, *užgala biše* 25₂₃, *prostrilila biše* 25₂₂, *bilo biše* 43₃₈, (se) *zgodilo biše* 45_{1, 2}, *biše trpilo* 83₁₉ и др., *stali bihomo* 52₁₈, *smutile bihu* 20_{29—30}, *soali ne bihu* 37_{14—15}, *bihu se zbudili* 33₃₆ итд.

Једном долази са истим значењем и веза прошлог времена глагола *biti* са партиципом основног глагола: *kako si jednako tvoj plam užgala bila i do smrti uzdržala* 41_{10—11}.

4. Погодбени начин

§ 307. Образује се од облика помоћног глагола *bih*, *bi*, *bi*, *bismo*, *biste*, *bi* и радног придева основног глагола: *umio bih* 62₂₂, *mogao da bih* 19₃₆, *kako bih mogao* 6₁₆, *neg bih prijao* 29₃₆, *da bih imio* 29₃₈, *ja bih se gizdao* 61₁₇, *mogao bi* (2 sg.) 14₁₁, *ne bi bio* 13₃₈, *pustio bi* (3 sg.) 59₂₇, *prohladio bi* 59₃₁, *znao bi* 59₃₂, *pečao bi ostavio* 59₃₃, *vas bi se zasnio* 59₃₀, *to b' bila* 20₁₉, *mi bismo pobigli* 71₂₅, *zбудили bi* (3 pl.) 43₃₂, *umili bi* 87₁₈, *čestiti bi bili* 20₂₁, и др.

Нарочити облик погодбеног начина претставља веза погодбеног облика глагола *biti* са радним придевом основног глагола у једином примеру који се у Зоранића налази *bili bi ukrotili* 44₁₈.

(Свршиће се)

Гојко С. Ружичић.